

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945.

Andra kammaren.

Nr 4.

Torsdagen den 18 januari.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollet för den 12 innevarande januari.

§ 2.

Fortsattes den från gårdagens sammanträde uppskjutna överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner, nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1945/46, nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1944/45, och nr 3, angående fortsatt giltighet för förskottsstaten för försvarsväsendet ävensom allmänna förskottsstaterna I och II.

*Vid remiss
av statsverks-
propositionen
m. m.
(Forts.)*

Enligt förut skedd anteckning lämnades därvid ordet till

Herr Olovson i Västerås, som anförde: Herr talman! Vid krigsutbrottet lugnade statsministern det svenska folket med förklaringen: »Vår beredskap är god.» Meningarna voro måhända delade beträffande underlaget för denna förklaring. Så långt den avsåg endast vår materiella beredskap, låg det troligen åtskilligt i den. I varje fall var det klokt med denna lugna förklaring inåt och denna varning utåt. Men i den mån förklaringen kunde ha avseende på det svenska folkets andliga eller — kanske jag skall säga — moraliska beredskap, innehöll förklaringen utan tvivel en överdrift — visserligen en omedveten sådan men i varje fall en överdrift. Ty beredskapen i angivna bemärkelse var uppenbarligen urusel. Nyordnarna voro flera och femte kolonnen var utan tvivel större än vad de flesta ville tro. För detta ha vi fått många skrämmande bevis under årens lopp. Fallet Paulson är ett av dessa — ett bland de många. Denna spions nattsvarta dåd går enligt min — och säkerligen enligt de flestas — mening över allt annat. När också jag nämner detta fall här i debatten, gör jag det icke för att anmäla mig såsom drevkarl åt de politiska jägare eller tjuvskyttar som drömma om att få in ett hjärtskott på socialministern. Om det finns någon i detta land som jag har obegränsat förtroende för, när det gäller angelägenheter av detta slag, är det statsrådet Möller. Efter vad han i går meddelade inför kammaren, borde det enligt min mening vara slut med den trafik som pågått och som syftar till att misstänkliggöra honom. Man kan ju icke rimligen begära, att socialministern personligen skall spionera inom alla under hans departement lydande verk och inrättningar och därvid utröna den anställda personalens pålitlighet. Hade socialministern haft minsta anledning att misstänka Paulson, hade han givetvis ställt honom under uppsikt eller sett till att han omedelbart blivit avkopplad. Därom kan icke något tvivel råda. Huruvida det kan riktas några anmärkningar mot Paulsons närmaste chefer, kan jag icke yttra mig om och har icke heller för avsikt att göra det. Nog

Andra kammarens protokoll 1945. Nr 4.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

förefaller det emellertid ganska underligt, att icke ens polisen kommit underfund med hans moraliska halt. Nu blir det undersökningskommissionens sak att försöka få en inblick i detta mysterium.

Jag har nämnt fallet Paulson, därför att det utgör ett förfärande bevis för att det moraliska förfallet i landet varit omfattande och samtidigt ett bevis för att femte kolonnens beredskap varit bättre än vår egen. Quislingarna här i landet ha tydligen varit så många, så omsorgsfullt placerade och så omhuldade av inflytelserika kretsar, att det varit omöjligt att få dem avslöjade. Med mäktiga beskyddare bakom kulisserna ha de kunnat känna sig ganska säkra. Jag säger: stackars den socialdemokratiska departementschef som 1940 eller 1941 givit order om att en tjänsteman skulle avskedas efter trettio års tjänstgöring, blott därför att någon trodde honom ha sympatier för nazisterna. Denne departementschef hade icke varit många styver värd. Det kunna vi vara övertygade om. Ännu mindre skulle den departementschef varit värd som vidtagit åtgärder mot en tjänsteman som varit i tjänst i trettio år och icke ens av någon blivit misstänkt. Herr Hagberg i Luleå, som vid den tiden betecknade västmakternas krig med Tyskland såsom ett av kapitalistklassen igångsatt imperialistiskt krig och som predikade, att vi skulle hålla oss väl med tyskarna, skulle antagligen då ha förenat sig med dem som begärt denne departementschefs huvud på ett fat. Stora grupper voro så insyltade i läran om nyordning, att de som verkligen försökte hålla rent hade en hart när omöjlig uppgift.

Denna nyordningsanda har säkerligen färgat av sig på många rekommendationer och utlåtanen som hamnat i departementen och hos underordnade myndigheter. Okända nazister, som på 1930-talet gingo raka vägen från S.A.-hemmet till den frivilliga landstormsrörelsen, rekommenderades till officersbefordran, trots att varje vettig människa borde kunnat ana deras motiv. Skolöverstyrelsen anställde en tysk nazist såsom språkkonsulent och lät honom resa landet runt och hålla föredrag för eleverna vid läroverken. Först långt efter det att eleverna rapporterat till sina föräldrar, att de blivit uppbyggda med föredrag av en tysk spion, vaknade skolöverstyrelsen och kopplade av mannen. I det sistnämnda fallet borde man icke ens haft anledning att fråga efter vad mannen gick för, ty det stod ju klart utan vidare. Mitt under brinnande krig släppas tyskar fram och lägga vantarna på den nyupptäckta molybdengruvan i Lillhärad utanför Västerås. Tyskarna fingo sköta undersökningen och finansiera den. För sina utlägg skulle de enligt avtal med gruvägaren ha den utvunna malmen — molybden som vi själva ledo brist på och lida brist på den dag som är. Den ämbetsman som jag hänvisades till när jag slog alarm i saken, fann det icke alls märkvärdigt, att tyskarna skaffade sig äganderätt till denna gruva. Jag trodde faktiskt, att jag talade med en tysk i telefon. Ute vid gruvan kommo och gingo tyskarna precis som hemma hos sig. Här ingrep emellertid regeringen och gjorde slag i saken. På den affären inhöstade jag såsom vinst en mycket stadgad uppfattning om hur svenska och tyska intressen vid den tiden kunde sammanblandas. Vad vi behöva är en storstädning omkring regeringen. Regeringen måste emellertid själv sätta kvasten i gång.

Jag vill också beröra en annan sak som enligt min mening kräver riksdagens uppmärksamhet. År 1940 upprättades enligt riksdagens beslut det svenska hemvärdet. Riktigare är det kanske att säga, att det svenska folket upprättade hemvärdet och fick riksdagens lov att göra det. Såvitt jag kan bedöma, är detta hemvärn ett billigt och ändamålsenligt hemortsförsvär. Av egen erfarenhet vet jag, att det kan råda en god anda inom ett hemvärnsförband. En sådan kamratanda som jag mött inom hemvärdet i Västerås har jag aldrig mött på annat håll under mitt långa liv. Så länge vi måste hålla oss med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ett militärt försvar — och det få vi nog göra ännu länge — är det enligt min mening angeläget, att ingenting företages som kan äventyra hemvärnets bestånd eller den goda anda som där råder. Jag fruktar emellertid, att den militära ledningen utanför eller över hemvärdet icke beaktat detta.

Jag skall med några ord redogöra för vad det är fråga om, och jag skulle vara ytterst tacksam, om de ledamöter i kammaren som tillhörde 1942 års försvarsutskott skulle vilja skänka mina ord en förströdd tanke. Enligt 1942 års riksdagsbeslut skulle den frivilliga landstormens ungdomsrörelse få fortsätta sin verksamhet efter i huvudsak samma grunder som dittills samt därvid närmast anknyta till den frivilliga befälsutbildningen samt bl. a. tillhandahålla övningstrupper åt denna. Det talades den gången icke ett ord om att landstormspojkarna skulle göras till befäl i hemvärdet. I de grundläggande bestämmelserna för den frivilliga befäls- och ungdomsutbildningen, intagna i generalorder 859/1943, heter det i »Avdelning C ungdomsutbildningen» § 11 punkt 49 på följande sätt: »Utbildningen avser att genom militär fostran före värnpliktstjänstgöringens början bibringa manlig ungdom förmåga att deltaga i fosterlandets försvar inom olika grenar av hemortsförsvaret, främst inom hemvärdet, samt därvid kunna tjänstgöra i vissa befälsbefattningar, att såsom föregångsmän och instruktörer biträda vid skolornas värntjänstutbildning samt vid hemvärnets utbildning.» Nu ber jag kammarens ledamöter lägga märke till följande: Hemvärdet skall rekryteras bland pojkar som icke uppnått värnpliktsåldern och bland dem som kommit över denna ålder. Den som passar till befäl blir befäl, oberoende av ålder och oberoende av om han är grovarbetare eller direktör. Den som saknar erforderliga militära kunskaper för att bli befäl går såsom menig man — också alldeles oberoende av hur gammal han är eller vad han är. Det är detta som skapat den goda hemvärnsandan, det goda kamratskapet. Organisationen »Landstormspojkarna» tillhör icke försvaret. Dess medlemmar lyda icke under samma lagar som hemvärnsmännen, men dessa pojkar äro på angivet sätt förutbestämda att medverka och biträda såsom befäl i hemvärdet. För att locka pojkarna till denna utanför försvaret stående organisation tilldelar man dem hemmagjorda titlar och grader såsom vice fältväbel, fältväbel och kornett samt förser dem med gradbeteckningar och annan grannlåt. Vidare utrustar man dem med uniform modell 39 och med patrongördlar — alltså en bättre utrustning än den man kan bestå de kontraktbundna hemvärnsmännen, som ha skyldighet att rycka ut, när de få order. På detta sätt inbillar man dessa pojkar, att de på förhand blivit utvalda till befäl. Sådant lockar givetvis. Följden av detta har nu blivit, att rekryteringen till hemvärdet bland de yngre i hög grad försvårats — ja motarbetas. »Gå icke in i hemvärdet utan gå in hos landstormspojkarna! Då blir du befäl med detsamma», heter det. Det är illa nog, att hemvärnets rekrytering försvåras genom att denna mer överklassmässiga organisation utan skyldigheter lockar pojkarna till sig. Men detta är icke det farligaste, det farligaste är, att man utplånar den demokratis andasom är hemvärnets styrka, om man såsom befäl skickar på hemvärnsmännen sådana där utvalda pojkar — företrädesvis från läroverken — som ansett sig för fina eller för goda att såsom andra pojkar och äldre gå såsom menige män och bära hemvärnets överdragsuniform. Vill man slå ihjäl hemvärdet, skall man fortsätta på den inslagna vägen. Vill man bevara hemvärdet, skall man icke påtvinga hemvärdet en klasskillnad som det icke vill ha och som det icke kommer att taga emot. Riksdagen har visserligen icke ställt till med detta spektakel, men det bör enligt min mening vara riksdagen angeläget att få det avskaffat.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Härefter yttrade:

Herr Sköldin: Herr talman! På en interpellation som jag framställde till socialministern vid föregående års riksdag angående behandlingen av människor som blevo utsatta för gengasförgiftning, erhöll jag ett svar som föranlett en hel del förbättringar på detta område. Man kan utan överdrift påstå, att den välvilja som interpellationssvaret ådagalade också hälsades med tillfredsställelse av alla de människor som berördes av denna frågas lösning. Nu ha emellertid på den sista tiden sådana saker inträffat, att jag känner mig föranlåten att i detta sammanhang vidröra detta spörsmål. Jag framhöll redan i den förut nämnda interpellationen nödvändigheten av att samhället ekonomiskt skulle biträda dem som blevo utsatta för olyckan att bli gengasförgiftade. Det har också skett i stor utsträckning, men på senare tid har riksförsäkringsanstalten ansett sig föranlåten att vidtaga ytterligare undersökning i sådana fall, där vederbörande patienter av gengaskliniken å Sabbatsberg blivit förklarade sjuka och alltså berättigade till ersättning från riksförsäkringsanstalten. Denna myndighet har nämligen remitterat en rad av dessa patienter till annan läkare. De tretton fall som denna läkare undersökt — han undersöker icke varje patient utan går blott igenom de handlingar som finnas rörande varje patient — hade samtliga av denna läkare förklarats icke vara gengasförgiftade. Ärendet gick därefter till det s. k. gengasforskarrådet, och vid sitt sammanträde ansåg detta råd, att tio av de fall, som av vederbörande läkare ansetts vara alldeles klara, voro gengasförgiftade. Tre av fallen voro däremot inte fullt klarlagda. Inom gengasrådet fanns emellertid en minoritet som ansåg att även dessa borde betraktas som gengasförgiftade.

Jag känner även till ett fall, där en patient, som på Sabbatsbergs sjukhus blivit förklarad kroniskt gengasförgiftad, genom riksförsäkringsanstalten blivit anmodad att vända sig till förut omnämnde läkare för en undersökning. Ifrågavarande patient, som jag personligen mycket väl känner, klagade emellertid hos försäkringsrådet över denna riksförsäkringsanstaltens begäran. Försäkringsrådet remitterade skrivelsen till riksförsäkringsanstalten; ärendet har ännu inte avgjorts. Patienten blev då uppkallad till riksförsäkringsanstalten, där vederbörande tjänsteman uppmanade honom att återta klagoskriften som han insänt till försäkringsrådet, vartill han vägrade. Detta tillvägagångssätt röjer enligt mitt förmenande ett sparsamhetsnit från försäkringsanstaltens sida som är ovärdigt vårt samhälle.

Jag kan tillägga att jag känner till den arbetsplats, där ifrågavarande patient blivit förgiftad, det är Svenska diamantbergborrningsaktiebolagets verkstäder i Sundbyberg. I den verkstaden blevo inte mindre än elva personer förgiftade beroende på att man lät gengasbilarna köra in i verkstadslokalerna och där på- och avlasta gods, en trafik som pågick en längre tid utan att vare sig arbetare eller arbetsgivare förstodo faran av ett dylikt tillvägagångssätt. Det medförde som sagt att elva personer blevo gengasförgiftade, och flera av dem som jag personligen känner blevo fullkomligt nedbrutna genom detta. Det skulle vara mig fjärran att säga något nedsättande om den arbetsgivare det här gäller; han är tvärtom känd för att vara en av de bättre.

Det kan kanske, herr talman, förefalla egendomligt att man i riksdagen uppträder och klagar över att vissa statliga institutioner spara på statsmedel — klagomålen från denna plats bruka annars gå i motsatt riktning. Men en sparsamhet som tar sig uttryck i att man försöker undandra samhället en skyldighet att ersätta folk för en yrkessjukdom är enligt min mening av det sämre slaget. Därest riksförsäkringsanstalten inte ersätter ifrågavarande människor

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kommer i de allra flesta fall den bördan att i stället belasta kommunerna, och då blir det ändå samhället som får åta sig denna utgift.

Att dessa av mig påtalade förhållanden tilldragit sig stor uppmärksamhet framgår inte minst av den rad av tidningsartiklar, som förekommit såväl i dags- som fackförbundspressen, en uppmärksamhet som helt säkert inte kommer att upphöra, förrän man från statens sida har vidtagit sådana åtgärder att förhållandena bli drägligare än de för närvarande faktiskt äro. Såvitt jag inte är felaktigt underrättad kommer det vid årets riksdag att framläggas en proposition rörande gengasfrågorna, och jag skulle vilja uttala den förhoppningen, att man även vid denna propositions utskrivande något beaktade de synpunkter som jag här har vidrört.

Jag skulle även vilja beröra en annan fråga som ligger mera på det kommunalpolitiska planet. Vi ha som bekant en lag angående tomträtt, som tillkom 1907 och trädde i kraft den 1 januari 1908. Denna lag har utan tvivel varit av stor betydelse för våra städer och kommuner. Det finns dock vissa brister i densamma, som jag här vill peka på. Att städer och samhällen försöka förvärva mark anses numera allmänt vara mycket välbetänkt. Man behärskar härigenom från samhällenas sida stadsplanerandet, och vad det betyder i fråga om utgifter för gatanläggningar, vatten och avlopp behöver knappast framhållas. Detta har medfört att samhällena alltmer också köpa mark för att behärska dessa ur samhällets synpunkt så viktiga angelägenheter. Det har också ansetts välbetänkt att samhällena inte avyttra den mark, som de en gång kommit i besittning av. Det var väl den meningen, föreställer jag mig, som var den avgörande, när man vid 1907 års riksdag fattade beslut om att tomträtt skulle kunna tillämpas.

Nu förhåller det sig emellertid på det sättet att tomträtten i vissa avseenden är sämre än äganderätten. Tomträtten har med andra ord ett visst handikap gent emot äganderätten, vilket gör att samhällena inte i den utsträckning som annars skulle vara möjligt tillämpa tomträttsförfarandet. Det har heller inte saknats erinringar mot den lagstiftning som finns på detta område. Således hemställde Stockholms stad till Kungl. Maj:t redan den 12 december 1927 — alltså för sjutton år sedan — att åtgärder skulle vidtagas så att fastigheter med tomträtt i kredit- och inteckningsavseende blevo jämställda med fastigheter byggda på tomter där äganderätt gäller. En förnyad framställning i samma angelägenhet gjordes i februari 1942. Kungl. Maj:t — det är väl närmast justitiedepartementet som behandlar detta ärende — har emellertid ännu inte vidtagit några åtgärder i saken.

Genom den centralisation i vad det gäller värme- och varmvattenförsörjning till fastigheter som numera tillämpas har denna frågas lösning en större betydelse än den tidigare haft. Jag skall ta ett exempel härpå; det gäller Stockholm, närmast bebyggelsen i Bromma. Där har Stockholms stad lämnat ut tomter på tomträtt, och man har byggt ända upp till tjugofem fastigheter i vilka det inrymmes 572 lägenheter, som samordnats till en enhet i fråga om värme- och varmvattenförsörjning, vilken sålunda sker från en enda central.

Man kan göra sig en föreställning om vad detta betyder ekonomiskt för de människor som bebo dessa fastigheter, när man vet att därest de skulle ha byggts var för sig och haft var sin portvakt, i likhet med vad som annars tillämpas, skulle omkostnaderna per år, enligt upplysningar som jag erhållit, ha belöpt sig till 90 000 kr. i stället för att de nu belöpa sig till 40 000 kr. Genom den centralisering som här företagits har man dels kunnat göra stora besparingar på material men också på den manuella arbetskraften. Om vi förutsätta att dessa fastigheter i stället skulle ha uppförts av tjugofem

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

byggmästare, skulle det inte ha varit möjligt att samorganisera dem i en enhet, därför att man inte har möjlighet att genom servitutsinteckningar gardera fastigheterna rätt till värme och varmvatten, vilket de nu få.

Jag kan anföra ett annat exempel. En besparing på 1 000 kr. per år i en fastighets driftkostnader innebär enligt statens byggnadslånebyrås beräkningsgrunder detsamma som att man vid byggandet av en fastighet skulle ha gjort en direkt besparing på 15 000 kr.

Det göres enligt mitt förmenande allt som är möjligt för att begränsa hyrorna och det är avsevärda belopp som utbetalas från staten och även från kommunerna för att ernå resultat härvidlag. Det vore också i enlighet med dessa strävanden, om man kunde åstadkomma en ändrad lagstiftning på detta område så att det blev möjligt att centralisera förvaltningen även för fastigheter, som äro uppförda på tomter utlämnade mot tomträtt. Jag skulle för övrigt tro att de vägar, som man nu beträtt på området också komma att användas i framtiden, vilken, föreställer jag mig, kommer att gestalta sig så att man skall kunna köpa värme och varmvatten från stora centraler på samma sätt som man nu kan det i fråga om gas, vatten och elektrisk ström. Det är också en rimlig ordning, om så blir fallet, ty det kommer att medföra stora besparingar inte enbart i vad det gäller bränslekostnaderna, utan även materialkostnaderna komma härigenom att kunna nedbringas, vilket i sin tur kommer att återverka på hyresläget och alltså ligger i linje med statens och kommunernas strävanden. Jag vill i detta sammanhang också uttrycka en förhoppning om att det grepp, som stat och kommun under dessa år skaffat sig över den stora och betydelsefulla industri som heter byggnadsindustrien, inte skall slappas utan i stället utvidgas, även om vi skulle komma in i ett tidsläge, som ur bostadsförsörjningssynpunkt blir drägligare än det vi för närvarande befinna oss i.

Härutöver vill jag, herr talman, beröra några frågor, som ha samband med de avtalsuppsägningar som gjorts vid det nyligen passerade årsskiftet. Man har på sina håll ansett dessa vara ett utslag av bristande samhällssolidaritet från arbetarnas sida. Såvitt jag kan bedöma förhåller det sig på det sättet, att när beslutet om löne- och prisstoppspolitiken fattades hade avtalen på olika områden varit gällande en längre tid, och de löneförhöjningar som arbetarna fingo voro som bekant baserade på det s. k. ramavtalet. Jag vill uttala mitt fulla gillande dels av den prisstabiliseringspolitik som blivit förd och även uttala den uppfattningen, att ramavtalspolitiken varit nödvändig under de år som gått. Det visar sig också att arbetarna ha varit lojala och även förstått avsikten med det hela, nämligen att vi ville undvika ett försämrat penningläge, alltså en inflation. Men eftersom överenskommelsen enligt ramavtalet som alla veta från början innebar, att man fick 75 % kompensations och sedermera 50 %, har detta krävt stora uppoffringar från arbetarnas sida. De år som gått ha medfört att arbetarna fått vidkännas höjda utgifter i form av hyror och skatter m. m., vilket gjort att de tvingats spara när det gällt andra nödvändiga utgifter. Vi ha en hyreslag som innebär ett visst hyresstopp, men de besvärigheter som varit rådande på bostadsmarknaden ha medfört att folk får lov att hyra den bostad som står till förfogande. Men hyrorna ligga i allmänhet avsevärt högre än vad man har råd att betala. Därtill kommer att det i stor utsträckning har börjat bildas bostadsrättsföreningar. Bostadsbristen har alltså medfört att folk måste köpa, d. v. s. betala en kontantinsats för att komma åt en lägenhet. Det är på en hel rad platser här i landet som detta system har tillämpats, och detta har också pressat folket i ekonomiskt avseende mer än som annars skulle ha varit fallet.

Genom det prekära läge som landet i det avseendet befinner sig i ha arbe-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tarna på grund av att pengarna inte räckt till exempelvis tvingats att slita ut gamla avlagda kläder, då dessa inte kommit i bruk genom att familjerna tvingats sy om dem åt sina barn. Nu är emellertid den gräns nådd, då det inte finns något mer att ta i detta stycke och arbetarhemmen ställas inför den uppgiften att förnya sin garderob. Det är självklart att de sämst ställda arbetarna i ett sådant läge finna det olidligt, att detta tar sig sådana uttryck som det gjort och att de kräva en fullödigare kompensation. Statsmakterna gingo ju också själva i höstas in för att de sämst avlönade statstjänarna skulle få förbättrade löner.

Om detta är den ekonomiska sidan av den avtalsrörelse jag här vidrört, finns det även en psykologisk sida, och den gäller i allra högsta grad den mekaniska verkstadsindustrien i vårt land, speciellt de s. k. tidsstudierna, som jag för övrigt väckt en motion om, i vilken jag hemställer att utredning skall företagas på detta område. Det finns alltså anledning återkomma till detta vid en senare tidpunkt, men jag kan inte underlåta att säga att sådana händelser, som numera förekomma ute på arbetsplatserna, inte äro av det slaget att de inge någon förhoppning om drägligare förhållanden för våra industriarbetare.

När man på sin tid införde de s. k. Saltsjöbadsöverläggningarna innebar det ju, att parterna själva, alltså arbetare och arbetsgivare, skulle lösa arbetsplatsernas mera besvärliga problem utan statsmakternas inblandning, såsom det hette.

Jag tillhörde ju dem, som faktiskt trodde att man skulle kunna få arbetsgivarna i vårt land att förstå nödvändigheten av att ett samarbete etablerades inte bara i Saltsjöbaden utan även ute på respektive arbetsplatser. Men jag kan nu inte uraktlåta att ställa den frågan: vad har egentligen gjorts från arbetsgivarhåll för att försöka skapa ett hyggligt förhållande ute på arbetsplatserna? Arbetsgivarnas centralorganisation har, såvitt jag vet, dels kallat till några kurser här i Stockholm, dels skrivit några artiklar i sin tidning, men det är väl allt, som gjorts från arbetsgiversidan, och efter vad jag kan bedöma, är det bara en sådd på hälleberget. Den personliga kännedom, som jag dock har om Svenska verkstadsföreningen och dess sätt att behandla tvister, som uppstå på arbetsplatserna, säger mig också, att förhållandena äro, såvitt jag inte är felaktigt underrättad, precis desamma som de voro för 15 å 20 år tillbaka. Är det männe inte, herr talman, på det sättet att man i detta sammanhang kan använda det gamla ordstävet »sådan herre sådan dräng» och att det alltså inom den centrala organisationen råder samma anda, som man kan spåra ute på de olika verkstäderna i landet?

Vi ha ju nyligen fått läsa i pressen, hurusom arbetarna vid en fabrik i Gullänget gingo ut i en konflikt, som varade, jag vill minnas, i fjorton dagar och som fick sitt slut först sedan arbetsdomstolen avkunnat sin dom. I de referat av överläggningarna, som voro synliga i tidningarna, framgick att direktören för företaget inför domstolen förklarade, att först nu hade han fått lära sig förstå vilken värdefull kraft den tidsstudieman var, som hade föranlett hela det bråk, som i detta fall hade uppstått. Det är en sådan arbetsgivarmentalitet, med det fullständiga oförstående som visas för att arbetarna också kunna ha sina berättigade intressen och krav, som lägger grunden för det missnöje, som man alltmer kan spåra på arbetsplatserna. Det är en plantskola för missnöjet ute på arbetsplatserna.

Det kan väl inte, herr talman, betraktas som om jag skulle tala om rep i hängd mans hus, när jag här vidrör dessa saker. Vi ha ju här i riksdagen mycket ringa inflytande över statens affärsdrivande verk, och vi kunna väl inte behöva betraktas som part, när det gäller statens egna företag. Jag skulle därför vilja i detta sammanhang beröra de förhållanden, som äro rådande vid te-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

legrafverkets verkstäder i Nynäshamn och som ju också ha omvittnats i pressen. Jag råkar ju vara riksdagsman från Stockholms län och har därigenom kommit i tillfälle att få del av förhållandena på denna arbetsplats, och jag känner också mycket väl till Nynäshamns arbetare. Jag skulle utan överdrift vilja påstå, att denna arbetargrupp är en av de mest väldisciplinerade i både fackligt och politiskt avseende, som jag haft kontakt med, och man har ådagalagt gott omdöme och balans i alla de frågor, där jag har haft någon beröring med vederbörande. Men, herr talman, även denna arbetargrupp har genom tidsstudier pressats på ett sådant sätt, att man har anledning befara att konflikter skola utbryta.

Jag skulle i detta sammanhang vilja göra en vördsam hemställan till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, att han undersökte förhållandena i Nynäshamn och gjorde de ingrepp, som han kunde anse påkallade, så att inte statens egna företag råka ut för samma malör som Hägglund & söners fabrik i Gullänget. Det är väl en händelse, som verkar som en tanke, att den man, som klandret riktats mot i Gullänget, har fått sin utbildning som tidsstudietagare just i Nynäshamn. Det hela lär också enligt arbetarna i Nynäshamn vara precis i plan med de åtgärder, som de under tio års tid varit utsatta för inom detta statens eget företag.

Herr **Malmberg** i Stockholm: Herr talman, mina damer och herrar! Situationen på arbetsmarknaden präglas av stark oro. Det föreligger akut risk för stora konflikter. Lönestoppet blir mer och mer påfrestande för Sveriges arbetare. Riksdagen kan åtminstone på ett eller kanske flera områden bidra till att minska motsättningarna mellan arbetsmarknadens parter. Jag syftar närmast på den impopulära omsättningsskatten. Omsättningsskatten är särskilt kännbar för de breda lagren. Dess tillkomst kan visserligen förklaras av då rådande förhållanden och omöjligheten att se framåt i tiden. Nu då man i vart fall kan räkna med — även enligt Kungl. Maj:ts propositions förutsättning för budgeten — att år 1945 kommer att bli det stora avgörandets och därmed fredens år, bör tiden vara inne att slopa denna indirekta pålaga. Det rör sig som bekant om 330 miljoner kronor. Herr Wigforss sade i går, att något hundratal miljoner är så välgörande, om de komma in på rätt ställe, och det tror jag blir fallet om man slopar omsättningsskatten. Om omsättningsskatten avskaffas, innebär det att 1914 års indexserie sänkes med närmare 5 enheter eller med minst 2 procent.

I »översikt av inkomst- och konsumtionsläget» redovisar professor Erik Lundberg för undersökta företag korrigerad nettovinst och eget kapital i fråga om huvudgruppen inom järn- och metallindustrien för år 1943: eget kapital 914,6 miljoner kronor, avkastningen blir 109,6 miljoner kronor och 12 procent. Denna vinstmarginal bör få en rätt kraftig beskärning. Det behövs en ändrad fördelningspolitik på arbetsmarknaden för att oron skall kunna stillas. Svensk arbetarklass står i dag enig i sina krav på bättre reallöner. Då de tydligen i dagens läge och för lång tid framåt icke kunna tagas ut genom sänkta priser, är man på det klara med att det måste ske genom ökade penninglöner. Men pressen från statsmakterna skall icke riktas mot arbetarklassen utan mot rätt håll: verkstadsföreningen och inte minst Svenska arbetsgivareföreningen.

Ett annat aktuellt spörsmål är fallet Paulson. Sedan en kunglig utredningskommission tillsatts för att utreda fallet e.o. byråinspektör Robert Paulson i utlänningskommissionen, kanske man inte skall ta upp tiden för mycket med denna upprörande skandal. Men »demokratien» Paulson ger anledning till en tankeställare. Bör inte det inträffade ge motivering till en mera allmän utredning och åtgärder mot eventuella nazister, som kunna finnas inom försvaret,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ordningsmakten och byråkrationen? Den två år gamla utredningen inom ordningsmakten i Sverige visade, att det fanns ett betydande antal nazister, ungefär 10 procent.

Man talar nu om tolerans. Alf Ahlberg säger härom några tankvärda ord: »Tolerans är ett vackert ord för en vacker sak. Men toleransen får icke åberopas till försvar för sådana makter, som vilja undergräva vår folkliga självstyrelse på den lagbundna frihetens grund. Man vet, att det finns fullt upp med sekterska rörelser även bland oss, som bakom toleransens rökridå bedriva allskonns skumraskmanövrer. Så snart det inskrides med kraft mot dem, ropa de i himmelens sky om intolerans och åsiktsförtryck. Ändå vet man ju, att de, om de komme till makten, skulle vara de första att utplåna all tolerans och frihet. Att låta dem utan vidare hållas är inte tolerans utan slapphet och blöthet. Det finns gränser även för toleransen. Man ska icke tolerera toleransens fiender och ge frihet åt frihetens dödgrävare. Inte heller duger det att säga, att sådana rörelser i alla fall hos oss omfatta så försvinnande minoriteter, att de kunna negligeras. Genom sin blotta existens kunna de, som erfarenheten ju nogsamt visat, i ett kritiskt läge bli ytterst farliga. Deras taktik är beprövad. De fiska alltid i grumligt vatten eller rättare sagt — de försöka alltid att grumla vattenet för att sedan med desto större framgång kunna fiska i det.»

Jag skall nu tillåta mig att övergå till försvarsfrågan. »Försvarsfrågan kan inte bedömas annat än i sitt sociala sammanhang, och det existerar ingen försvarsfråga, som inte samtidigt är en social fråga. Skall militärväsendet representera annat än klickvälde och klassdiktatur, skall folket i vapen bli annat än en dresserad, viljelös slavhop, måste detta folk känna sig äga ett fädernesland.» Så talade Zeth Höglund i andra kammaren år 1936. Det är ord, som allttjämt gälla. Det är denna känsla inom arbetarklassen, att vi äga ett nytt fädernesland, som gör, att vi lämnat den forna negativa ståndpunkten och inta en positiv ståndpunkt i försvarsfrågan. Vi kunna i denna fråga inte, som herr Lundstedt, åberopa, att vi stått på samma ståndpunkt i 25 år, om det nu skall vara något att skryta med.

1942 års försvarsbeslut normerar i huvudsak anslagsäskandena i fjärde huvudtiteln. Trots allt, anser jag, att det finnes goda skäl för att särskilt observera vad som står på sidan 115, nämligen »att överbefälhavaren i skrivelse den 29 september 1944 framlagt förslag om anskaffning av vapen och ammunition i syfte att möjliggöra beväpning av personal, som med hänsyn till sin tjänst vid krigsviktiga företag och anstalter m. m. erhållit uppskov eller placerats därstädes genom s. k. orderkort. Enligt förslaget skulle personalen därvid inordnas i särskilda hemvärnsförband. Dessas beväpning borde utgöras av gevär och kulsprutepistoler. Erforderliga gevär borde överlåtas från armén och såsom ersättning därför borde anskaffas automatvapen. Engångskostnaderna hade beräknats till 45 794 000 kronor, vartill komme 460 000 kronor i förråds-kostnader. Härav borde under ett första budgetår ställas till förfogande sammanlagt 10 734 000 kronor.»

Departementschefen herr Sköld säger härom bl. a.: »Det av överbefälhavaren framlagda förslaget om anskaffning av vapen och ammunition för uppskovspersonal är utan tvivel beaktansvärt.» Det bör i detta sammanhang vara berättigat, att erinra om överbefälhavarens tal i Norrköping i oktober förra året, där innebörden i folkbeväpningen utvecklades. Däri framhölls följande.

Särskilt flygstridskrafternas tekniska utveckling har medfört att krigföringen i många hänseenden tagit en ny gestalt. — Betydande truppstyrkor kan genom transport luftledes landsättas i ryggen på försvararens stridskrafter samtidigt som en invasion igångsättes över land- eller sjögränsen. Men även mot områden långt in i landet kunna luftlandsättningar äga rum, t. ex. i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
syfte att förstöra krigsviktiga anläggningar eller för att ta i besittning trafikknutpunkter samt centrala platser och områden, som äro av betydelse för de kommande operationerna.

Mot bakgrunden av det anförda framstår det som utomordentligt betydelsefullt, att försvararen vidtagit åtgärder för att möta luftlandsättningsföretag. Förutom anordningar för luftförsvaret för luftbevakning, jaktflyg och luftvärn erfordras, att väpnade styrkor finnas till hands, beredda för ett snabbt insättande. Då själva landsättningen som regel måste utföras i omgångar, är det av vikt, att försvararen kan ingripa på ett tidigt stadium, helst redan mot den första omgången.

För ett första ingripande mot luftlandsättningsföretag kan som regel endast påräknas att hemvärnsförband stå till förfogande. Beroende på platsen för landsättningen kan dock, i vissa fall, tänkas, att lokalförsvarsförband, t. ex. bevakningsförband, underhållsförband o. s. v. och eventuellt beredskapstrupp ur närbelägna mobiliseringsdepåer, kunna insättas i ett tidigt skede. Förband ur fälthären, vilka hållits tillbaka såsom strategiska reserver för att möta oförutsedda händelser, kunna däremot av naturliga skäl icke vara till hands överallt. Den i luften överlägsne motståndaren kommer säkerligen att med all makt söka hindra dylika reservers samling mot luftlandsättningsområdet. Innan de kunna insättas till avgörande operationer mot den fientliga lufttruppen, kan därför jämförelsevis lång tid komma att förflyta. Man nödgas därför räkna med att motståndaren, särskilt när det gäller större företag, kan få fast fot inom vissa omåden. För det underlägsna lokalförsvaret gäller det under sådana förhållanden närmast att, i avvaktan på förstärkningar, försvåra och fördröja de landsatta styrkornas operationer genom att hindra fienden att ostört bemäktiga sig orter, trafikmedel, fabriker och anläggningar m. m., som kunna underlätta hans fortsatta verksamhet. Härigenom vinnes tid, och sålunda skapas möjlighet för ett framgångsrikt ingripande av tillkallade reserver.

Mycket stora krav komma i krig att ställas på de lokala försvarsstyrkorna, d. v. s. närmast hemvärnet. Dettas organisation är emellertid bl. a. av ekonomiska skäl begränsad och omfattar endast en ringa del av befolkningen. Inga reserver av vapen finnas, som skulle kunna medge en utsvällning i krig. Det synes därför nödvändigt att förstärka det lokala försvaret, vilket lättast kan ske genom att vapen och ammunition i viss utsträckning hållas i beredskap för beväpning av den militärutbildade personal, som för närvarande icke avses att tagas i anspråk vid de förband, som ingå i krigsorganisationen.

Närmast ligger till hands, att för angivet ändamål beväpna den personal som för sin tjänst vid krigsviktiga industrier och andra företag m. m. erhållit uppskov eller placerats vid företagen genom s. k. orderkort. Den ifrågavarande personalen har visserligen under krig sina givna uppgifter, mestadels hänförliga till den industriella produktionen. Många torde därutöver ha tagits i anspråk för olika civilförsvarsuppgifter, t. ex. för luftskyddet. Men i ett läge, då t. ex. omedelbart anfall av luftlandsatta styrkor förestår mot en ort, ligger det i sakens natur, att det direkta försvaret mot detta angrepp blir det väsentliga. Personalen vid exempelvis ett industriföretag bör därför ha möjlighet att i en sådan situation snabbt gripa till vapen och försvara företaget i fråga. Vi kunna ta ett exempel, Bofors. Där finns ett kraftigt luftvärn, och där finns ett hemvärn. Men om en luftlandsättning företages, hur blir det då? Jo, då är det hemvärnet, som har att sköta försvaret. Men där stå då två tusen vapenutbildade arbetare vapenlösa som åskådare. Av folkrättsliga skäl skulle uppskovspersonalen, när den träder under vapen, hänföras till hemvärnet. Det

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

bör i detta sammanhang framhållas, att vid ett anfall mot Sverige delar av landet för kortare eller längre tid kunna bli ockuperade av fiendens stridskrafter. Inför en sådan utveckling gäller det — som klart anges i broschyren »Om kriget kommer» — att få med hela folket i motståndet och särskilt att varje vapenför man deltar i striden. Det totala anfallet måste mötas av det totala försvaret.

På sidan 119 i fjärde huvudtiteln, säger försvarsministern:

»Det av överbefälhavaren framlagda förslaget om anskaffning av vapen och ammunition för uppskovspersonal är utan tvivel beaktansvärt. Det synes mig emellertid icke möjligt att inrymma medel för sådant ändamål inom femårsplanens kostnadsram. Härtill kommer, att frågan om uppskovspersonalens infogande i den militära organisationen inrymmer vissa ännu ej lösta spörsmål. För den händelse att inom den närmaste tiden arbetsbrist inom den mekaniska industrien skulle komma att uppstå, synes mig möjlighet föreligga att överväga en dylik anskaffning såsom en arbetsfrämjande åtgärd. Skulle så ej bliva fallet, torde frågan om berörda anskaffning få tagas under övervägande i sammanhang med bedömandet av medelsbehovet för tiden efter femårsplanens genomförande. Jag kan således i varje fall icke för närvarande tillstyrka en medelsanvisning för ifrågavarande ändamål.»

Det ska gärna medges, att det inte är önskvärt att bryta femårsplanens kostnadsram. Helst säge man naturligtvis, att kostnaderna kunde sänkas, eftersom de årliga kostnaderna beräknas till omkring 750 miljoner kronor i vårt nuvarande penningvärde. Men är det inte tänkbart, herr statsrådet Sköld, att denna femårsplan kan kräva en ny och omedelbar översyn, som möjliggör inrymmandet av denna folkbeväpning, som även av försvarsministern får omdömet »beaktansvärd».

Jag kan i försvarsfrågan helt och fullt instämma med Gösta Elfving i Morgon-Tidningen, som säger:

»Det gäller å ena sidan att skära ned försvarskostnaderna så långt en svarsmedveten folkmening kan stå till svars med det, å andra sidan att åga tillgång till en demokratiserad försvarsapparat, vilken på ett minimum av tid kan göras beredd till handling, ifall onda makter än en gång skulle tända krigets brand inpå våra kuster. Vi vilja inte ha något befast fattighus. Men vi vilja ha chansen att försvara demokratin även med vapen i hand, ifall nya våldsregimer skulle gå till attack.»

För denna uppgift kräves tillgång till vapen och ammunition i betydligt större utsträckning, än femårsplanen förutsätter. Denna inställning till försvarsväsendet innebär självfallet, herr talman, ingen undervärdering av det mellanfolkliga samarbetets betydelse, även om man kan ha rätt att för framtiden betvivla möjligheten av ett sådant samarbete i förbindelse med vår hittills hävdvunna neutralitet.

Herr Svensson i Ljungkile, erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det var ju en militärpredikan i den högre stilen, som vi här fingo lyssna till, och man får säga att uppfattningarna i försvarsfrågan måste vara ganska avancerade i huvudstaden, när en socialdemokratisk representant för Stockholm stiger upp och håller en sådan föreläsning.

För min del tror jag att försvarsministern gjorde klokt, när han inte i budgeten tog upp anslag till de där pistolerna, som överbefälhavaren ville ha. Vi ha redan satt oss i så stora ekonomiska svårigheter genom allt vad vi beslutat för försvaret och ha en sådan mångfald av fredsproblem framför oss, att det är tid att bromsa upp litet, när det gäller utgifterna till försvaret.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr **Malmberg** i Stockholm, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Herr Svensson i Ljungkile säger, att han tror att försvarsministern gjorde klokt, när han inte följde överbefälhavaren och föreslog anskaffande av vapen för alla vapenutbildade. För min del anser jag inte alls att han gjorde klokt däri. Såsom jag här erinrat om, ha vi ju inte ett försvar på djupet utan bara på bredden, och om det verkligen blir fara å färde, kunna vi komma att befinna oss i den situationen, att vapenutbildat folk står utan vapen och ammunition, trots att vi nu kastat ut 750 milj. kronor om året på försvaret. Skulle man inte inom denna kostnadsram kunna organisera det hela på ett bättre sätt — och därigenom kanske t. o. m. kunna bringa ned utgifterna — så att folk, som äro vapenutbildade, få tillgång till vapen och ammunition och vi överhuvud taget få ett rationellare och effektivare för-svar?

Vidare anförde:

Herr **Bagge**: Herr talman! Jag tror, att det var herr Hjalmar Hammarskjöld som en gång i en debatt i första kammaren sade, att sakerna se så olika ut innanför och utanför disken. Han menade, att de te sig ganska olika, när man sitter i regeringen än när man är *utanför* den. Det är en observation som jag tror är mycket riktig, och det gör det kanske en smula besvärligt för den som helt nyligen har hoppat över disken att ge sig in i en debatt av det slag som föres här i dag. Men jag skall för min del icke stanna vid vad som har skett utan mera tala om vad som kan komma att ske, och det kanske gör saken litet lättare för mig. Det är också ganska naturligt att så göra, därför att vårt nuvarande läge i alla fall är i olika avseenden både inrikespolitiskt och utrikespolitiskt ganska hyggligt, under det att svårigheterna i flera olika avseenden ligga framför oss.

Det har talats mycket i denna remissdebatt om den framlagda finansplanens konstruktion. Jag skall icke gå närmare in på den saken. Det kan vara nog talat därom. Det är bara en sak som jag skulle vilja stryka under, och det är, att jag tror, att hur hypotetisk utgångspunkten för denna finansplan än må vara, så är det en sida av den som är mycket nyttig, och det är, att finansministern från mer eller mindre sannolika utgångspunkter ändå har framkonstruerat en balans mellan inkomster och utgifter utan den vanliga jättelika upplåningen. Även om vi kanske icke kunna tro på grundvalen för en sådan balans, är det mycket nyttigt, att en sådan budget lagts fram. Den kommer att få sin betydelse för riksdagens och statsutskottets behandling av budgetens utgiftssida. Det kommer att bli svårare att vara lika rundhänt som tidigare, när man nu icke har att peka på den väldiga upplåning som i alla fall skall göras utan måste försöka se till, att man håller ihop balansen så långt som det är möjligt.

Redan på den tiden, när jag var innanför disken, tillät jag mig framhålla, att det skett en ganska stor förändring i förhållandet mellan statsutskottet och departementen på senare tid. Förr var man inom departementen ängslig för statsutskottet och dess prutningar. Nu för tiden är man mera ängslig för att icke ta till ordentligt och att komma på efterkälken, när statsutskottet och riksdagen späda på Kungl. Maj:ts förslag. Det är denna situation som är olycklig, och det vore mycket bra, om vi kunde komma ifrån den. Numera har man också allt mer erkänt budgetunderskottets betydelse för kommande inflationsfaror och inflationsrisker. De tidigare väldiga underskotten stå ju kvar i form av en ökad statsskuld, och likaså ha vi kvar det abnorma skattetrycket.

Jag skall icke, som man gjorde i första kammaren i går, tala något närmare

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

om skatterna, eftersom det icke föreligger något underlag för en diskussion härom. Vi ha ju praktiskt taget inte fått framlagt något förslag till hur skatterna skola komma att se ut vid den kommande slutliga budgetregleringen. Men jag vill i alla fall konstatera, att vid det nuvarande skattetrycket är det verklighetsfrämmande, om man tror, att man kan använda skatterna som något slags konjunkturpolitiskt medel, såsom herr Vougt i går lät framskymta här i kammaren. Det låter sig inte göra. Det är nämligen riktigt, som finansministern sade i går, att alla dessa allmänna uttryckssätt ha sina sidor, om man inte kan bestämma faktorernas storleksordning. När man kommit fram till ett skattetryck som det nuvarande, verkar en ökning av skatterna på ett annat sätt, än när skattetrycket är normalt, och det är en sak som man bl. a. måste taga med i beräkningen. Om vi nu kunna klara det nuvarande skattetrycket, beror det givetvis på krigstidspsykologiens allmänna inverkan, som gör att man tolererar det och anstränger sig för att klara sig på ett helt annat sätt under den korta tid som man tänker att kriget skall vara, än vad fallet skulle bli, när det är fråga om en längre tidsperiod och fredliga förhållanden. Det blir därför någonting helt annat, när det gäller verkningarna av skattetrycket under de långa periodernas påfrestningar och fredstidens förhållanden. Det förefaller mig sålunda, som om just denna fråga om ett stadigvarande abnormt skattetrycks konsekvenser är en sak som man har anledning att ta särskild hänsyn till, när det gäller framtidens svårigheter. Det är ganska otvivelaktigt, att det då måste få andra och allvarligare verkningar på produktiviteten och företagsamheten, än vad fallet varit under krigstiden med dess alldeles speciella förhållanden.

Jag skulle också vilja framhålla, att om det är klart, att vi kunna bli tvungna att bibehålla kristidens regleringar längre, än vad en del av oss hoppats tidigare, så är detta ju intet att understryka i triumferande toner, ty det är ju också alldeles uppenbart, att regleringarna icke kunna upprätthållas under någon längre tid, utan att varaktig skada uppstår, och att de därför böra upphävas snarast möjligt. Det ligger en viss fara i den resignation inför kristidens regleringar som för närvarande tycks sprida sig på olika håll och kanter.

Vi ha nämligen åtskilliga fenomen i vårt samhälle som peka hän på att det icke alls är säkert, att vi komma att få behålla förutsättningarna för det framåtskridande och det välstånd som vi vant oss vid sedan tiden före kriget. Det finns en fara för att det svenska samhället kan bli stagnerande och att framåtskridandet kan bli stäckt i olika avseenden. Det finns en tendens härtill på många områden. Man har uppmärksammat detta, när det gäller befolkningsfrågan, men man har knappast gjort det på samma sätt i fråga om sådana ekonomiska faktorer som kapitalbildning, företagsamhet, näringslivets frihet m. m., vilka enligt de erfarenheter vi faktiskt ha, ligga till grund för det förut stigande välståndet i vårt samhälle. Men det är föga glädje med att få en ökning av vår befolkning, något som annars är så ytterst välbehövligt ur många synpunkter, om vi inte samtidigt kunna se till att denna ökade befolkning kan livnära sig på ett sätt, som är förenligt med vår uppfattning om en rimlig levnadsstandard. För detta behövs det inte bara ett framåtskridande i fråga om befolkningstalet, utan också ett framåtskridande i fråga om näringslivet, och all erfarenhet, som vi hittills ha haft, visar att under fredliga och vanliga förhållanden, sådana som vi åtminstone här i Sverige vilja ha, är det nödvändigt för detta framåtskridande av näringslivet, att det stöddes av kapitalbildningen, särskilt bildandet av riskvilligt kapital, och av företagsamhet och duglighet på ett annat sätt, än som blir fallet i ett näringsliv, som i vitala avseenden är reglerat och beroende av staten och politikerna.

Jag tror också att det finns fara för att samhällsexperiment, som otåligt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sättas i gång under den mest ömtåliga övergångsperioden efter kriget, komma att skapa oro och osäkerhet och allvarliga skador för framtiden. Vad som framför allt behövs under kommande tider, också för att klara oss över övergångsperioden, är — jag upprepar det — kapitalbildning, företagsamhet, trygghet och framtidstro hos dem, som arbeta i och som leda vårt näringsliv. Det är olämpligt att börja med långtgående samhällsexperiment under en tid, då svårigheterna äro som störst. Skall man bestå sig med dylika experiment, bör man åtminstone vänta till tider, då riskerna äro något mindre.

Nu vet jag ju inte, om man ännu kan säga att den framlagda statsverkspropositionen befordrar dylika experiment. Men det har på andra håll gjorts uttalanden av finansplanens författare, som peka på att man tänker sig något i den stil, som jag här varnat för. I själva finansplanen finns emellertid inte mycket, som tyder på detta. Där får man närmast det intrycket, att de verkliga avgörandena skjutas på, kanske till fram på våren. Det står nämligen någonting om att efterkrigsplaneringskommissionen då kan väntas komma med de motiveringar, som kunna vara lämpliga och nödvändiga för den slutliga budgetregleringen. Vad detta kan innebära, veta vi ännu så litet om, att det kanske inte är skäl i att här gå närmare in på några detaljer. Vi ha i själva verket sett ganska litet av resultaten av efterkrigsplaneringskommissionens arbete. Det är ännu bara några små möss, som ha fötts ur reklamberg. Kommissionen har gett ut några små skrifter, av vilka det är mycket svårt att se, vad som legat bakom eller vad som nu pågår inom kommissionen. Jag vet inte, om detta kan bero på själva arbetssättet inom kommissionen, där man tycks vilja lägga sig ombord med alla möjliga uppgifter mellan himmel och jord, och snart sagt ordna upp hela vår samhällshushållning. Man får nästan ett intryck av att efterkrigsplaneringskommissionens ordförande betraktar kommissionen som, skola vi säga, regeringens lilla ensamjungfru, som har att städa undan och göra i ordning allting överhuvud taget i hushållet. Detta har ju sina sidor, särskilt om man inom kommissionen fattar sin uppgift så, att man skall komma med initiativ på alla möjliga områden för att därigenom kunna påverka regeringens politik.

Till våren väntar man emellertid den stora vita elefanten från kommissionen, och då tycks man mena, att det skall bli cirkus i sta'n. Jag är ju inte riktigt säker på att det i alla fall blir på det sättet, ty det finns många andra omständigheter, som kunna komma emellan.

I finansplanen återfinner man de, jag höll på att säga gamla vanliga, reflexionerna om budgeten som samhällsregulator under goda och dåliga tider. Finansministern sade i går kväll att vi väl ändå hade tagit ett långt steg framåt mot större enighet, när det gäller budgeten såsom samhällsregulator. Jag vet inte det; det beror nog på vad man menar med enighet. Det är ibland så med finansministern, att han talar om enigheten i dessa ting, som frun i det där lyckliga äktenskapet, som sade: »Vi äro alltid eniga, ty min man vill alltid precis detsamma som jag.» Jag har oftast, när finansministern konstaterar att det råder större enighet i en omstridd fråga, ett uttryck av att han gör det därför att han tror, att vi som ha en annan uppfattning, måste ha kommit över på hans sida. Men jag har aldrig märkt, att han konstaterat att *han* i något avseende funnit, att han kommit över på vår sida. Jag är därför litet skeptisk också beträffande enigheten i detta avseende.

Naturligtvis kan man bli ense om mycket allmänt och abstrakt hållna uttalanden. Vi äro väl alla ense om, att intet samhälle kan med händerna i kors åse en periodiskt återkommande massarbetslöshet, utan att man måste göra allt vad man överhuvud taget kan för att undvika eller mildra en sådan situation. Den stora massarbetslöshet, som vi upprepade gånger haft i modern tid, är fak-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tiskt något, som intet samhälle kan stå ut med i längden; och det är mycket möjligt, att även den, som känner sig skeptisk inför en hel del av de långtgående planer, som lagts fram, måste säga sig, att man, hellre än att inte göra någonting, väl får försöka både med det ena och det andra och se hur det går.

Vad jag egentligen är rädd för, är den fara, som ligger däri, att planerna vila på så ytterligt abstrakta teorier och så litet av verklighetskänsla. Det är det, som gör att man blir rädd för att vederbörande kommer att taga för stora risker och göra onödigt skada. Som gammal nationalekonom får jag verkligen säga, att jag har en viss känsla för de ekonomiska teoriernas bräcklighet och för faran av att utan vidare tillämpa dem på praktiska förhållanden. Det kan finnas experiment också av det ekonomiska slaget, som kunna vara mycket roliga att få göra och som kunna »lyckas», även om patienten dör.

Det är väl ändå så att den teoretiska bakgrunden bakom allt detta vilar i stor utsträckning på en mycket abstrakt uppfattning av den ekonomiska verkligheten. Man räknar med stora enhetliga mängder av mystisk köpkraft, som pumpas in och pumpas ut precis vid lägliga tillfällen, men man tar inte tillräcklig hänsyn till den ekonomiska verklighet, som reagerar vid dylika in- och utpumpningar av s. k. köpkraft.

Ej heller räknar man med den politiska verkligheten utan tror att förutsättningarna för en dylik ekonomisk politik äro förenliga med ens egna politiska och sociala ideal. Det är mycket naturligt och mänskligt att man så gör, men det medför oberäknade konsekvenser.

Slutligen är det en sak som jag kanske bör påpeka i detta sammanhang. Det är att alla dessa — jag vet icke vad jag skall kalla dem — former för »planhushållning» förutsätta en enastående precision i handhavandet, som icke på något sätt stämmer med verkligheten, särskilt ej i ett demokratiskt och fritt samhälle. Vi ha sett det i det misslyckande, som konjunkturpolitiken råkade ut för i Sverige på 1930-talet. Vi ha också sett det, när New Deal bröt samman i Amerika. All sådan politik kräver en precision i handhavandet, som man ej kan åstadkomma i ett fritt och demokratiskt samhälle, där olika meningar göra sig gällande, och där man icke kan sätta in precis vad teorien fordrar i ett bestämt ögonblick, i en bestämd omfattning och på ett bestämt sätt för att kunna realiseras.

Nu har regeringen fått alla möjligheter, bland annat genom den stora beredskapsstaten. Jag har varit med om detta och det har icke varit halvhjärtat som jag varit med om det. Jag har ansett det riktigt därför att bland erfarenheterna från 1930-talets misslyckande var även, att man ej kunde göra mycket med så små medel som man då hade att röra sig med. Jag tror, att det är riktigt att ställa tillräckliga medel till regeringens förfogande; det gäller nu för regeringen att använda dem med bästa möjliga resultat och minsta möjliga skada.

Finansministern sade i går, att nu bör man kunna åstadkomma något alldeles särdeles på grund av att de offentliga utgifterna numera utgöra en så stor del av samhällets utgifter överhuvud. Det är naturligtvis sant. Men i själva verket visar erfarenheten, att hittills har budgetens användning icke alls stått i överensstämmelse med de planer, som man haft på att kunna med dess hjälp exempelvis motverka konjunkturvåxlingarna. Det är mycket naturligt, ty de offentliga utgifterna äro i hög grad beroende på mångahanda andra ting än en mer eller mindre teoretisk konjunkturpolitik. Det nuvarande läget är sålunda ett bevis på svårigheterna att driva en preciserad konjunkturpolitik på grund av att de politiska och sociala faktorerna helt enkelt icke kunna taga hänsyn till konjunkturvåxlingarna. Hittills ha de offentliga investeringarna snarare följt konjunkturkurvan än gått emot den. Det vore ett mycket stort framsteg,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

om man åtminstone kunde få en utjämning av de offentliga investeringarna under goda och dåliga tider, så att de inte alltför mycket ökade under goda och minskade under dåliga. Ett annat bevis är den väldiga underbalanseringen av budgeten i en tid, som enligt teorien skulle kräva överbalansering. Ytterligare ett exempel är byggnadsverksamhetens nuvarande forcering på grund av sociala och andra omständigheter, som man icke kan komma ifrån, men där man naturligtvis borde göra tvärtom ur konjunktursynpunkt. Allt detta liksom mycket annat visar, hur man praktiskt-politiskt blir tvungen att handla tvärtemot vad som skulle krävas, om man skulle handla inom teoriens ram. Det är i alla fall ett visst värde i att man tänker igenom den saken, ty det är otvivelaktigt, att åtskilliga av de moderna konjunkturpolitiska planerna draga mycket stora risker med sig och man bör då ha både rättighet och skyldighet att vara försiktig och tveksam i vad mån man skall fullfölja dem eller om man skall fullfölja dem på det ena eller det andra sättet.

Jag vill sluta detta kapitel med att framhålla, att det viktigaste efterkrigsproblemet är att åstadkomma ordning, effektivitet, förtrostan och framtidsstro, men icke att ge sig in på mer eller mindre ogenomtänkta och opraktiska experiment av olika slag, som kunna binda framstegskrafterna och göra det svårt eller omöjligt att få det framåtskridande, som vi alla vilja ha i vårt svenska samhälle efter kriget, både socialt och kulturellt.

Kanske också inställningen till det som talats så mycket om i den här debatten, nämligen frågan om löne- och prisstoppen, är ett exempel på hur teorien ofta skär sig med den politiska verkligheten och hur man då får ändra på teorien för att få en lämplig motivering för de ändrade politiska nödvändigheterna. Ty det är väl egentligen det som ligger bakom, såvitt jag kan förstå, den förda diskussionen om pris- och lönepolitiken.

Finansministern erkände i andra kammaren i höstas, att »full sysselsättning», vilket väl ungefär motsvarar det nuvarande läget i vårt land, lätt driver upp löner och inkomster genom krav från den ena gruppen till den andra och så i en spiral via prisstegring för med sig ett ohållbart tillstånd, som bara kan hejdas av en diktator, om icke kraven kunna undanröjas genom demokratiskt kloka och insiktsfulla handlingar från de olika grupperna. Det var det som finansministern trodde på. Därför menade han, att det fanns ingen fara för diktatur i »full sysselsättningspolitik» av det slag han förordade.

Ja, just nu stå vi väl egentligen inför ett blodprov på demokratiens möjligheter i dessa avseenden. Det är just den saken det gäller nu, om man kan övertyga olika grupper av det svenska folket om vad en sådan situation kan få för konsekvenser, eller om man icke kan göra det. Vi veta icke nu, hur det kan falla ut.

Den tidigare inställningen hos finansministern och med honom liktänkande var ju den, att man gentemot dem, som varnade för slöseri med offentliga utgifter och däruti sågo en av de viktigaste förutsättningarna för en inflation, pekade på, att de ökade inkomster, som blevo resultatet av de ökade statsutgifterna, skulle kunna steriliseras framför allt genom lönestoppet. Det är en åtminstone i stora delar framgångsrik politik man hittills lyckats föra efter dessa linjer. Jag vill gärna vara med bland dem, som betyga sin glädje över att den svenska arbetarklassen kunnat förstå hur sammanhangen lågo till och haft ansvarskänsla att följa en sådan politik, vilket säkerligen varit en, såvitt jag kan förstå, huvudanledning till att det hittills gått så hyggligt som det gjort.

Den politik, som man då sade sig vilja föra, var att köpkraften alltså skulle steriliseras genom att man höll tillbaka penninginkomsterna, framför allt de nominella löneinkomsterna, som äro de stora konsumtionsinkomsterna i sam-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hället, och att lönepolitiken i stället skulle gå ut på att öka reallönen genom prissänkning och hålla emot höjning av penninglönen utom för de allra sämst ställda grupperna. Det var programmet som ställdes upp. Detta program har åter och åter igen upprepats. Man har sagt i de olika budgetplanerna, att man alltjämt vidhåller det gamla programmet.

Jag kan inte förstå annat än att i den mån det varit, är eller kan bli möjligt, en höjning av realinkomsten genom sänkning av den allmänna prisnivån är att föredraga ur olika synpunkter, framför allt ur rättvisesynpunkten. En sådan höjning av realinkomsten kommer att gälla *alla*, icke bara dem, som genom organisatoriskt eller politiskt maktläge fått sina penninginkomster höjda, utan även alla dem som blivit tillbakasatta och icke fått någon kompensation för dyrtiden: handelsidkare, hantverkare, sparare, stora mängder av pensionärer och tjänstemän med flera, som blivit särskilt hårt utsatta de gångna åren. Höjningen av penninglönen favoriserar bara de förstnämnda grupperna, och de andra bli ännu mera tyngda av de härigenom orsakade kostnadsökningarna.

Jag tror därför, att den hittillsvarande officiella lönepolitiken var också ur rättvisesynpunkt den riktiga. Den skulle kräva, att varje möjlighet till prissänkning iakttages, och icke, att sådana möjligheter ersättas med en höjning av produktionskostnaderna, som omöjliggör en sänkning och som riskerar en ytterligare höjning av priserna. Och det hjälper inte, såvitt jag förstår, att som finansministern gjorde i går kväll hänvisa detta program till efterkrigstiden med dess ökade tillgång på varor. Ja, det är ju riktigt på det viset, att det icke kan få sina konsekvenser, sina resultat förrän då. Men det är så, att en lönehöjning nu står ju kvar och hindrar en nedsättning längre fram. Om vi skulle ha fått möjlighet att genom prissänkning få realinkomsten ökad, då ha vi genom en höjning av penninglönen låst fast det hela i ett sådant läge, att den politiken icke förefaller genomförbar.

Tidigare talades också alltid om pris- och lönestopp i ett sammanhang. De sammankopplades mycket noga med varandra. Det skedde vid olika tillfällen, så sker till och med i den nu framlagda finansplanen. Men det är ändå som om det vore andra toner, som nu göra sig gällande. Det är tonen som gör musiken, det är den som är det avgörande och icke formella deklamationer.

Finansministern framhåller, att lönestoppet endast är ett medel och icke ett mål. Ja, naturligtvis. Vem skulle kunna tycka något annat? Icke kan det vara vare sig något nöje eller något lämpligt att bara hålla tillbaka lönerna, punkt och slut. Det har naturligtvis varit på den grund, att man genom att hålla tillbaka lönerna velat åstadkomma tillräcklig möjlighet för prisstoppet, som man velat ha lönestoppet. Det är självklart; här finns ingenting att polemisera mot. Finansministern polemiserade vidare mot ett benhårt fasthållande vid 1942 års löner. Ett sådant benhårt fasthållande har aldrig förekommit och heller aldrig förordats från något håll. Det har han alldeles rätt i. Ingen människa har tänkt sig något dylikt. Det är givet, att man också nu får lov att rätta till där det behövs, liksom man gjort varje år förut. Det är icke den saken som på något sätt är bekymmersam. Jag frågade mig därför, vad det egentligen kunde vara, som låg bakom, när finansministern offrade så mycken tid och kraft på att polemisera mot ståndpunkter, som faktiskt icke föreligga. Det brukar alltid betyda något när man gör det. Såvitt jag förstår honom, är hans position den, att prisstoppet skola vi ha kvar, men lönestoppet får uppges i den mån det icke kommer att draga med sig en förändring i den allmänna prisnivån. Men det är ju i själva verket så, att man icke kan välja mellan löne-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

stopp och prisstopp; man kan icke taga det ena eller det andra efter behag, utan båda höra ofrånkomligt ihop. Man kan icke komma ifrån, att en allmän förändring av lönerna måste ha samband med den allmänna prisnivån.

Frågan gäller således icke nu, om man kan bli nödsakad eller om det kan vara lämpligt och bra att göra vissa smärre partiella lönejusteringar, utan frågan är i stället: skall det göras en ändring av den beskaffenhet, att det kan bli tal om *allmän* lönehöjning.

Beträffande denna sak skulle jag vilja besvara kammaren ett ögonblick med att få citera vad som på ett synnerligen auktoritativt sätt säges härom så sent som i höstas i proposition nr 296. Jag skulle kunna citera en rad andra uttalanden i samma riktning av efterkrigskommissionen, finansministern, bankoutskottet och bankofullmäktige. Men det ifrågavarande yttrandet är typiskt för dem alla. Det återfinnes i en proposition, som uttryckligen hänvisar till ett bankofullmäktiges bilagda yttrande och som alltså får sägas bygga på den uppfattning, som framkom i detta yttrande.

I detta utlåtande, som var godkänt av departementschefen, heter det: »Om det än skulle vara möjligt att på mycket kort sikt förhindra, att en lönestegring återverkar på prisnivån, är det icke därför givet att så blir fallet även på något längre sikt. Den möjlighet till en löneförbättring för vissa sämre ställda grupper, som stabiliseringsprogrammet kan lämna, måste bedömas med beaktande härav. Då lönejusteringar av större räckvidd icke kunna undgå att åtminstone efter en tid återverka på prisnivån, blir konsekvensen av det anförda, att nödvändigheten av fortsatt prisstopp leder till att även kravet på allmänt lönestopp, sådant det senast formulerats vid fastställandet av det penningpolitiska programmet i våras fortsättningsvis måste upprätthållas. Vid successiva jämkningar av lönerna inom olika områden i syfte att förbättra läget för sämre ställda grupper är det emellertid svårt att avgöra, när den kritiska punkten är nådd; frestelsen ligger nära att, i den mån det psykologiska trycket stiger, hänföra allt större kategorier till gruppen sämre ställda, så att omärkligt en allmän förskjutning av lönenivån inträder med alla därav följande konsekvenser. De krav som på senare tid rests på löneförbättringar även för vissa relativt gynnsamt ställda grupper synas erbjuda exempel på en sådan utveckling. Det anförda ger vid handen, att de inledningsvis omnämda krav på löneförbättringar, som framträtt och i väntan på ett allmänt prisfall kunna väntas växa sig allt starkare, endast i begränsad omfattning kunna tillgodoses utan att penningvärdet äventyras.»

Bankoutskottet sade i våras, efter att ha citerat departementschefen: »Varje ytterligare höjning av prisnivån måste såvitt möjligt förhindras med stöd av en restriktiv pris- och lönepolitik. Det ömsesidiga samband, som är rådande mellan prispolitik och lönepolitik, kan härvid icke nog kraftigt understrykas.»

Det är väl ganska uppenbart, att de nuvarande svårigheterna på det internationella området och försörjningsområdet icke göra det *mindre* utan *mera* önskvärt att undvika svårigheter också från annat håll, bland annat genom löneförhöjningar. Lönefrågan får därför i nuvarande läge icke någon minskad — som man sagt — utan en ökad betydelse.

Såvitt jag förstod finansministern i går — det var kanske icke så lätt men jag tror att jag lyckades göra det — var hans ståndpunkt följande. Jag fick det intrycket, att man kunde hoppas att han icke skulle gå ifrån den deklaration, som han gjorde i höstas i den dåvarande propositionen. I övrigt menade han, att man kan vara med om lönehöjningar, som ske inom prisramen och som på den grund icke skulle innebära risk för prishöjning.

Vi ha därvidlag att taga hänsyn till två omständigheter. Den ena är den överföring, som vid en lönehöjning kan ske från den härigenom höjda pro-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

duktionskostnaden direkt på priset på produkten. Det är den man vanligast tänker på. Den andra, som icke är mindre allvarlig, är den ökning av köpkraften, som kan äga rum vid en sådan höjning av lönerna på vinstens bekostnad. Det är nämligen på det viset, att i de flesta fall skulle en sådan höjning betyda, att det bleve ett minskat företagssparande, att således företaget i fråga sökte hålla sin utdelning något så när — och det var väl också meningen — men att i stället det bleve en minskning av konsolideringen av företaget, d. v. s. den indragning av köpkraft, som ägt rum i stor skala inom företagen. Om detta blev fallet å ena sidan och å andra sidan man ökar löner, som i hög grad användas för konsumtion, kan följden bli en allvarlig påfrestning på priserna. Den sterilisering av köpkraft, som var det hittillsvarande penningpolitiska programmets kärnpunkt kommer bort. Följden blir ett ökat tryck på den allmänna prisnivån, ökade svårigheter att göra priskontrollen effektiv.

Därför tror jag, att man utan vidare kan säga, att även om det finnes möjligheter till allmän lönehöjning på bekostnad av vinsterna — vilket icke förefaller troligt av den statistik som vi ha — skulle detta medföra risker ur inflationssynpunkt.

Jag vet icke, hur man tänker gå till väga vid en sådan höjning av lönerna på bekostnad av företagsvinsterna. Det är ju uppenbart, att vinsterna varit mycket olika på olika områden och för olika företag, liksom naturligtvis löneförändringarna varit mycket olika inom olika delar av arbetsmarknaden. Men hur skall man gå till väga? Man kan icke gärna tänka sig, att t. ex. arbetare vid Bofors eller S. K. F. skola ligga på en lönehöjd, som är ofantligt mycket högre än den för deras kamrater i företag, som ej haft de vinster som dessa företag haft. Man kan väl icke gärna driva en lönepolitik av den beskaffenheten, att det blir alldeles olika lönevillkor för olika företag, beroende på företagens räntabilitet. Det har hittills varit något, som den svenska fackföreningsrörelsen bestämt värt sig emot. Hur skall man då bära sig åt?

Herr Vougt nämnde något om att man ju kan klara saken med hjälp av subventionering, och även finansministern var inne på detta här i går kväll. Då kan man tänka sig antingen en allmän subventionering — den blir ju inte utan inverkan på penningpolitiken och på inflationsriskerna; vi ha ju redan haft en sådan på 300 å 400 miljoner kronor och om detta belopp skulle ökas så mycket som här skulle bli fallet, så är ju inte detta något som ej i längden för med sig konsekvenser för finans- och penningpolitiken — eller också, som finansministern nämnde i går kväll, en clearing mellan olika företag, så att man på det sättet skulle jämna ut de olika företagens existensmöjligheter och åstadkomma en allmän höjning inom någon produktionsgren, såvitt jag förstod honom rätt. Han sade att det var en tanke, som han inte avvisade. Om han skulle reflektera på något sådant, skulle jag vilja be honom läsa igenom ännu en gång — han har säkert gjort det förut — den inläga, som Kooperativa förbundet skrivit angående en sådan clearing mellan företagen och dess följder. Där framhålles på ett mycket bra sätt, hur en dylik clearing är en av de åtgärder, som på det mest flagranta sätt medför bristande effektivitet hos näringslivet och försvårar varje framåtskridande. Nu säger finansministern, att vi ha ju haft sådan clearing och ha den alltjämt. Men det är något som man ansett oss vara tvungna till endast under nuvarande förhållanden. Jag vet inte, om vi alltid varit tvungna till det. Jag var emot införandet av en dylik clearing även av mera tillfällig art på sin tid. Men att låsa fast ett sådant system för framtiden, som man skulle göra genom att bygga upp en lönereglering på en clearing mellan företag, som ha olika goda vinstmöjligheter, det skulle säkerligen medföra varaktigt olyckliga verkningar, just med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hänsyn till de konsekvenser, som Kooperativa förbundet så värtaligt har utlagt i den nyssnämnda inlagan.

Jag vill till slut beträffande de aktuella lönefrågorna säga, att visst begriper jag, att lönepolitiken är allt annat än enkel och att i den situation, som nu föreligger, svårigheterna att överallt hålla emot givetvis äro mycket stora. Att det inte heller är lämpligt med statsingripande på arbetsmarknaden, så länge som man överhuvud taget kan slippa något sådant, därom är jag ense med herr Vougt och finansministern. Men vad det gäller är ju att inte på något sätt trola bort problemets innebörd utan att försöka få en så praktisk och skaplig lösning i detta bekymmersamma läge som överhuvud är möjligt och att klargöra konsekvenserna för dem, som ha hand om förhandlingarna och om besluten på arbetsmarknaden.

Det har sagts förut, och jag skulle vilja understryka det, att det ur dessa synpunkter vore synnerligen lyckligt för att inte säga nödvändigt att man på något sätt definierade de s. k. sämst ställda grupperna. Till dem kan väl i alla fall inte räknas typograferna eller kommunalarbetarna, som ju varit de som fått de mesta lönehöjningarna på sista tiden, föreställer jag mig. När man varit med om deras lönehöjningar, har man gått in på en annan linje. En av de mest besvärliga historierna i detta sammanhang är den psykologiska inverkan som det har, när man börjar på att höja lönerna, i all synnerhet om man höjer dem på områden, där man inte kan försvara en lönehöjning med att det är fråga om de sämst ställda, som man, när det dröjt så länge som över fem år, måste göra något för. Därför är det viktigt att kunna på något sätt definiera vad man menar med dessa grupper. En sådan grupp som verkstadsarbetarna kan väl enligt vanligt språkbruk inte höra till de sämst ställda arbetargrupperna. Fastlåsningsen av ett högt löneläge inom verkstadsindustrien är dessutom särskilt betänkelig på grund av att den kommer att medföra svårigheter i exportavseende, såsom efterkrigskommissionen särskilt har understrukit, emedan denna industri är överdimensionerad i alla länder på grund av krigstillverkningarna. Det kommer följaktligen att bli en besvärlig situation för industrien i exportavseende, om man binder upp lönerna på en nivå, som gör industrien konkurrensoduglig på utlandet. Överhuvud taget är fastlåsningsen av lönenivån på ett högt läge till skada ur exportsynpunkt, då härigenom kronans inre värde kommer att påverkas i förhållande till utlandet.

Läget är, som jag ser saken, således det, att en allmän lönehöjning måste komma att påverka den allmänna prisnivån på ett sätt som inte är förenligt med vår hittillsvarande pris- och penningpolitik. Naturligtvis kan man taga riskerna ändå. Vi ha ju tagit sådana risker tidigare, såsom här har påpekats. Vi ha gjort det för lantarbetarna på grund av att de legat särskilt lågt nere, och även i en del andra fall. Jag för min del har varit med om en proposition som har ökat utgifterna för folkpensionerna med mellan 30 och 40 miljoner kronor, och det skedde just på grund av folkpensionärernas låga inkomstnivå. Jag ansåg, att man inte kunde under en så lång tid underlåta att göra det. Varje sådant nytt avsteg gör nästa desto betänkligare. Det är emellertid uppenbart, att inverkan på den allmänna prisnivån, och således även inflationsfaran, bli mindre i samma mån som lönehöjningarna kunna begränsas, och därför är det så ytterst viktigt hur man ser saken i detta avseende. Det skulle därför vara mycket viktigt att från auktoritativt håll, särskilt från finansministern, kunna få inställningen till detta mera preciserad som en ledning för parterna på arbetsmarknaden. Som det nu är vet man inte riktigt hur saken ligger till.

Det är givet, att alla i grund och botten måste vilja på allt sätt undvika

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

den katastrof, som en galopperande inflation skulle innebära för hela samhället och inte minst för stora grupper av små inkomstagare. Detta har varit så omvittnat, att jag icke behöver tala om det längre. Jag tar för givet att finansministern, när han i går kväll talade något om att det vore skrämskott att tala om inflationen, inte på något sätt ville säga, att varningar för en inflation på grund av sådana reella omständigheter som vi nu diskutera skulle vara ett skrämskott, som man inte behövde fästa sig vid, d. v. s. att inflationen inte skulle vara något som man på allt sätt bör skydda sig emot. Det kan han inte ha menat. Det enda som man kan vara tveksam om beträffande deras inställning är väl kommunisterna. Det är uppenbart att oroligheter och svårigheter på grund av inflation inom de olika staterna kunna utgöra en god jordmån för genomförande av deras samhällsideal och deras utrikespolitiska mål överhuvud taget. Herr Hagberg i Luleå frågade i går, om högern hade ändrat sin inställning till frågan om lagen om förbud mot samhällsfientliga partier. Han har redan fått svar ifrån herr Skoglund i Doverstorp, att så förvisso icke är fallet. Jag vill säga för min del, att jag är övertygad om att en sådan lag alltså är nödvändig, inte minst ur den synpunkten att man måste på ett rättsligt tillfredsställande sätt kunna klara upp alla de olika anklagelser, som för närvarande framställas inom vårt samhälle emot folk, som anses ha intagit samhällsfientliga inställningar i olika avseenden. Nu få vi hanka oss fram bäst vi kunna. Vad kommunisterna beträffar beror det ju helt enkelt på hur de uppföra sig, om en sådan lag kommer att tillämpas på dem. Om de känna sig träffade på något sätt av en sådan lagstiftning, är det ju en sak för sig. Det kan ju vara tacksamt, i all synnerhet när man ser hur övertygade de äro om den ryska politikens ofelbarhet. Detta kan givetvis i vissa riskabla lägen leda till en situation, som väl kan föra dem utanför rågränsen för sådana organisationer som kunna tillåtas i vårt samhälle, liksom det tidigare har visat sig att de haft allehanda förbindelser med spionage, sabotage och liknande affärer, fastän de, såvitt jag vet, varit försiktigare under de senaste åren. Numera försöka ju kommunisterna att göra sig så anständiga och så parlamentariskt hovfäliga som möjligt i den situation, som vi nu ha här i landet, men jag delar för min del den engelske socialdemokraten Morrisons uppfattning, som han någon gång före jul gav till känna beträffande kommunistpartiet i England, vilket uppför sig ungefär på samma sätt som det svenska nu — jag förmodar av liknande anledningar. Han lär ha sagt, att även om de försöka att göra sig aldrig så anständiga för närvarande, så kunde han för sin del aldrig upphöra att misstro ett parti, som står i förbindelse med och är ett verktyg för en främmande makts politik. När man läser den kommunistiska pressen får man ju ett starkt intryck av hur samordnad den i själva verket är med ett främmande lands politik. Den följer denna helt; den svänger fram och tillbaka alldeles parallellt, och därav får man väl även dra den slutsatsen, att det finns ett mycket nära sammanhang dem emellan.

Herr Hagberg talade också om vikten av ett gott förhållande till Ryssland. Däri kan jag instämma med honom. Jag är alldeles övertygad om att vi måste få ett gott grannförhållande till Ryssland. Men jag är lika övertygad om att detta får sina stora svårigheter, om vi skola ha ett ryskt parti här i landet, som i vått och torrt går med ett främmande land och som därför i riskabla situationer kan bli en fara för landet. Tillvaron av sådana partier, särskilt i de små länderna, blir ju alltid en frestelse för militaristiska och imperialistiska stormaktskretsar, de må finnas i det ena eller andra landet, och det är en realitet som vi äro tvungna att också taga hänsyn till. Det är väl också så, att även om vi på allt sätt vilja befordra ett gott grannskapsförhållande till Ryssland, vi inte få glömma bort realiteterna. I Moskva liksom i London, Washing-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ton och Berlin drives stormaktspolitik och i Moskva stormaktspolitik av ett särskilt slag. Vi kunna inte alldeles glömma bort överenskommelsen mellan Stalin och Hitler om Polens fjärde delning 1939 eller överfallen på Finland, Balticum och Polen samma år, förmodligen som ett resultat av denna och vad som därvidlag förekom. Det är inte någon motsägelser alls mellan att inse det och att vilja ha ett gott förhållande till den väldiga stor- och östersjömakten. Om man ser realistiskt på tingen, särskilt på de utrikespolitiska frågorna, är det tvärtom vanligen så, att ett gott förhållande mellan länder bättre kan upprätthållas, när man verkligen är på det klara med hur de olika ländernas politik är beskaffad, var det kan finnas intressegemenskap och intressemotsättningar o. s. v.

Vad som kan bli av Europa efter detta krig veta vi ju inte, men det som väl är ganska klart är, att de stora fastlandskontinentala makterna Ryssland och Förenta staterna bli dominerande i världen efter kriget, och det är möjligt att Norden kan komma att bli placerad mellan deras intressesfärer. Det är då livsfarligt att taga parti för endera sidan och nödvändigt, som jag ser saken, för Nordens länder att hålla ihop för att kunna rädda sina livsmöjligheter. Det är också uppenbart att vi här i Norden — det har sagts redan från annat håll, så jag skall inte taga upp den redan långt framskridna tiden med att utlägga det — måste deltaga i de möjligheter till samarbete och uppbyggnad som kunna komma att finnas, men vi måste göra det med öppna ögon för stormaktspolitikens möjligheter och konsekvenser.

Av allt detta framgår väl även nödvändigheten för det svenska folket av att också i framtiden försöka att förena alla lojala samhällskrafter för att hålla upppe landet både under denna katastrof och under de tider som följa och som kanske kunna bli lika svåra, och att inte splittra dessa krafter. Om formerna för en sådan sammanhållning kan man ju tänka olika. Det kan finnas många olika sådana. Det är inte nödvändigt med en samlingsregering för att kunna få ett samarbete. Detta har ju visat sig under tidigare år, innan samlingsregeringen bildades. Jag tror att samlingsregeringen har varit alldeles ofrånkomlig för att kunna hålla upppe Sveriges ställning under denna tid, och det är väl sannolikt att det kommer att vara så ännu en tid. Men jag vill gärna stryka under att vi skola inte bita oss fast vid att samlingsregeringen är den enda formen för ett samarbete mellan de olika lojala samhällskrafterna här i landet, när det gäller utrikespolitiken och landets självständighet. Det kan ju annars bli en tråkig stämning, om samlingsregeringen av ena eller andra anledningen måste komma att upplösas. Vi skola vara på det klara med att även om samlingsregeringen inte skulle komma att bibehållas, samarbetet och sammanhållningen mellan olika grupper inom det svenska folket i varje fall skall vidmakthållas.

Fru Linderot: Herr talman! Då jag som nyvald tar till orda i remissdebatten, har jag en känsla av att en del tänker: nu få vi klagovisor om kvinnornas dåliga ställning i samhället. Mer än en gång har jag hört och läst att kvinnor, som intressera sig för politik, borde intressera sig i samma grad för alla politiska frågor och inte begränsa sig till de speciella kvinnofrågorna. I och för sig är det alldeles riktigt. Men jag tänker i alla fall tala här om på grund av att det är vanligt, att om inte kvinnorna själva ta upp dessa frågor, blir det inte alls något sagt härvidlag. Man skall inte kverulera om manssamhälle i tid och otid, man skall erkänna, att kvinnornas medborgerliga rättigheter äro bättre i Sverige än i många andra länder, särskilt om regeringspropositionen om revision av behörighetslagen blir antagen av riksdagen.

Denna proposition kommer att hälsas med stor tillfredsställelse av landets kvinnor. Såvitt jag fattat saken rätt, innebär propositionen ett ganska bestämt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

erkännande av kvinnans lika behörighet med mannen att inneha statstjänst och offentliga uppdrag. Den betyder ett principiellt erkännande av kravet på ett raserande av de reaktionära könsskrankorna. Propositionen har emellertid en skönhetsfläck, och den är, att förbudet för kvinnor att inneha prästerliga tjänster allttjämt består. Även om jag har den principiella uppfattningen att kyrkan bör skiljas från staten, anser jag ändå, att så länge statskyrkan existerar, kvinnorna skola ha samma rätt som männen att inneha kyrkliga tjänster. Jag kan inte förstå, varför den nu erkända principen om kvinnans lika rätt med mannen att inneha statliga befattningar skall brytas just vid kyrkans portar.

Statsrådet och chefen för justitiedepartementet har emellertid utlovat en utredning i frågan. Jag vill livligt hoppas, att hans åtgärd att skjuta sakens avgörande på framtiden icke får tydas som ett bevis på tveksamhet beträffande erkännandet av kvinnans rätt till jämställdhet med mannen även på detta område.

I stort sett kan man emellertid, som jag tidigare nämnt, hälsa propositionen med tillfredsställelse. Men allt hänger givetvis på dess praktiska tillämpning. När man studerar denna sida av saken, blir man åtskilligt betänksam. Justitieministern har nämligen i polemik mot de myndigheter, som haft invändningar mot förslaget, anfört synpunkter, som faktiskt synas mig litet äventyrliga. Flera myndigheter ha förklarat, att ett avskaffande av undantagen i behörighetslagen skulle medföra en del icke önskvärda konsekvenser. Tydligen har detta motstånd sin grund i den gamla reaktionära uppfattningen, att kvinnan i allmänhet är mannen underlägsen och att hon därför bara kan tas i anspråk för vissa »speciella uppgifter».

Gentemot dessa meningar hävdar justitieministern, att de allmänna befordringsgrunderna »förtjänst och skicklighet» innebära, att de utnämmande myndigheterna med hänsyn till dessa grunder själva avgöra, vem som är lämplig för de sökta befattningarna. Detta är naturligtvis i och för sig riktigt. Jag befarar emellertid, att detta ständiga betonande av, att de utnämmande myndigheternas möjligheter att efter egen prövning avgöra, huruvida en man eller kvinna skall erhålla en befattning, kommer att leda till ett omfattande godtycke. Vissa myndigheter ha genom sin hållning i denna fråga visat, att de inte äro så värst entusiastiska över erkännandet av kvinnans lika rätt med mannen till innehav av statstjänst. Man kan knappast förutsätta, att dessa myndigheter komma att bedöma saken med den opartiskhet, som är nödvändig för att inte den nya lagen skall bli illusorisk.

Tyvärr är det så, att den demokratiska likställigheten med mannen, som det är kvinnans oförytterliga mänskliga rättighet att komma i åtnjutande av, ännu i många hänseenden är mera formell än reell. Det finns mycket och mycket av kvinnans rättigheter, som är utskrivet på papper, i lagtexter och annat, men om man ser till de faktiska förhållandena, till verkligheten sådan den är, så är det lätt att upptäcka vilka i många fall upprörande orättvisor som ännu existera, när det gäller den kvinnliga hälften av befolkningen.

Jag bortser visserligen inte ifrån att de stora orättvisorna i samhället inte bottna i den olika värderingen av kvinnor och män, utan i klassmotsättningen, i undertryckandet av de arbetande massorna i allmänhet och i gynnandet av det besuttna fåtalet. Jag har helt klart för mig, att de grundläggande orättvisa förhållandena, också när det gäller kvinnorna, inte komma att lösas, förrän människorna förstå att bygga ett klasslöst fritt samhälle. Men på vägen framåt till ett samhälle, där såväl kvinnor som män äro fria människor, få vi nog fortfarande som hittills i vår dagliga strävan ta sikte på delfrågor och så att säga röja upp bit för bit på vägen. Därför tillåter jag mig att rikta

• *Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)*

uppmärksamheten på vissa allmänna missförhållanden, som beröra kvinnorna framför allt inom arbetarklassen, men även kvinnorna inom andra samhällsgrupper.

Vi nämna som en stor tillgång lagen om åtta timmars arbetsdag, som blev genomförd efter förra världskriget. Men hur många yrkesarbetande kvinnor är det som kunna använda sin fritid på för dem önskat sätt? Nej, de skola visa sina s. k. »naturliga egenskaper», d. v. s. fortsätta arbetsdagen med hemmets skötsel den tid männen använda för sina speciella intressen. Jag skulle vilja kalla detta onaturligt i stället för naturligt.

Det anses än i dag försvarligt, att kvinnorna skola arbeta för lägre lön än männen, även när de utföra samma arbete som männen. Nu försöker man visserligen att dela upp arbetena, så att det skall finnas möjligheter att värdesätta dem olika, men i stor utsträckning betalas de icke efter arbetsprestation utan efter kön.

Vi ha yrkesskolor för både pojkar och flickor med samma rätt för alla. Men hur tillämpas dessa bestämmelser i verkligheten? Jo, först tar man in alla anmälda pojkar, och blir det sedan några platser över få flickorna dem.

Yrkesvägledningen går så till, att man hänvisar flickorna till hushållsskolor och andra »kvinnliga yrken». Den som vill bli körsnär får nöja sig med att bli pälssömmerska, den som vill bli skräddare kan få bli byx- och västsömmerska, men kavajerna får hon inte sy, just det som krävs för att behärska yrket helt, det reserveras för de manliga lärlingarna. Resultatet blir, att kvinnorna i regel få nöja sig med okvalificerade, dåligt betalda yrken, som äro tunga och tröttsamma och inte giva någon möjlighet till befordran och därmed högre löner. Här måste genomgripande förändringar till för att ge flickorna samma möjligheter som pojkarna.

När det gäller yrkesutbildning, kan jag inte underlåta säga ett par ord om ett yrke, som uteslutande rekryteras av kvinnor, nämligen sjuksköterskornas. Här tillämpas icke åttatimmarsdagen, fritiden får icke disponeras efter egen önskan, eleverna skola leva efter regler, som kunde passa under gången tid, men sannerligen inte i vår tid. Man säger, att deras yrke är så utomordentligt ansvarsfullt. Ja, det är sant, men det är även läkarens, och han har ändå den mänskliga rättigheten att leva sitt privatliv under studietiden, som han själv finner lämpligt. Det är inte underligt att yrket avfolkas. Sjukhusbiträdena borde ha den största förutsättningen att kunna utbilda sig till sköterskor. För närvarande finns det synnerligen små möjligheter härtill. Säkerligen kunde denna fråga lättast lösas, om utbildningen av sjuksköterskor helt bleve en statens angelägenhet.

Det skulle emellertid föra för långt att tala om de skilda intressen, som kunna finnas hos olika yrkesgrupper bland kvinnorna. Tillåt mig därför säga några ord om den stora grupp av kvinnor, som omsluter såväl yrkesarbetande som icke yrkesarbetande — nämligen husmödrarna. Deras arbetsbörda är i regel den tyngsta, beroende på att arbetsmetoderna ännu för de flesta äro föråldrade.

Det borde vara en av de främsta uppgifterna för statsmakterna att på de vägar, som stå till buds, så snabbt som möjligt befrämja en utveckling till bättre arbetsförhållanden för den stora massan av husmödrar i hela vårt land. Teknikens alla hjälpmedel måste användas även i hushållsarbetet.

Staten borde i största utsträckning understödja byggandet av kollektivhus, så att de mindre inkomsttagarna, familjer såväl som ensamstående yrkesarbetare kunde få sin hemfråga löst på ett bättre sätt än hittills. Kollektivhusidén kan lösa den nu så brännande frågan om tillräckligt antal barnkrubbor för de förvärvsarbetande mödrarnas barn. Även ensamma ungdomar kunde därigenom

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

få möjlighet att lösa sitt hemproblem på ett bättre sätt. Det inneboendesystem som nu måste anlitas är förkastligt för såväl hyresgäst som hyresvärd. Kollektivhusen skulle också bli ovärderlig nytta för de ensamma mödrarna, vilkas ställning i samhället ofta är den svåraste av alla. I lagen talas om rätten för modern att få behålla sitt barn, men vårt samhälle är så organiserat, att det i många fall blir förenat med oerhörda offer från moderns sida att ta vara på denna rätt.

Det är emellertid glädjande att statsmakterna börja få allt större intresse för de frågor, som tillhöra befolkningstillväxten. Och nu kommer jag till den fråga, som jag egentligen begärt ordet för.

Vid föregående års riksdag ha ställts olika förslag om barnbidrag, vilka samtliga emellertid avslogos. Jag tror, att en av orsakerna härtill var, att dessa sammankopplades med skattefrågorna. Säkerligen skulle det gå lättare att genomföra statligt bidrag för barn, om man följde linjen att ge direkta barnbidrag utan sammankoppling med andra former för social- eller skattepolitik. Genom en sådan reforms genomförande skulle många bekymmersamma problem bringas ur världen. De barnrika skulle inte behöva bo i särskilda av staten subventionerade hus, inte heller skulle de behöva mottaga rabatterning på livsmedel, reformer, som varit nyttiga men som ändå ha karaktär av fattigvård.

Här anmäler sig då frågan om behovsprövning skall tillämpas vid bestämmande av barnbidrag eller om sådant skall utbetalas oavsett föräldrarnas ekonomiska ställning. Vi kommunister anse, att de starkaste skälen tala för att frågan göres till en befolkningspolitisk angelägenhet, att statens barnbidrag ges till alla barn oavsett de försörjningspliktigas ekonomiska ställning, att all fattigvårdskaraktär kommer bort och behovsprövningen förkastas.

I en av motionerna föregående år förutsattes, att varje form av bidrag skulle upphöra vid en inkomst av 50 000 kr. Den befolkningsgrupp, som härigenom utestängdes, skulle bli så ringa till antalet att den föreslagna gränsdragningen förefaller såväl praktiskt som ekonomiskt fullkomligt betydelselös. Ur arbetarklassens synpunkt måste det ju förefalla ganska onödigt att personer med synnerligen höga inkomster erhålla barnbidrag av staten. Vill man emellertid frikoppla lösningen av denna fråga från fattigvård och behovsprövning, finns det dock knappast någon annan väg att gå än att generellt utbetala barnbidrag på lika grunder för alla. Vad angår den favör, som härvid tillkommer välsituerade personer, ha ju statsmakterna möjligheter att på inkomst- och förmögenhetsbeskattningens väg ta tillbaka motsvarande belopp.

Genom en sådan åtgärd fastställs en helt ny princip, den principen nämligen, att varje barn som födes betraktas som en tillgång för hela samhället. Hittillsvarande princip har varit den, att barnet som föds är bara föräldrarnas, eller i sämsta fall, bara moderns enskilda egendom. Endast vid uppenbar nöd har samhället intresserat sig för barnet. Det är en i grunden annan princip, som förfäktas av anhängarna till denna nya linje.

Den form av statligt bidrag, som jag här har skisserat, innebär i själva verket betydligt förbättrade möjligheter för föräldrarna att själva vårda och fostra sina barn. Förslaget tar sålunda inte ställning till framtidens familjeliv och barnafostran, utan dess princip ligger i att samhället erkänner varje barns samhällseliga betydelse och att redan från barnets födelse säkras ett existensminimum för detsamma.

Naturligtvis kommer man att göra den invändningen att staten inte har råd. Denna invändning kan man avvisa redan från början. Om man räknar med att 25 kronor per månad skall utbetalas till alla barn under 15 år, så skulle detta draga en kostnad av cirka 400 miljoner kronor årligen. Visserligen en väldig

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

massa pengar, men har staten råd att årligen lägga miljarder till militära anordningar för att försvara den nationella friheten, så måste staten också ha råd att lägga dessa pengar på den andra, kanske minst lika viktiga sidan av nationens försvar som heter omvårdnaden av barnen. Jag anser frågan om barnbidrag så viktig, att jag återkommer med motion i densamma.

Blir denna fråga verkligen löst av riksdagen, skulle ännu en besvärlig fråga kanske komma i ett bättre läge. Jag tänker på kvacksalvaraborterna, som verkligen äro ett kräftsår på samhällskroppen. Här om är så mycket talat och skrivet, att jag endast skall beröra ett par punkter i det stora betänkande, som framlagts av abortkommittén. Så länge som samhället icke åtar sig någon nämnvärd förpliktelse för barn när de födas, är det högsta orätt att kriminalisera aborter som kvinnan anser sig böra göra, ofta på grund av ekonomiska skäl. I det förslag, som nyligen framlagts och som rör hela detta problem, avvisar man fortfarande kravet om abort på grund av sociala indikationer, vilket jag på det livligaste beklagar.

Jag har, herr talman, här i största korthet framfört mina synpunkter i några aktuella kvinnofrågor. Som jag tidigare sagt, är jag medveten om att inte alla dessa problem höra till politikens avgörande grundfrågor, men jag har velat begagna tillfället att aktualisera frågan om kvinnans likställighet med mannen och kvinnans rättigheter i allmänhet, som jag hoppas skall vinna större förståelse i den nyvalda andra kammaren än vad tidigare varit fallet.

Herr Bergvall: Herr talman! När jag nu tar till orda har debatten pågått i närmare tolv timmar, och större delen av denna tid har ägnats åt pris- och lönestoppspolitik. I den situationen tror jag det är ganska fåfängt att söka komma med några nya principiella synpunkter på det problemet. Jag har också det sista halvåret vid många tillfällen haft anledning yttra mig i frågan. Den, som på grund av min tjänstgöring i priskontrollnämnden och den erfarenhet jag därunder fått av dess arbete till äventyrs är intresserad av min ståndpunkt i frågan, har därför mycket lätt att ta del av denna.

Det är emellertid ett par synpunkter som jag tror tarva litet ytterligare belysning. Jag vill emellertid börja med att uttala min tillfredsställelse över att alla talare, som yttrat sig i frågan, varit tämligen eniga om — på något enstaka undantag när — att vi böra söka fullfölja huvudlinjerna i den hittills förda politik under den tid, som nu närmast ligger framför oss och under vilken vi äro tämligen avspärrade från utlandet.

De differenser, som funnits, ha bestått däri, att man från vissa håll — den främste företrädaren för denna ståndpunkt har varit finansministern — gjort gällande, att man icke rimligen längre kan fullfölja politiken utan vissa modifieringar, i vad det gäller lönerna. Debatten har varit värdefull för klargörandet av de olika synpunkterna. Åsikterna måste ju brytas mot varandra. Sedan tror jag, att vi måste göra klart för oss, att avgörande för den framtida utvecklingen och för våra möjligheter att fullfölja de riktlinjer vi dragit upp för vår politik på detta område blir den utveckling, som produktionsbetingelserna komma att undergå den närmaste framtiden. Dessa äro i sin tur, såvitt jag förstår, för närvarande beroende på två omständigheter, dels den förändring, som inträtt i utrikesläget, därigenom att vår utrikeshandel praktiskt taget är avklippt — det är alltså den ena av de faktorer, som äro avgörande för utvecklingen — och dels det resultat, som vi kunna komma till vid de förhandlingar, som för närvarande äga rum på arbetsmarknaden. Den första faktorn, vårt läge på utrikeshandelns område, kunna vi icke göra så förfärligt mycket åt. Den är beroende av omständigheter, som vi icke äro herrar över.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Den andra faktorn, förhållandena på arbetsmarknaden, är av intern natur, och den frågan avgör svenska folket självt.

Situationen är sålunda egentligen den, att det blir arbetsmarknadens parter, som komma att ha det avgörande ordet i frågan, om vi skola kunna fortsätta vår nuvarande prispolitik eller icke. Finansministern ironiserade i detta sammanhang över att det från olika håll framställts krav på att regeringen härvidlag borde taga ledningen. Själv har jag icke framställt krav i den riktningen och skall inte göra det i dag heller. Utgångspunkten för den ironiska anmärkningen var närmast den omständigheten att krav i den riktningen kommit från deras sida, som normalt hävda den uppfattningen, att man skall så långt som möjligt hålla staten borta från näringslivet och lämna åt de på arbetsmarknaden intresserade parterna att klara upp situationen själva. Jag tillhör dem, som normalt ansluta sig till denna uppfattning, men det skulle icke förvåna mig, om vi komma att befinna oss i det läget, att man icke kan lämna frågan att utveckla sig på fri hand. Vi kunna inte komma ifrån, att vi för närvarande leva under en statsdirigerad hushållning, där råvarufördelningen, konsumenternas inköp av olika varor, priserna o. s. v. äro bundna genom statliga regler. I den situationen kan det naturligtvis vara ofrånkomligt, om det drager ihop sig till för stora strider på det lönepolitiska området, att man får ta ett krafttag från regeringens sida för att vrida allt på rätt bog igen.

När vi i priskontrollnämnden på hösten 1942 begärde, att regeringen skulle införa allmänt prisstopp, vunno vi gehör för dessa synpunkter. Vi fingo de begärda direktiven, och vi fingo dem, som finansministern påpekade i sitt anförande, i mycket hård form. De förutsatte hundra procentigt prisstopp. De synpunkter, som man lade på lönestoppet, kunna anses klarlagda genom en mening i ett av de grundläggande dokumenten på området, där det står, att prisstoppet på industrivaror skall bestå så länge det föreligger faktiskt lönestopp. Sådana voro direktiven från regeringens sida.

Jag måste emellertid konstatera, att vi inom priskontrollnämnden redan från början voro fullständigt övertygade om att någon hundra procentigt renlärig efterlevnad av de direktiv, som vi fingo från regeringen, icke låg inom möjligheternas gränser. Den låg i varje fall icke inom möjligheternas gränser, om man ville undvika produktionsstörningar, som måste anses betänkliga ur folkförsörjningssynpunkt. Vi hade ingenting direkt att göra med lönerna, men även på löneområdet stod det klart för oss, att vi icke kunde räkna med något hundra procentigt lönestopp. I motsats till prisstoppet vilade icke lönestoppet på något som helst legalt underlag. Det vilade uteslutande på den goda viljan hos parterna på arbetsmarknaden, och att under sådana förhållanden räkna med ett hundra procentigt lönestopp var uteslutet. Det var uteslutet t. o. m. om man från kravet på hundra procentig efterlevnad undantog de sämst ställda grupperna, vilka man ju redan från första början placerade i en särskild klass.

Utvecklingen har bekräftat riktigheten av vår uppfattning. Regeringens direktiv ha redan från första stund tillämpats med modifikationer, och dessa modifikationer ha speciellt på löneområdet varit av ganska vittgående natur.

I prisavseende ha vi haft en utveckling, som varit så gynnsam, att prissänkningarna ha övervägt prishöjningarna. Om vi icke hade haft skatte- och subventionsfaktorerna i index, så skulle index sålunda i dag ha visat en lägre siffra än den som redovisades när prisstoppet infördes.

Till denna gynnsamma utveckling ha en serie faktorer bidragit. Den dominerande faktorn i utvecklingsförloppet har naturligtvis varit den förbättring i fråga om folkförsörjningen, som karakteriserade åren 1943 och 1944. Vi ha icke behövt räkna med några allvarliga kostnadsökningar för näringslivet, i

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

varje fall icke med så allvarliga kostnadsökningar, att de rubbat förutsättningarna för prisstoppet. De kostnadsökningar, som ha förekommit, ha neutraliserats av kostnadssänkningar på andra områden, eller också har man kunnat eliminera dem genom den rationaliseringsprocess, som ständigt fortgår. Om icke några av dessa utvägar ha stått till buds, har man kunnat klara sig därigenom, att kostnadsökningarna utan större svårighet ha kunnat bäras inom de marginaler, som funnos då prisstoppet infördes.

I sistnämnda avseende ha vi haft särskild hjälp av en omständighet, som jag tror man icke kan överbetona i dagens situation. Det har varit den omständigheten, att vi på väsentliga områden under åren 1943 och 1944 ha haft att räkna med stegrad omsättning inom näringslivet. Var och en, som har någon aning om företagsekonomi, begriper utan vidare, att om man kan öka produktionen eller omsättningen i ett företag, får man en sådan utveckling av vinstförhållandena, att man kan ta även relativt stora kostnadsökningar utan någon verkligt allvarlig påfrestning.

Utvecklingen har varit skiftande och förhållandena ligga naturligtvis icke lika till för alla grupper av företag inom olika branscher, inom olika industri-grenar o. s. v. Det skulle emellertid föra alldeles för långt att i detta sammanhang försöka gå in på en detaljerad analys.

Jag kan emellertid icke underlåta att påpeka en särskild omständighet, därför att den är av ganska väsentlig betydelse för den regel, som man nu vill tillämpa i fortsättningen. Såsom finansministern formulerat sin uppfattning om den framtida politiken skulle den ju vara baserad på det förhållandet, att man vidhåller prisstoppet men accepterar de löneökningar, som äro möjliga inom prisstoppets ram och som man sålunda förutsätter att företagen av det ena eller andra skälet kunna bära. Om vi redan från början hade haft sådana direktiv — jag bortser från att det troligtvis saknades psykologiska förutsättningar för en sådan målsättning redan från början — och följaktligen utnyttjat alla de prissänkingsmöjligheter som funnits för löneökningar, så skulle vi i dag befunnit oss i ett ganska prekärt läge. Vi skulle sannolikt ha fått ett index på 245 eller 246 och skulle sålunda ha befunnit oss i en mycket obehaglig närhet av den gräns på 248 enheter, som, om den överskrides, innebär att man tippar över och, enligt ramavtalet, måste ge en löneökning på 5 %. Om vi även i fortsättningen skola ha ett ramavtal av denna innebörd, måste jag säga, att ett fullföljande av de principer för prispolitiken, som finansministern dragit upp, med nödvändighet förutsätter en justering av metoden för indexberäkningarna. Eljest skulle det indexläge, som föranledes av skatteökningar och ändrade regler för subventionernas utgående, mycket snabbt leda till att vi finge en automatisk löneökning över hela linjen. I kort sammandrag innebär detta, att därför att inkomsterna stiga, stiga också skatterna, därför att skatterna stiga, stiger också index, och därför att index stiger skulle lönerna stiga. Detta är bara en parentetisk reflexion, men den visar ändå, att den regel, som finansministern talat om, har vissa hakar, som man måste undanröja, om regeln skall vara möjlig att efterleva.

Det är emellertid icke detta som är den för mig väsentliga synpunkten — en sådan sak lär väl kunna klaras upp på ena eller andra sättet — utan den för mig i detta sammanhang väsentliga synpunkten är, att vi just nu befinna oss i en helt annan situation än den, i vilken vi befunno oss vid prisstoppets införande och under vilken vi ha arbetat under de två år, då prisstoppet har varit i funktion. Om icke någon snabb förändring i det utrikespolitiska läget inträder, och personligen tror jag icke på en sådan snabb förändring, måste den närmaste framtiden komma att karakteriseras av ökade svårigheter för vårt ekonomiska liv. Det kan icke undvikas, att detta i kost-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

nadsavseende kommer att innebära en belastning för industrien. Hur stor denna belastning är vet man icke i dag, men man kan mycket väl tänka sig en utveckling, som innebär att denna kostnadsbelastning blir ganska väsentlig. Under samma tid som vi få denna kostnadsökning, måste vi räkna med att produktionen inom vissa företag och omsättningen, om jag håller mig till handeln, kommer att gå ned, och därmed sker automatiskt en inknappning av marginalerna. Därigenom blir det väsentligt svårare än under den gångna tiden att räkna med en marginalkrämpning såsom underlag för löneökningar eller prissänkningar. Alldeles oavsett vad man i och för sig har att säga om de ifrågasatta modifikationerna kan man konstatera, att utrymmet i dag, såvitt man nu kan bedöma situationen, är, rent sakligt sett, mindre för löneökningar eller prissänkningar, ja, jag skulle vilja säga väsentligt mindre än det har varit under de bägge gångna prisstoppsåren.

Det är möjligt, att man kan komma från dessa svårigheter, om avspärrningen blir relativt kortvarig. Jag vill icke profetera om utvecklingen, och det ligger icke för min röst att vara någon olycksprofet. Det är möjligt, säger jag, att man kan komma ifrån svårigheterna, ifall avspärrningen blir kortvarig, men blir den långvarig måste svårigheterna komma att växa med varje månad som går, och därmed inträder också risken för att vi komma in i den skruvrörelse mellan löner och priser, som det från början varit vårt bestämda önskemål att undvika därför att vi ha betraktat den som mycket farlig.

Det har sagts från olika håll och finansministern poängterade det speciellt, att vi nu skulle göra avkall på den gamla linjen att söka i möjligaste mån tillvarata de prissänkingsmöjligheter som finnas. Han betecknade det, om jag icke hörde orätt, såsom en lämpligare väg att nu utnyttja dessa prissänkingsmöjligheter för löneökningar. Jag vill personligen säga, och jag har tidigare hävdat det både offentligt och privat, att jag tror att den riktigare vägen i detta sammanhang är prissänkningsvägen. Jag tror det av många olika skäl, bland annat det, att prissänkningsvägen är betydligt smidigare än löneökningensvägen. Man låser fast ett pris på relativt kort sikt. Det går att ändra det uppåt eller nedåt allt efter som förhållandena ändra sig. Man kan genomföra differentieringar inom industrien, som möjliggöra prissänkningar för vissa företag men icke för andra. Där det råder ett uniformt lönesystem har man icke samma möjligheter till differentieringar.

Jag anknuter emellertid till den första faktorn. Höjer man lönerna, så är löneläget praktiskt taget fastlåst, hur än förhållandena ändra sig. Hårtill kommer, att man ingalunda kan säga, att det råder någon oundviklig matematisk korrelation på det sättet, att de sämst ställda grupperna äro anställda inom de företag, som ha de största marginalerna. I viss utsträckning förhåller det sig nog på rakt motsatt sätt. Man får därför, skulle jag vilja säga för att använda ett förkortat uttryckssätt utan att utveckla det närmare, en orättvis orientering av hela systemet.

När man proklamerade det hundra procentiga pris- och lönestoppet från regeringens sida, räknade vi inom priskontrollnämnden omedelbart med nödvändigheten av vissa modifikationer. Nu räknar man från regeringens sida med modifikationer. Det är ju möjligt, att man icke skall oroa sig för den saken. Det kan hända, att modifikationerna bli ungefär lika stora vare sig man proklamerar en hundra procentig regel såsom grundläggande eller man proklamerar en modifierad regel såsom grundläggande, men logiskt sett betyder det sistnämnda modifikationer av modifikationerna, och då tror jag, att det hela blir ganska löst och mycket besvärligt att hålla i.

Jag tror också, att det blir utomordentligt svårt att avgöra vad den regel, som finansministern formulerade, i realiteten innebär. Det blir nog mycket

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

svårt att klara ut vad man kan ta ut på löneökningssvågen utan att äventyra produktionen. Finansministern sade i detta sammanhang något, som är fullt riktigt och som jag har anledning att understryka. Han sade nämligen, att otvivelaktigt är det på det sättet, att man icke genom priskontroll från det allmännas sida kan komma ned till ett sådant bottenläge i prisavseende, som man kan uppnå, när man lutar till den fria konkurrensen vid god varutillgång. Han menar naturligtvis, att man, om denna uppfattning är riktig, i nuvarande läge måste ha en relativt god marginal.

Han borde kanske ha tillagt i detta sammanhang, att i en situation med god varutillgång och fria importmöjligheter kan man fara ganska hänsynslöst fram. Då spelar det ingen roll, om ett eller annat företag går över styr, ty de kvarvarande företagen kunna, eventuellt med komplettering genom import, åstadkomma den produktion, som är nödvändig för att upprätthålla försörjningen. I nuvarande läge däremot, då vi åtminstone på vissa områden på grund av avspärrningen äro ofrånkomligt hänvisade till att utnyttja hela vår produktionsapparat för att kunna tillfredsställa folkhushållets krav på försörjning, kan man icke resonera på precis samma sätt, ty man kan då icke skapa en sådan situation, att man gör det omöjligt för ett stort antal av de företag, som äro nödvändiga för att hålla produktionen vid önskad omfattning, att driva sin rörelse på ett någorlunda hyggligt sätt.

Jag skall emellertid icke spilla flera ord på denna fråga om prissänkningar. Jag har nämligen aldrig tillhört dem, som ha trott, att det finns några verkligt stora prissänkingsmöjligheter, så länge nuvarande förhållanden bestå. Jag har vid upprepade tillfällen konstaterat, att några prissänkningar av större omfattning kunna vi icke få förrän vi komma fram till en situation, där vårt utrikeshandelsläge ändras, så att vi få in en serie kostnadssänkande faktorer. Om jag står på den ståndpunkten, är det självfallet, att jag också måste vända på saken och säga, att om jag icke tror, att det finns utrymme för mera omfattande prissänkningar, så tror jag naturligtvis icke heller, att det finns utrymme för några mera omfattande löneökningar med bibehållna priser. Av skäl, som jag har antytt i det föregående, tror jag dessutom, att i realiteten det utrymme, som man kan utnyttja för löneökningar, är mera begränsat än det utrymme, som man kan utnyttja för prissänkningar.

Såsom framgår av vad jag har sagt förut har jag i och för sig ingenting emot vissa modifikationer av det hundra procentiga pris- och lönestoppet. Vi ha icke haft något hundra procentigt pris- och lönestopp under den tid, som har gått, och det är väl fullkomligt världsfrämmande att föreställa sig, att vi skola kunna undvika vissa modifikationer av detta pris- och lönestopp i fortsättningen. Vad jag emellertid saknade i finansministerns framställning var ett tillräckligt starkt understrykande av den besvärliga situation, som vi befinna oss i just nu och som enligt min uppfattning manar till stor återhållsamhet. Jag menar som jag sagt förut, att om vi se problemet rent sakligt — jag talar alltså icke om vad man av psykologiska skäl kan anse sig vara tvungen att göra — så ha vi i dag mindre utrymme för sådana modifikationer än vi hade under den tid, då vår folkförsörjning utvecklade sig i gynnsam riktning.

Finansministern antydde, att om man nu skulle ta ut löneökningarna i hela deras vidd, så skulle man till äventyrs sedan kunna komma i det läget, att man genom inflytanden från andra håll fick kostnadsökningar av en storleksordning, som gjorde det orimligt att begära, att näringslivet skulle bära dessa kostnadsökningar. Han antydde vidare, att man i ett sådant läge kanske skulle bli tvungen tillgripa subventioner. Jag vill för min del icke ställa mig så kategoriskt avvisande till subventionsvägen som vissa andra talare ha gjort. Jag kan nämligen tänka mig en situation, där det blir en mindre utgift och mindre

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

påfrestande för folkhushållet att acceptera även ganska vittgående subventioner än att kategoriskt avvisa subventionsvägen, men jag tror icke, att jag skulle våga reflektera på det ganska allomfattande subventionssystem, som finansministern i ett visst givet läge syntes benägen att reflektera på.

Nu skall jag emellertid icke överdriva finansministerns uttalande på den punkten. Jag förmodar nämligen, att han fällde sitt yttrande närmast med utgångspunkt från att han förutsatte, att vi icke skulle behöva komma i en sådan situation som den antydda, utan att det, även om man tillämpade den av honom proklamerade satsen om prisstopp och löneökningar upp till den nivå, som inrymmes inom marginalen, ändå skulle finnas en och annan marginal kvar, som kunde möjliggöra för företagen att bära ytterligare kostnadsökningar utan att behöva några vare sig subventioner eller prishöjningar.

Jag kan icke frigöra mig från intrycket, att då finansministern diskuterar denna fråga strida två själar i hans bröst. Den ena, den mera intellektuellt betonade delen, önskar helst fullfölja den ekonomiska politik, som hittills har förts. Den andra halvan däremot har en stark känsla, och jag förstår den väl, av att ett långvarigt lönestopp innebär en så pass stark påfrestning på ekonomin hos de anställda, som ha ett dåligt utgångsläge, att man måste göra något för att förbättra deras ställning. Jag är fullt på det klara med att det är mycket lättare att klara en lönestoppspolitik, om den är kortfristig. Man kan begära uppoffringar av folk i ganska stor skala, om man kan säga, att de äro snabbt övergående. Uppoffringarna äro då också mindre kännbara, icke bara beroende på att de äro kortvariga utan också beroende på den omständigheten, att man kan leva på vad man har kvar från den tid, då man hade en gynnsammare ställning. Ju längre tiden går, desto hårdare blir emellertid påfrestningen, och ju hårdare påfrestningen blir desto svårare har man att skaffa ersättning för de reserver, som man har ätit upp.

Jag förstår alltså båda synpunkterna. För mig blir det bara en fråga om vilken väg som i det långa loppet bäst gagnar dem, som man härvidlag närmast tänker på. Jag hoppas ju, att utvecklingen skall bli sådan att skillnaden mellan den hittills förda politiken och den av finansministern i dag rekommenderade icke blir så stor att den blir störande, och då är allting gott och väl. Då finns det icke anledning att klaga från något håll. Skulle emellertid de farhågor, om vilka man visserligen icke kan med någon större säkerhet påstå att de skola besannas men som man ändå på goda grunder måste hysa, bli verklighet och vi få en prisstegring i gång, då kan det hända, att man, även om man har haft mycket respektabla skäl för sitt positionstagande, ändå kan komma i den situationen, att man måhända icke gagnar dem, som man velat gagna.

Om jag vidare skulle säga något, som är av mera teknisk natur men som måste intressera mig i egenskap av ordförande i priskontrollnämnden, så skulle jag vilja säga, att de hårda direktiv, som ursprungligen gavs från finansministerns sida, naturligtvis för oss äro väsentligt lättare att hantera och klara än mera vagt hållna direktiv. Detta är icke utan sin betydelse, när det gäller att föra dessa saker till ett lyckligt slut. Vi ha haft en utomordentlig hjälp av de hårda direktiven från regeringens sida. När vi någon gång ha gjort avsteg ifrån dem ha vi kunnat inkassera en favör, som vi kunnat utnyttja i en annan situation. Men om vi skola pressas till den yttersta gränsen redan av regeringens direktiv, blir vår position ofantligt mycket svårare.

Jag vill inte överdriva den här synpunkten. Man kan ju inte rimligen begära, att riktlinjerna för en ekonomisk politik skola dragas upp med hänsyn till den större eller mindre lättheten för dem som arbeta med dem att hantera dem. Men det är naturligtvis ändå på det sättet, att den tekniska appa-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

raten för utförandet av ett visst arbete skall ges sådana förutsättningar, att den bildar ett så tjänligt instrument som möjligt för det arbete som den skall utföra.

Innan jag slutar skall jag bara beröra en enda synpunkt till, som man inte skall glömma bort i detta sammanhang. Jag har angivit vissa omständigheter som gjort, att prisstoppspolitikén hittills har lyckats. Jag vill tillägga ännu en sådan omständighet, som jag inte tror är mindre viktig, och det är att framgången för den hittills förda politiken till mycket väsentlig del varit baserad på lojalitet från de olika samhällsgruppernas sida. Jag måste säga, att i ett demokratiskt samhälle som vårt, som inte är och inte vill bli en polisstat, måste nog en ekonomisk politik av denna art vara baserad på en sådan lojalitet. För min del vill jag därför, då jag är fullkomligt övertygad om riktigheten av den politik vi fört, och det av hänsyn både till hela samhället, till företagarvärlden och till arbetarklassen, säga, att jag hoppas att det i nuvarande situation skall vara möjligt att på arbetsmarknaden träffa sådana överenskommelser, som möjliggöra fullföljande av den förda politiken. Jag tror att om vi gå den vägen, skapa vi det bästa utgångsläget för det arbete, som vi måste taga itu med efter kriget och som måste vara målet för vår politik i materiellt avseende, nämligen att höja standarden för de breda folklagren i vårt land i det ögonblick som det finns förutsättningar för en sådan standardhöjning.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Svedman: Herr talman! Den omständigheten att årets statsverksproposition presenterar en riksbudget, som är balanserad, torde väl inte ha föranlett ens den mest ytliga och avlägset boende betraktare till den uppfattningen, att våra statsfinanser nu äro så mycket bättre än de närmast föregående årens, då riksbudgeten visade ett underskott av omkring 1 300 miljoner kronor. Saken förhåller sig som bekant på det sättet, att man utgår från det antagandet, att kriget skall vara slut i vår eller i sommar, och att man sedan skall under en tremånadersperiod kunna avveckla försvarsberedskapen och därigenom i stället för halvannan miljard eller något därutöver begränsa beredskapsutgifterna till en summa av 260 miljoner. Det är således mera en lyckträff än ett resultat av målmedvetna, allvarliga ansträngningar som gör, att budgeten är balanserad.

Den kommentar, som finansministern i går gav till sin ställning till statsverkspropositionen gör, att jag har ingenting för min del att i dag tillägga. Vi hoppas väl alla, att hans antagande beträffande krigets slut måtte infrias av verkligheten. Finansministern liksom professor Erik Lundberg ger en översikt över vårt nuvarande försörjningsläge och utsikterna för den närmaste framtiden, och det går en allvarlig ton genom vad de ha att anföra. Professor Lundberg anser, att vårt försörjningsläge i närvarande stund är ganska tillfredsställande, men han gör ett bestämt undantag för bränslefrågan och bostadsfrågan. Ja, bränslefrågan! Det är produktionen som skapar välståndet. Det är tillverkningen av varor och nyttigheter, vår export och vår import, som utgöra förutsättningen för höjning av levnadsstandarden. Att höja de nominella lönerna är inget medel för att skapa fram varor. I närvarande stund svälta hundratals miljoner människor i Europa, icke av brist på pengar men av brist på mat, som inte kan fås för pengar. Detta förhållande torde vara en väsentlig kärnpunkt i det ekonomiska resonemang, som vi här föra och som förvisso icke får förbises.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Utsikterna till import av kol och koks äro för avsevärd tid framåt mycket små, och den hittills rådande blida väderleken har lagt stora hinder i vägen för att ur våra skogar få fram det nödvändiga vedbränslet. Om därför bränslefrågan så småningom, närmare bestämt i början av nästa bränsleperiod, kommer i ett prekärt läge — och tyvärr måste man befara det — då är det klart att situationen kan bli allvarlig just för den produktion, vilken som sagt är förutsättningen för vår materiella välfärd.

Det är ganska mänskligt att önska sig ett bättre ekonomiskt tillstånd — alla vilja vi ju ha det bättre i våra levnadsförhållanden — men det gäller att beträda de rätta vägarna för att nå målet. I stora delar av vår världsdel inträffade efter förra världskrigets slut en ekonomisk depression, en inflation, som bland annat tog sig uttryck däri, att människorna fingo allt mera sedlar i händerna men blevo ständigt allt fattigare, därför att penningvärdet sjönk snabbare än inkomsterna stego. Sådana faror och möjligheter kan man inte helt släppa i en tid så oviss som vår. Herr Hagberg i Luleå apostroferade i går herr Vougt för att denne hade sagt, att man skall skydda penningvärdet. Man skall väl skydda människorna, replikerade herr Hagberg i Luleå. Ja, man skall skydda människorna för ett förstört penningvärdes härjningar.

Flera talare ha här framhållit, vilken roll vår avspärrning spelar, att vår utrikeshandel för närvarande är så tillsnörpt som den är och att fara föreligger för att den skall bli totalt avskuren. Det är givetvis, som den föregående ärade talaren påpekade, en bakgrund, mot vilken man skall se bland annat vad som i debatten här i går och i dag har varit en av kärnpunkterna, nämligen frågan om prisstopp och lönestopp. Finansministern utgår i statsverkspropositionen ifrån, att de antagna riktlinjerna för pris- och lönepolitiken måste vidhållas till dess ett ljusare försörjningsläge inträder. Han syntes i går vilja tillåta, att i viss mån ett rörligt skytte mot prisstoppet med detta som fast mål kunde medgivas, bara inte målet faller eller blir dödligt sårat. Ja, detta låter säga sig, men faran ligger just i avvägningen av att man inte ger för stor frihet åt detta skytte och i svårigheten att beräkna vad målet tål innan det faller.

Vi ha säkerligen — den slutsatsen torde man kunna dra av statsverkspropositionen och inte minst av professor Lundbergs bilaga — att emotse flera överraskningar under innevarande år vad vår självförsörjning beträffar än ransoneringen av koksalt och kokgas. En sprängning av prisstoppet skulle närmast drabba — det har ofta framhållits — arbetare och tjänstemän och inte minst de som leva på ett sparkapital, de som ha en pension och som inte kunna tänkas få någon tillökning till denna. Tjänstemannaorganisationen har ju också nyligen uttalat sig bestämt för att alla krafter måtte sättas till för att bevara priserna och förhindra en prishöjning.

En annan omständighet, som säkerligen kräver uppmärksamhet, är den, att vi här i Sverige inte kunna bryta oss ut ur det ekonomiska världssammanhanget. Vi måste driva en ekonomisk politik, som i avsevärd utsträckning anpassas efter världsmarknaden, och i det sammanhanget få vi icke förgäta faran av att hemfalla åt någon övertro på den svenska statens möjligheter att tillgodose alla tänkbara önskemål här hemma.

Det är väl en ofrånkomlig sanning i det ekonomiska livet att vad man ger ut åt ett håll måste man ta in från ett annat. Vad vi ge ut för försvarsberedskap, för vår undervisning, för vårt rättsväsende, för vår sjukvård, för vår socialvård och för att hålla i gång den ideligen växande förvaltningsapparaten måste tagas någonstans. Och var skall man ta det? Jo, ur näringslivet, ur produktionen och ur vad som finns av sparade tillgångar, vare sig uttaget sker i form av skatter eller lån. Man synes förgäta, att det måste vara ett visst

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sammanhang mellan prestationer och pretentioner. Under det att man visar allt större omsorg om pretentionerna blir intresset på många håll alltmer förstrött då det gäller prestationerna, en omständighet, som förr eller senare — kanske snarast förr — kommer att visa sig farlig. Vår statsskuld har sedan krigets början fyrdubblats, men det tycks inte bekymra så värst mycket. De exportkrediter, som ställts i utsikt, äro väl en affär på lång sikt, och innebära en inflationsfaktor. Även andra omständigheter borde mana till behärskning, åtminstone till dess man ser vart det bär hän, när en gång kriget officiellt är slut.

För ett år sedan erinrade jag från denna plats, att vi då hade ungefär 50 000 flyktingar i landet, och jag tog mig friheten profetera, att det inte skulle dröja mer än något år förrän vi voro uppe i 150 000. Verkligheten har visat, att jag inte tog till i överkant. De flyktingar, som vi nu ha att draga försorg om, äro, om jag undantar balterna, sådana som vilja tillbaka till sina respektive hemländer igen, och returtrafiken har ju särskilt vad Finland beträffar redan börjat. Den dag vapenstillståndet ingås, kommer en annan flyktingström att söka sig hit. Det visade sig ju efter napoleonkrigen och efter 1870—71 års års fransk-tyska krig, att stora skaror gävo sig i väg till främmande länder för att få bättre levnadsbetingelser än vad hemlandet efter kriget kunde bjuda. Men den nya flyktingskaran blir så att säga ett klientel av annan beskaffenhet. De nya flyktingarna komma hit för att varaktigt få stanna här, ty de frukta och vilja undvika den regim, som efter fredsslutet inträder i deras hemland. Detta borde vara en omständighet för oss att i tid beakta.

Det är åtskilliga framtidsfaktorer som spela in i vårt ekonomiska liv, och de flesta äro av djup politisk innebörd. Skola vi, när kriget är slut, ha någon ting att säga till om, skall någon lyssna till vår stämman, så sker det endast på grund av den respekt vi kunna inge. Endast om våra ekonomiska och militära resurser äro intakta kommer man att räkna med oss. Någon plats för medlidande och medkänsla i den hårda uppgörelsen torde inte vara att vänta. I vad mån denna respekt skall bli en för vår framtid avgörande tillgång, ja, det beror, herr talman, på vårt folks sammanhållning och offervilja.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Några ting som framförts i remissdebatten ge mig anledning att taga till orda. Det skulle väl verka tämligen märkvärdigt, om inte jag också i denna remissdebatt talade något om sparsamhet med försvarskostnaderna. Det är ju ett allmänt, stående tema. Om jag på denna punkt inte tänker göra någon längre utläggning, så beror det därpå att jag i fjärde huvudtiteln ingående har redovisat det besparingsarbete, som har pågått så gott som under hela beredskapstiden, och samtidigt kunnat där redovisa åtskilliga kostnadsbesparingar genom detta arbete.

Man hör ständigt talas om det militära slöseriet. Det är ett allmänt talesätt, och det finns knappast någon människa, som inte påstår sig känna till och inneha fakta om att ett sådant slöseri pågår. Jag har aldrig bestritt, att det inte förekommer ett ovarsamt hanterande av medel på många håll inom försvarsväsendet, och att det behövs en ständig eftersyn för att komma till rätta med detta. I vissa fall har det kommit fram stora saker. Jag pekar på befästhingsarbetena i övre Norrland i krigets första skede, jag kan peka på raset i en bergshangar i västra Sverige, jag kan peka på de fartygsombyggnader, som också ägde rum i början av kriget, och nu har en ny sådan sak kommit fram, nämligen frågan om militärsjukhuset på Gotland. Men allt detta är ting som hänföra sig till det första skedet av beredskapstiden — beklagliga fall utan varje tvekan. Jag går inte in på dem, inte heller på frågan om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Lärbrosjukhuset, ty det är en punkt beträffande vilken statsrevisorerna ha gjort anmärkning, och den frågan kommer på det sättet i annat sammanhang under riksdagens prövning. Då ha vi också lättare att gå in på den, ty då föreligger utredningen i saken mera fullständig. Men i övrigt måste jag säga, att allt detta tal om slöseri och ovarsamhet, som flyger omkring som rykten, är oroande därför att det är så oerhört svårt att få grepp om det. Jag söker i verkligheten efter alla tillfällen att undersöka riktigheten av sådana rykten, men jag får knappast en fjäder i handen när jag kommer till botten med sakerna. Jag skall nämna ett exempel.

Jag fick i somras veta, att en kommunistisk tidning hade lagt fram ungefär följande berättelse. På ett ställe i Sverige fraktade militären hö långa vägar till beredskapsfolkets hästar. Onödiga fraktkostnader hade uppkommit, och dessutom var höet dåligt. Det vore billigare och bättre att köpa hö på orten. Vidare sades det, att något liknande var det med veden. Den kom från Norrland ned till Småland och drog dryga frakter, varför det vore bättre att köpa veden av bönderna i Småland. Jag gjorde en undersökning. Vad gav denna till resultat? Jo, följande. Som envar kan förstå måste vi ha beredskapslager av alla slag. Vi måste ha hö och halm, ved och mat o. s. v. i förråd för att vid en mobilisering kunna ställa krigsmakten i full utsträckning på krigsfot, om en fara hotar. Vi kunna icke, när det är fara å färde, plötsligt draga ihop dessa förråd. Följaktligen hade vi i Småland beredskapslager av hö. Det hade kommit även från andra ställen än Småland, det är sant, men det fanns ingen möjlighet att sammanbringa sådana kvantiteter på annat sätt än genom att få dem från ett större område. Det låg där i förråd och måste omsättas för att det icke skulle förfaras. Naturligtvis fick man dragas med den risken, att en del av detta hö icke blev så prima. På samma sätt var det med veden. Det var visserligen icke sant, att den kom från Norrland. Den var inköpt av länets skogsägarförening. Men det var ett stort förråd, som även det måste omsättas, då ved icke kan ligga hur många år som helst utan att minska i värde. Alltså visade sig hela detta s. k. slöseri vid en undersökning vara en nödvändighet, som man icke kunde komma ifrån.

Men jag skulle vilja säga, att om det, såsom det här har antytts, finns riksdagsmän, som personligen känna till fall av slöseri, skulle jag sätta det största värde på att få uppgifter om dessa. Ty jag upprepar ännu en gång: det är så oerhört svårt att få något konkret ut av alla dessa flygande rykten, som jag ständigt möter och som jag ständigt söker kontrollera.

Det har sagts här — den meningen kom fram särskilt från folkpartiets sida — att kostnaderna för försvarsberedskapen äro mycket stora och mycket orörliga. Man nämnde, att kostnaderna röra sig icke, trots att beredskapen växlar. Detta är en fråga, som det är mycket svårt att yttra sig om. Den förenklade bokföring, som vi voro nödsakade att genomföra vid krigsutbrottet för att överhuvud taget bokföringsverksamheten skulle kunna fungera på detta väldiga område, är så koncentrerad, att man icke kan få statistiska uppgifter om detaljer. Men jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att allmänheten och icke ens riksdagsmännen veta eller kunna bedöma, hur stor vår beredskap är vid det ena eller andra tillfället. Låt mig tala om, att beredskapen under såväl 1943 som 1944 var betydligt större än beredskapen 1942. Om man får veta detta måste man säga sig, att det kanske inte kan vara att vänta, att beredskapskostnaderna skola nedgå, när beredskapen i verkligheten blivit större på grund av det yttre trycket.

Men det finns ytterligare en sak, som jag här vill peka på. Kammaren får icke glömma, att vi fullständigt enhälligt i kamrarna gång på gång beslutat att öka de sociala förmånerna. Vi ha ökat familjebidragen gång efter an-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

nan. Detta måste ju leda till att kostnaderna stiga och detta med tiotals miljoner kronor. Låt oss vidare komma ihåg, att vi fullständigt enhälligt ha beslutat, att beredskapsmän skola ha hemortslön, och att denna stiger med antalet beredskapsdagar. Ju längre beredskapen räcker, desto högre blir hemortslönen, desto mera ökas våra utgifter. Låt mig vidare fästa uppmärksamheten på att vi i våras bestämde oss för en mycket betydande förbättring av ersättningarna till personer, som råkat ut för olycksfall i beredskapstjänstgöring, vilket leder till ständigt stegrade kostnader. Vi ha alltså med öppna ögon vidtagit åtgärder, som måste föra med sig ökade utgifter. Det är då ingen mening i att komma och säga, att beredskapskostnaderna skola minskas. Särskilt vill jag säga till herr Svensson i Ljungskile, som kanske var den som ettrigast talade om sparsamheten, att han nog ändå får akta sig för att försöka sitta på två stolar på en gång. Det är en balanskonst som t. o. m. den skickligaste ofta misslyckas i. Herr Svensson i Ljungskile domderade — skulle jag nästan vilja säga — mot slöseriet och krävde minskade beredskapskostnader, men samtidigt talade han om ett i pressen uppmärksammat fall, där det gällde personer, som blivit skadade i militärtjänsten, ett fall som jag icke skall yttra mig i detalj om i dag, eftersom jag är interPELLERAD i ämnet och sedermera kommer att ge en utförligare redogörelse för omständigheterna. Men andemeningen hos herr Svensson i Ljungskile var den, att ersättningarna åt personer, som skadas i militärtjänst, måste ytterligare höjas. Jag talar icke emot detta. Jag kan mycket väl tycka, att de ersättningar vi ge i det stycket äro för knappa, och den omständigheten, att jag icke kunnat lägga fram längre gående förslag på den punkten, har hängt samman med denna frågas samband med den allmänna olycksfallsförsäkringen. Jag kan visst tänka mig, att man därvidlag skall göra en förbättring. Men då skall herr Svensson också observera, att saken kommer att kosta nya miljoner. Det kan vara väl använda pengar, men man får taga sådant i betraktande, när man talar om de stora beredskapskostnaderna.

Herr Svensson i Ljungskile talade också om en minkatastrof på västkusten, och han begärde åtgärder från min sida för att fiskarne skulle skonas till liv och egendom. Herr Svensson sade uttryckligen: »Därvid får frågan om kostnaderna för sådana åtgärders vidtagande icke spela någon roll.» Det kan han ha rätt i, men vi måste samtidigt ha klart för oss, att dylikt kostar pengar. Man kan icke på samma gång önska och begära långt gående och kostsamma sociala åtgärder inom beredskapens ram och föra talet om att beredsskapskostnaderna skola nedbringas till varje pris. Vi skola göra vad vi kunna för att icke beredskapen skall kosta mer pengar än som är nödvändigt, men det är ingen nytta med att låta talet om detta bli ett allmänt talesätt utan konkretisering, ett tal som till ingenting förpliktar och som icke medför att man tager något ansvar vare sig för åtgärder för att nedpressa kostnaderna eller för åtgärder för att öka dem. Man måste ha en linje för sitt handlande. Man kan icke på samma gång begära ökade utgifter och minskade kostnader. Det är svårt att få sådana krav att gå hand i hand.

Av det anförande herr Hagberg i Luleå höll skall jag bara taga upp en enda liten sak. Jag skall säga ett ord på nytt om kryssarna. Jag har icke mycken anledning att yttra mig i den frågan, ty gudskelov är nu den ena kryssaren i sjön, om en månad går den andra också i sjön, och detta bygge har nu kommit så långt, att jag icke tror, att de svenska statsmakterna komma att hindra de båda kryssarnas fullföljande och färdigställande. Jag tror icke, att det är någon makt i världen, som kan hindra, att dessa kryssare bli färdiga — ja, det kanske var för mycket sagt, ty det kan bli krig och andra olyckor,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

men några inre faktorer i vårt land kunna nog icke hindra deras färdigställande. Och då har jag vunnit mitt syfte. Jag har icke på den punkten mer att önska och har heller ingen anledning att fortsätta att tala om saken. Men jag skulle vilja tillägga en sak. Det är riktigt vad man från kommunistiskt håll framhåller om att vi nu närma oss den tidpunkt, då femårsperioden går till ända, och att det därför är tid att sätta i gång en utredning om hur vårt försvar skall se ut efter femårsperioden. Det är också min mening, att en sådan utredning skall inom den närmaste tiden igångsättas. Då får man försöka avgöra, om vårt försvar i fortsättningen skall vara sådant, att vi behöva de båda kryssarna, eller om det skall vara så beskaffat, som jag tyckte herr Hagberg menade, nämligen att vi i stället för kryssarna skola ha kulsprute-pistoler för beväpning av en folkstorm. Inom parentes sagt tror jag nog ändå, att kulsprute-pistoler komma att bli klena vapen att möta pansrade invasionsfartyg med vid våra kuster. Men om de skulle vara så att statsmakterna komma till den uppfattningen, att herr Hagbergs system för försvaret är bättre än det system, i vilket kryssarna ingå som ett led, ja, då kan jag försäkra, att då kan svenska staten sälja dessa kryssare. Det kommer att bli stor efterfrågan, man kommer kunna sälja dem med vinst, och det blir pengar över till folkstormsvapnen, som herr Hagberg i Luleå tror, att vi skola kunna grunda vårt försvar på. Jag menar därför, att det icke är någon anledning att tvista längre. Herr Hagberg kan icke hindra, att kryssarna bli färdiga, och får han makten, kan jag icke hindra, att han säljer kryssarna och förtjänar pengar på dem. Därför är det nu egentligen ingenting annat att göra än att vänta och se hur det går.

Jag skulle i detta sammanhang vilja göra ett litet inpass. Det har från ett par håll kritiserats, att regeringen icke tagit upp pengar för anskaffande av vapen till uppskovsmännen, de 45 miljonerna, som överbefälhavaren föreslagit. Jag skulle vilja påminna såväl herr Hagberg som herr Malmberg i Stockholm om att motionstiden ännu icke är utgången. Varje kammarledamot har full frihet att väcka en motion om beviljande av dessa pengar. Gör man det, kommer ju saken under riksdagens prövning, trots att regeringen icke tagit upp den.

Herr Olovson i Västerås berörde frågan om förbindelsen mellan hemvärnet och de s. k. landstormspojkarna. Jag erkänner för min del gärna, att när jag hörde hans uppläsning av bestämmelserna, tyckte jag nog, att dessa på sätt och vis äro ganska meningslösa. Inom den närmaste tiden kommer emellertid en utredning att sättas i gång om hemvärnets fortsatta tillvaro och organisation, och det bör ju bli lämpligt att därvid taga upp denna sak. Jag vill dock säga, att jag icke tror att man skall överdriva nackdelarna med det nuvarande arrangemanget. För det första skall man komma ihåg, att landstormspojkar finns det icke på så många platser i vårt land, och något allmänt hinder för hemvärnets rekrytering kan alltså icke föreligga. För det andra får man ändå ha klart för sig, att dessa landstormspojkar icke hinna bli så befälsutbildade, att de kunna användas i hemvärnet förrän deras värnpliktstjänstgöring börjar, och då äro de borta. Det är detta som gör, att jag tycker att bestämmelserna äro ganska meningslösa. Jag tror icke, att det finns några förutsättningar för att landstormspojkar skola kunna komma att fylla någon uppgift som befäl i hemvärnet.

Till sist ber jag få gå in på en särskild fråga. Herr Lundberg ställde under diskussionen i går vissa frågor till mig rörande 1943-ornas beredskaps-tjänstgöring, och herr Nilsson i Göteborg har redan tidigare riktat en enkel fråga till mig i saken. Jag ber nu att med talmannens tillstånd få gå in på

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

saken i detta sammanhang och sålunda direkt i debatten besvara herr Nilssons fråga. Jag tror, att jag lämpligast gör detta genom att ge en liten redogörelse för läget.

Jag hade ända från den stund, då beslutet fattades om att 1943 års klass skulle uttagas till arbetstjänst i skogen, en önskan, att jag skulle kunna medverka till att dessa värnpliktiga finge en i motsvarande grad minskad beredskapstjänstgöring. Det yttrade jag icke vare sig offentligt eller i andra sammanhang, men jag hade denna önskan, och förra våren den 2 april deltog jag i ett sammanträde, där denna fråga fördes på tal, och där uttalade jag då som min mening, att dessa värnpliktiga borde få slippa med en fortsatt beredskapstjänst efter första tjänstgöringen av tre månader i stället för att man för sådana värnpliktiga hade fått räkna med sex månader. När jag fällde detta yttrande, hade jag den fasta tron, att detta skulle låta sig göra. Jag misräknade mig emellertid betydligt på den punkten. Jag hade räknat med att kunna hålla en rätt ordinär beredskap under sommaren 1944, men det gick icke så. Litet längre fram började kännningarna av den förestående allierade invasionen i Normandie att göra sig gällande. Det låg i luften, att någonting skulle ske. Det blev en viss oro med ständiga frågor kring detta spörsmål: är vår beredskap tillräcklig, äro vi beredda att möta det som kan hända? På det sättet frampressades en långt starkare försvarsberedskap än jag hade räknat med. Även sedan invasionen hade skett, så var det i månader framåt ovisst, om det var hela invasionen, eller om det skulle komma fortsättning och var den skulle komma. Alltsammans medförde, att vi fingo en osedvanligt hög beredskap under förra sommaren, en beredskap, som i stort sett omfattade tre ordinarie beredskapsomgångar kan jag säga. Detta medförde, att alla mina planer gingo i stöpet. De beredskapsomgångar, som jag hade beräknat skulle sättas i beredskap efter 1 oktober, efter 1 januari o. s. v. fram till 1945 års sommar, förbrukades. När vi strax före jul kommo fram till frågan, hur vi skulle göra med 1943 års klass, fick jag se dessa fakta i ögonen. Det fanns icke någon bataljon av linjetrupp — och kom ihåg, att här gäller det en beredskap av linjetrupp och icke av lokalförsvarsförband eller vilka andra förband som helst — som hade sin beredskap så ordnad, att den låg bättre till än 1943 års klass. 1940, 1941 och 1942 års klasser, som genomgått samma öde som 1943 års klass, hade varit använda längre tid. Alla bataljoner av äldre årsklasser hade varit inkallade så sent som under hösten 1944 och i allmänhet haft en beredskapstid av 450 dagar, d. v. s. bortemot 1½ år. Resultatet blev emellertid, att om jag skulle fullföljt min avsikt att låta 1943 års klass få den lindring jag önskade, skulle någon annan del av framförallt arméns linjetruupper fått en tyngre beredskapstjänst än 43-orna. Orättvisan skulle i stället komma att gå ut över dem, och jag ansåg mig i den situationen icke kunna genomföra denna lindring.

Det är vad jag har att svara. Jag har naturligtvis många gånger, sedan jag blev nödsakad att taga denna sista ståndpunkt, måst säga mig, att det var rysligt dumt av mig, att jag fällde det där yttrandet den 2 april 1944 i Malmö, och det var det. Man skall icke lägga fram sina tankar och önskemål i onödan. Det är en erfarenhet, som man mer och mer måste komma till. Men denna omständighet gör, att när herr Olov Nilsson frågar mig, om jag vill meddela, om 1943 års klass må kunna erhålla motsvarande befrielse i för denna klass påbjuden beredskap, eller om man frågar, om jag vill utlova minskning i försvarsberedskapen för denna årsklass vid ett senare stadium, måste jag säga, att jag vill icke ge någon utfästelse på den punkten. Jag vill icke göra om dumheten igen, utan det får vara med det som har varit på denna punkt. Det enda jag kan uttala är, att jag fortfarande har den önskan, som

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

jag hela tiden haft, att det må kunna beredas denna årsklass någon kompensation för den arbetstjänst, som den hittills ensam av alla årsklasser fått göra.

Herr **Svensson** i Ljungskile erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det var på två punkter i mitt anförande i går jag strök under att man borde vidtaga åtgärder, även om det skulle kosta mer än med nu tillämpad praxis. Det ena gällde sådana som drabbats av svåra olycksfall i militärtjänsten, och det andra gällde de svenska minfält, i vilka den ena båten och dess besättning efter den andra gingo till botten. Jag vidhåller och understryker denna ståndpunkt. En sådan ståndpunkt i ett par detaljfrågor behöver icke hindra mig att mera allmänt taget kräva ökad sparsamhet på ett förvaltningsområde som rör sig om bortåt 2 000 miljoner kronor. Båda ståndpunkterna kunna vara sakligt grundade och utesluta icke varandra. Jag skulle i går, om jag haft litet längre tid, lämnat vissa belägg som jag icke hann med. I anledning av försvarsministerns uttalande om de vinstgivande affärerna med våra kryssare, som stå oss till buds längre fram, vill jag framhålla, att det visserligen är en sak, som man kan säga, men vad vet egentligen försvarsministern om den saken? Jag har vid andra tillfällen iakttagit profetior av det slaget, som icke slagit in.

Härpå anförde:

Herr **Pettersson** i Ersbacken: Herr talman! Under ett flertal år har Sveriges folk fått finna sig i en krisförvaltnings labyrinter och bestämmelser av alla slag, som ingripit i den privata företagsamheten. Vårt land har dock dess bättre undgått många av de fasor, som de flesta av Europas länder indragits i och som fört så många av dem till ruinens brant. Om man gör en jämförelse i detta fall, finner man genast, att vi i stort sett ha det gott ställt, för vilket vi få vara tacksamma. Detta hindrar dock ej att det kan finnas skäl till ett och annat önskemål, då man märker, att de ingripanden, som företagits av våra myndigheter, i många fall varit alltför omständliga och drabbat dem de varit avsedda för på olika sätt. Svenska folkets levnadsstandard är i allmänhet hög, och härom vore ej annat än gott att säga, om alla samhällsklasser kunde komma i åtnjutande av förmånerna. Vid en jämförelse finner man emellertid ganska snart, att landsbygdens befolkning är eftersatt och har den dag som i dag är svårigheter att kämpa mot.

Ett område där dessa förhållanden äro markanta och iögonenfallande är våra undervisningsfrågor på landsbygden. Genom undervisningsväsendets rationalisering ha våra skolmyndigheter gått hårt fram i landskommunerna, och många skolhus på landsbygden ha lämnats tomma, då barnen från trakten forslats till någon skola i närheten. Detta har som sagt på en del platser skett i för stor omfattning, och först när de varit för sent ha vederbörande fått upp ögonen för vilken skada som vållats.

Den s. k. A-formen i våra folkskolor är ju högt lovordad, och dess förtjänster skola ej sättas i tvivelaktig dager av mig. Dock skall man ej förbise, att en B-skola i en skicklig lärares hand kan ge goda resultat; det ha vi många exempel på. Vid genomförandet av det sjunde skolåret på landsbygden ha stora svårigheter uppstått, och man står betänksam inför frågan, om det enbart varit till nytta. Många lärare ha omvitnat, huru arbetsamma avdelningar de fått efter reformens genomförande. I våra B-skolor bli klasserna flera, ett förhållande som inte minst lärarna klaga över, och då genom det tillämpade systemet den minst läsbegåvade eleven bestämmer arbetstakten, blir slutresultatet mången gång mycket skralt, och det hela blir tungrott. I våra skolor sysslas också med

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

så många ovidkommande ämnen på bekostnad av de grundläggande, såsom räkning och skrivning, att barnen ofta stå främmande för de mest elementära problemen. Vi ha sålunda en handelsfirma i landet, som regelbundet anslår 1 000 kronor om året till ett skoldistrikt i syfte att genom tävlingar i bl. a. räkning få fram mera intresse för denna så viktiga gren av vetande. Att vi ej uteslutande få slå oss till ro med vår skolpolitik och anse det vara bra som det är därom vittnar bl. a. det förhållandet, att barnen i Haverö den dag som är hämtas till undervisningen genom polisens försorg. Det förhållandet borde mana till eftertanke och ett stilla begrundande av vad som egentligen försiggår.

Ett gammalt önskemål rörande vår beredskap är att bördorna böra fördelas så jämnt som möjligt, så att ej den ene medborgaren slipper lättare undan än den andre. Ute i landet bland den stora allmänheten är man mycket uppmärksam på denna sak, och för den det närmast berör är det mycket känsligt, om den ene belastas mer än den andre. Jag hade i detta sammanhang tänkt säga några ord om 1943 års klass, men efter försvarsministerns förklaring skall jag förbigå det i förhoppning om att kompensation i framtiden måtte kunna beredas denna årsklass, som drabbats tyngre än många av våra andra årsklasser när det gäller försvarsberedskapen. Många exempel skulle också kunna ges på unga lantbrukare, som med anledning av sin beredskapsinkallelse fått lämna hemmets skötsel åt sin hustru, vilken genom bristen på hjälp i lantbruket fått för mycket av detta tunga arbete, brutits ned och för sina återstående dagar blivit dömd att dragas med sjukdom av allvarligt slag.

Vår krisförvaltning har ju i stort sett arbetat rätt så bra. Genom den ha de livsmedelstillgångar vi äga kunnat fördelas någorlunda tillfredsställande under den tid kriget har pågått. Den som under hela tiden tjänstgjort som kristidsnämnsordförande i en jordbrukarsocken har dock ej kunnat undgå att göra en del iakttagelser. Höga vederbörande i Stockholm ha för sed att vissa tider fullständigt bombardera sina underlydande med cirkulär med de mest drastiska bestämmelser i alla möjliga situationer. Ute i landsorten är det mest det praktiska livets män, som syssla med kristidsproblemen, och jag får säga, att hela apparaten skulle vinna på, om praktiska synpunkter finge komma mer i förgrunden. Från högsta håll komma ideligen ukaser och bestämmelser, som genom sitt innehåll rikta sig mot de lokala myndigheterna på ett sätt, som ej är lyckligt. En apparat av liknande slag skulle vinna mycket, om man kunde märka ett förtroendefullt närmande i stället för denna permanenta misstro mot allt och alla.

Nog vet jag, att det behövs kontroll, men den borde utövas med någon urskiljning. Det hela skulle vinna på, om det bleve ett förtroendefullt samarbete mellan hög och låg, mellan ledningen i Stockholm och de lokala organen. Man får också det intrycket, att det sitter för mycket folk i kommissionerna; den ena avdelningen har ej förbindelse med den andra, och ofta förekommer det, att olika avdelningar skicka ut samma cirkulär. I våra lokala organ är det för det mesta ont om folk, och man får se till att uppgifterna lösas praktiskt.

På en hel del områden börjar vår försörjning helt naturligt att visa oroande tendenser. Jag tänker härvid närmast på vår försörjning med bilgummi. Skulle ytterligare inskränkningar behöva göras, är det fara värt, att det kommer att märkas i fråga om våra mejeri- och slaktdjursleveranser. Stora svårigheter ha förefunnits just på dessa områden, och vederbörande ha haft svåra problem att brottas med. Våra lantmän ha fått finna sig i inskränkningar i fråga om kör-rutter och dylikt, men samtidigt åka pilsnerbilarna från olika bryggerier om varandra och ha tillstånd att stanna vid vilken gård som helst — en förmån som inte våra mejeribilar ha fått sig anförtrodd. Detta förhållande väcker misstämning och irritation inom vida kretsar på landsbygden.

Vårt land är demokratiskt, och diktaturerna ha ringa jordmån. Det saknas visserligen ej tillfällen, då diktaturtendenser förmärkas, men i stort sett är

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

det ingenting att tala om. Det finns dock en fiende till demokratin, som heter byråkratien. Om man kunde säga, att vi äro fria från denna byråkrati, skulle mycket vara vunnet. I nära samband med demokratin frodas pappersväldet med dess otaliga avarter. Vi ha förstатligat vägväsendet och prövat detta system i ett års tid. Jag tror inte, att någon är så vidare entusiastmerad av förändringen. Våra vägmästare ha blivit expeditionsmänniskor, som få tillbringa sin mesta tid vid skrivbordet i stället för att vara på vägarna, och våra vägförvaltningar i länen digna under papper. Om väghållningen i längden är be-tjänt av ett sådant system återstår att se.

Då jag sålunda är inne på frågan om pappersproducerande myndigheter, kan jag ej underlåta att genom ett exempel bevisa vad jag påstått. För endast en vecka sedan erhöill kommunalnämnden i min hemort cirkulär från bygg-nadslånebyrån i Stockholm, i vilket byrån bad att få veta förmedlingsorganets postgironummer och adress. Om detta cirkulär utgått till rikets alla kommu-nalnämnder kan jag ej säga, men jag antar att så är fallet. Vilken tidsspillan för en sådan bagatell! Har denna byrå sådant överflöd på personal? Har inte byrån i fråga tillgång till postgiroförteckningen? Det hade varit enklare att slå upp denna än att sätta i gång med detta stora cirkulärskapande. Då nu så-dant kan hända i det som litet är, vad kan då icke ske i det som är större!

Vi stå nu inför stora nydaningar på flera områden. Vårt civilförsvar är i vardande, folkbokföringen kanske också kommer jämte mycket annat. Om det härvid skulle tillåtas en man i ledet att framställa en förhoppning om till-lämpandet av sanna demokratiska principer vid denna nyorganisation, må det vara mig tillgivet.

Under debatten i går fingo jordbrukarna från socialdemokratiskt och kom-munistiskt håll gång på gång påminnelser om sin minoritetsställning inom det svenska folket. Det sparades ej heller på hotelser, om jordbrukarna hade krav på en mera likaberättigad ställning i samhället. Jag vill fråga herrar social-demokrater, om uttalande av hot mot en minoritetsgrupp kan stå i överens-stämmelse med talet om demokrati, jämlikhet och broderskap, som man så ofta hört tidigare. Jag vill även fråga: hur har man på socialdemokratiskt håll tänkt sig skola effektuera löftet om höjning av jordbrukets lönsamhet så att jordbrukarna i lönehänseende komma i nivå med övriga jämförbara grup-per, om den höjning med 106 miljoner kronor, som vid jordbruksprisernas be-stämmande i våras framräknades, enligt kalkylerna inte hunnit verka, förrän man från arbetarhåll höjer kravet på högre löner? Hur har man tänkt sig åstadkommandet av jämviktsläget? Har man från icke-jordbrukarhåll överhuvud taget tänkt sig in i, hur det blir för stora grupper jordbrukare, när en sammanvägning av skörden för hela landet skett, sedan skörden i vissa fall för hela län slagit fel? Jo, dessa jordbrukare få stå där med hårt redu-cerade inkomster, medan utgifterna äro desamma som förr. Skulle det vara möjligt tvinga arbetarna att ikläda sig dylika risker och förluster, skulle de stillatigande finna sig i ett dylikt förfarande?

Då finansministern under gårdagens debatt förundrad frågade sig, varför jordbrukarna förhållit sig lugna med avseende å prisbildningen på jordbru-kets produkter så länge som industrien fick hela vinsten å sin rörelse, men att då arbetarna genom lönerörelser vilja ha del av denna vinst, även jordbru-karna började röra på sig, vill jag svara med en hänvisning till att föregående års skördeuppskattning blev för hög. Detta berodde på att när hösten kom med oavbrutet regnande hade detta till följd, att säden grodde i skylarna, och att den väl delvis står ute än i dag på vissa platser. Inför den beslutade om-räkning av jordbrukspriserna, som skall ske i januari, ha jordbrukarna för-hållit sig lugna i förhoppning om kompensation för bärgningsskadorna i form

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

av något högre priser. Men då nu arbetarna vilja ha mera betalt för sitt arbete och de redan förut stå i en högre inkomstnivå än jordbrukarna, då är det väl ej att undra på, att även jordbrukarna vilja börja röra på sig.

När man under en remissdebatt sitter och hör på all denna sakkunskap i jordbruksfrågor, kan man ej frigöra sig från tanken: förstår vederbörande vad han talar om? Det ges så många råd och förhållningsregler, saker som den praktiske jordbrukaren har fått med sig i blodet så att säga. Jag vet inte något bättre recept för dessa jordbruksprofeter än att de anskaffa ett genomsnittsjordbruk, att de kläda sig i en bondes gestalt, övertaga hans inteckningslån och växlar och till alla delar leva som en verklig jordbrukare. Jag tror, att det skulle vara en verksam medicin.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Några frågor, som vid flera tillfällen varit uppe här i riksdagen och som skulle göra förhållandena mellan landsbygden och städerna litet mera likvärdiga, ha gällt post- och telefonväsendet samt vägarna. Vad de senare beträffar har man ställt sig fullständigt oförstående för en verklig lösning av problemet, ett förhållande som visar sig i den nu föreliggande statsverkspropositionen. För närvarande ligga ansökningar inne från icke mindre än 850 företag med en total väglängd av cirka 147 mil och en beräknad byggnadskostnad av cirka 13 720 000 kronor. Det gäller byggande av enskilda utfartsvägar. Hur ser nu chefen för kommunikationsdepartementet på denna fråga? Jo, det kan man utläsa av det förhållandet, att han föreslår ett anslag på ungefär en tiondel av sistnämnda summa eller 1 500 000 kronor. Hur stort hans intresse för frågan är framgår än klarare av det faktum, att han till bidrag till underhåll av vägar och gator i städerna föreslår 7 080 000 kronor eller precis det belopp, som väg- och vattenbyggnadsstyrelsen äskat. Han har som framgår därav icke samma intresse för dessa frågor, när det gäller landsbygden som när det gäller städerna.

En annan fråga, som också varit uppe flera gången här i riksdagen, är postföringen på landsbygden. Frågan var föremål för riksdagens behandling i fjol, då spörsmålet togs upp i en motion, som efter ett gynnsamt remissvar från generalpoststyrelsens sida föranledde en s. k. välvillig behandling i riksdagen. I huvudtiteln finner man emellertid ingenting av denna välvilliga inställning, och något förslag om anslag till förbättrad postgång på landsbygden, som skulle dra en kostnad av ungefär 700 000 kronor om året, kan där icke återfinnas. Man tillmäter med andra ord icke denna fråga den stora betydelse, som den i själva verket har. Förhållandet är detsamma i vad angår telefonväsendet. Den välvilliga behandling riksdagen ägnat den frågan, som bifölls av andra kammaren, ser man ingenting av i årets statsverksproposition; herr statsrådet har icke nämnt ett ord om saken. Följden av en dylik behandling av dessa landsbygdens livsfrågor är klar, nämligen att avflyttningen från landsbygden kommer att fortgå i stadigt stegrad tempo. Jag hörde visserligen i går en talare som förklarade, att talet om flykten från landsbygden bara var en myt, som gått in i det allmänna medvetandet men som man egentligen inte borde fästa något avseende vid. Ja, ungefär så föllo orden. Så förhåller det sig emellertid icke i verkligheten. Förhållandena äro allvarligare än så, särskilt i vad gäller den kvinuliga arbetskraften; stor orsak här är att det icke finns tillräckligt med vägar på landsbygden och icke heller postgång och möjlighet att telefonera, och då får man verkligen icke förvåna sig över att folk allt mer och mer flyttar från landsbygden. Samhället borde se till, att hithörande svårigheter få sin rättvisa lösning.

En annan fråga, som också diskuterats här i riksdagen, gäller torrläggningsföretagen. Det är förvånande hur kallt man här kan se även på denna för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

landsbygden så viktiga livsfråga. Jag har här i min hand en utredning avseende fyra å fem socknar i Västmanlands och Uppsala län, vilka särskilt under det sistförflutna året kommo att lida oerhörda skador på grund av översvämningar. Av sakkunniga personer verkställd uppskattning visar, att en total areal av 4 536 har förra året icke gav någon skörd, vilket innebar en uppskattad förlust av 363 870 kronor. Den skadade marken i förhållande till respektive brukade totalareal utgör ungefär 50 procent, vilket betyder en motsvarande förlust för det svenska samhället.

En annan sak, som berörs i en motion till innevarande års riksdag, gäller hyresnivån. Den frågan var också uppe i höstas. Jag tänker på prissättning- en på tomterna i städerna. Det har förvånat mig mycket, att icke priskontroll- nämnden ingripit på detta område, vilket skulle inverka på indexet. Man tycker ju att det är rent av löjligt, att priskontrollnämnden skall sätta pris på julblommorna och sänka strömmingspriset med 5 öre och befatta sig med andra sådana där små saker, medan den icke tycks ha något intresse till övers för att en tomt till en skola åsättes ett pris av närmare 2 miljoner kronor. Och vad det gäller bostadshustomter så är det av likvärdigt slag! Det är väl så att priskontrollnämnden följer minsta motståndets lag och icke vågar sig på saker och ting, där starka ekonomiska intressen ligga bakom och den kan riskera att visa sin oförmåga. I stället griper den sig an med småsaker som priset på julblommor, strömming och ägg. Då tycker sig vederbörande vara en institution i samhället, som fyller sin uppgift. Jag skulle i stället med tillfredsställelse hälsa, om priskontrollnämnden ville se till att hyresnivån hölles nere i städerna. Den konflikt som nu råder på slaktdjursmarknaden har kanske åtminstone en av sina orsaker i de höga hyrorna och andra utgifter, som invånarna här i Stockholm och andra städer ha. Jag tror att det vore förnuf- tigare att man ginge till botten med de verkligt stora frågorna i stället för att man tar sig an frågor, som i själva verket ingenting betyda.

Med det anförda har jag velat fästa uppmärksamheten på ett för landsbyg- den så vitalt intresse som ett gott vägnät utgör, och jag får verkligen beklaga, att kommunikationsministern tagit så lätt på detta spörsmål. Man tycker ju, att det vore en rättvis sak att varje gård finge sin väg ordnad, finge förbät- trad postgång och tillgång till telefon. Jag undrar hur det skulle se ut i en stad, om där icke finnes vägar och gator, telefon och post.

Nu skall det kanske också bli tvångsavverkning av ved och leveranskontroll. Vem är det nu, som skall släpa fram veden från oftast avsides belägna avverk- ningsplatser? Jo, naturligtvis oftast småbönder, och detta därtill på mången gång urusla vägar. Man tycker ju att riksdagen, som fordrar detta, bör ge något i stället. Det första tar man med gott mod, men när det gäller att ge något tillbaka talar man om sparsamhet. Det finns tiotusentals för att icke säga hundra tusentals småbrukar- och arbetarhem på landsbygden, som ännu icke fått sin utfartsvägsfråga löst. Det är icke längre sedan än förra året som man i tidningspressen fick läsa en notis om en ung man, som insjuknat och för att få vård måste forslas lång väg på hästryggen till bilväg. Det fram- hölls särskilt, att detta inträffade år 1944. Det är ett giv akt för oss lands- bygdsrepresentanter här i riksdagen att icke ge vika i våra strävanden om rättvisa.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag har egentligen i mitt anförande i går sagt det väsentliga som jag ville ha sagt i denna remissdebatt, men då man blivit apostroferad av fem ministrar och fyra partiledare och till och med någon

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

före detta och någon eventuellt kommande partiledare, så må det tillåtas mig, om jag i remissdebattens elfte timme ändå säger några ord.

Jag skall först vända mig till statsministern. Han förklarade i går, att om han skulle taga mig på allvar, så skulle han försvara sina kolleger — han menade då närmast utrikesministern och socialministern — men nu brydde han sig inte om det. Jag vill till detta säga, att den attityden har ju statsministern uppehållit länge, så det bekommer icke mig alls så mycket, därför att jag har ju icke samma position som han. Det spelar icke samma roll, om jag icke blir tagen på allvar, som om statsministern icke skulle bli det. Jag tror man kan säga, att resultatet av höstens riksdagsmannaval visar, att den skara som icke längre tar statsministern så allvarligt som tidigare är betydligt större nu än den var förut. För min del tror jag emellertid, att denna fras, »jag tar icke herr Hagberg på allvar», egentligen var uttryck för ett slags inre osäkerhet om hur han egentligen skall bemöta den kommunistiska argumentationen.

I mitt anförande framställde jag ett par utrikespolitiska spörsmål. Jag framhöll, att huvudfrågorna för den svenska utrikespolitiken nu måste vara att inrikta Sveriges politik på att uppnå bättre förhållanden till de förenade nationerna, att understödja Norge och Danmark i deras frihetskamp och att öppna fönstret öster ut för att åstadkomma en verklig förbättring av Sveriges förhållande vis à vis Sovjetunionen. Jag tror, att varje allvarlig människa måste säga, att ingen av dessa frågor är betydelselös, utan att det verkligen är motiverat att använda ett sådant adjektiv som jag använde om desamma. Men i stället för att ingå på dessa frågor, beträffande vilka jag tror, att det skulle vara nyttigt för Sverige, att verkligen statsministern gav ett besked, så kommer man med tämligen ovidkommande saker och viftar därmed bort hela problemet. Jag menar, att frågan om vår ställning till de förenade nationerna ju är en fråga, som blir allt mer och mer brännande, och framför allt blir den oerhört brännande, när kriget är slut. Men vad är det för statskonst att vi skola vänta och bara bit för bit låta oss tvingas att ge efter på tidigare positioner — jag tänker härvid på eftergifternas återkallande, vilket undan för undan har framtingats av trycket från de förenade nationerna — samtidigt som man försummar att taga ett verkligt initiativ, när man ändå har kommit underfund med att hela världsbilden så i grunden förändrats, att det man tidigare ansåg som det sannolika perspektivet nu ter sig som det mest orimliga och osannolika. Snart kan det ju vara fredsförhandlingar, men därtill kommer, att den ekonomiska utveckling, som skett under detta krig, ju måste utlösa en konkurrens om marknaderna som kanske aldrig någonsin tidigare. Den amerikanska industriens kapacitet är nu så hög, att produktionen är ungefär 50 % högre per arbetare än exempelvis den engelska, och den engelska ligger sannolikt icke under Sveriges kapacitet utan sannolikt över. Det kommer alltså att bli en dragkamp om marknaderna, och Sverige känner redan svårigheterna i Sydamerika. Handelsavtal som nästan voro klara för Sverige annulleras plötsligt. Saken är ju den, att här uppträder en konkurrens, som hotar Sveriges alla tidigare positioner eller många av de tidigare positionerna. Vi skola icke inbilla oss, att det kommer att vara likgiltigt för Sverige, när det skall försöka hävda sin ställning på tidigare exportmarknader för sina industrialster och andra varor, vilken politik det fört gentemot de förenade nationerna.

Saken har också en annan sida. Jag har för mig, att något av det jag fruktar att vi komma att förlora på den internationella marknaden, kunna vi återvinna i öster. Det finns en väldig marknad där, och ur den synpunkten vore det av synnerligen stor betydelse, att Sverige verkligen gjorde ansträngningar i handelspolitiskt avseende åt det hållet. Jag vet väl, att Sverige söker driva handelsförhandlingar åt olika håll; att regeringen driver en sådan verksamhet betvivlar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

jag icke alls. Det är ju ganska självklart. Att regeringen är intresserad för handel österut tar jag också för alldeles självklart. Men jag tror, att det icke räcker med bara detta att man skickar handelsförhandlare eller inbjudan till ryssarna att förhandla om handelsavtal. Det räcker icke med sådana vanliga formaliteter, utan jag tror det skulle vara mycket nyttigt för Sverige, om Sveriges regering deklarerade, att vi vilja verkligen genomföra en radikal brytning med den tidigare av arvfienedekomplex färgade svenska utrikespolitiken. Jag anser, att dessa frågor äro synnerligen viktiga, och de bli mer och mer brännande ju mer vi närma oss krigets slut och ju mera efterkrigs-Europa kommer att stå inför en mycket svår ekonomisk kris och andra påfrestningar.

Statsministerns bidrag till denna debatt är emellertid att — i stället för att tala om dessa allvarliga ting — komma att tala om att »herr Hagberg har väl icke varit så lyckad som utrikespolitisk expert, ty han har också råkat taga fel». Det kan vara skäl att erinra om socialministerns ord, att det ju bara är ett slags högre väsen, som lär vara felfritt. Jag tänker icke alls säga, att jag icke har anledning att revidera något av allt vad jag har sagt under de gångna åren. Men jag undrar, om jag icke sitter bättre till därvidlag än statsministern själv. Vad var det nu han ville anföra som argument för att han icke skulle allvarligt diskutera dessa frågor? Jo, för det första, att jag i remissdebatten 1940 sagt, att det vore angeläget för Sverige att skapa goda och korrekta relationer med Östersjöns båda stormakter. Hurudant var läget 1940? Beträffande Tyskland hade vi mer än goda förhållanden; jag vill dock erinra om att jag under hela kriget aldrig krävt, att Sverige icke skulle upprätthålla korrekta förbindelser med Tyskland, men beträffande Sovjetunionen hade Sverige nyss intagit positionen icke-krigförande och gjort Finlands krig till sitt och därmed markerat, att Sverige betraktade Finlands fiende som Sveriges fiende. Jag ansåg då, att det för Sverige var en mycket angelägen sak att rätta till dessa förhållanden, och det står jag vid ännu i dag.

Den andra frågan som statsministern här berörde var, att jag 1941 skulle ha sagt, att det vore en stor olycka för Sverige med ett rysk—tyskt krig. Ja, om statsministerns invändning på denna punkt är allvarlig, så måste det väl innebära att han ansåg, att det var en stor lycka för Sverige med ett rysk—tyskt krig. Eljest förstår jag inte invändningen. Jag kanske kan säga, att nu efteråt ter sig det som ändå har inträffat som det bästa, emedan det tydligen har väsentligen förkortat nazismens herravälde över Europa. Men å andra sidan måste jag säga, att just detta rysk—tyska krig visat sig ha haft ganska olyckliga följder för den svenska politiken. Ty från dess utbrott datera sig ändå de väsentliga eftergifterna i den svenska utrikespolitiken, som Sverigen kommer att få ha kännning av under många år framåt. Men om jag skulle ha överskattat skadan av ett sådant krig och statsministern eventuellt känner, att hans tillförsikt inför ett sådant var mera välmotiverad, så medger jag inte, att detta skulle vara något skäl för statsministern att vägra diskutera de utrikespolitiska spörsmål, som jag här i mitt anförande mycket kort berörde.

Jag vill säga en sak om vår ställning till Sovjetunionen. En norsk författare, Borgen, påpekade i Dagens Nyheter i går, att när Hagberg hade anförat, att det kanske inte skadade om Sverige skickade en jordbruksattaché även till Moskva för att studera ett jordbruk, som inte drabbas av kris, då hade han mötts av ett skrätt här i kammaren. Borgen tyckte det var mycket konstigt, det var enligt hans mening ingenting att skratta åt. Men för mig, som känner den bornerade självtillräcklighet, som är karakteristisk för vissa svenskar när det gäller att behandla ryska problem och ta ställning till dem, var det inte alls något konstigt.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Sedan påpekade herr statsministern, att Hagberg inte hade varit logisk i det att han å ena sidan ville, att regeringen skulle försvinna och ersättas av en annan regering, och å andra sidan riktade elden särskilt mot socialministern och utrikesministern. Ja, det är klart, att om man så där efterlyser en formell logik, kan statsministern häva in en poäng, Men han är ju så gammal och slipad politisk taktiker, att han vet, att det finns tillfällen, när den formella logiken och politiken inte alldeles korrespondera med varandra, och förmodligen låg det till på det sättet också för mig. Jag hade uttryckt min allmänna mening, att denna regering borde försvinna och att jag ansåg den oförmögen en konstruktiv politik. Men även om jag inte sade det, så var det väl även för statsministern och oss alla klart, att de politiska förutsättningarna enligt min mening ännu inte föreligga för att denna regering skall försvinna. De hålla på att mogna fram, men de föreligga åtminstone inte för dagen. Detta kan förklara en del av vad statsministern ansåg vara så märkligt i mitt uttalande. Även om man anser att en hel regering bör försvinna och lämna rum för en ny men utgår ifrån att detta för ögonblicket inte kan genomföras, kan man verkligen när det gäller vissa ministrar och vissa gebit, där förhållandena anses vara komprometterande, ställa frågan: borde det inte ske en förändring här? Jag ställde ju inte denna fråga så där in concreto, åtminstone menade inte jag att den skulle tolkas så. Jag menade exempelvis att om socialministern åstadkommer en verklig uppreisning och nyorientering, ja, då blir ju situationen en annan, och detta måste också påverka bedömandet av hans handlingssätt.

Jag vill också peka på ett ganska anmärkningsvärt uttalande av statsministern. Han sade att regeringen är ganska enig inbördes och samarbetar gott.

Men han uttryckte den uppfattningen, att det skulle vara mycket svårt för regeringen att hålla samman, när det gäller att realisera efterkrigsprogrammet. Ungefär så uppfattade jag hans resonemang. Jag noterar det därför att statsministern, som gärna önskar sig logik av mig, ändå inte har så svårt att förändra sin uppfattning i väsentliga ting bara med några års mellanrum. Ty det är ju inte så länge sedan som det hölls en socialdemokratisk partikongress, där statsministern förklarade, att samlingsregeringens idé för honom var inte bara en fråga om ett taktiskt nödtvång i en viss situation, utan det var någonting som han ansåg vara en logisk utveckling och något som man skulle eftersträva såsom en framtida form för regerande. Nu antydde han emellertid, att de ljusa förhoppningar, han ännu för några år sedan hade på ett sådant beständigt samregerande med de borgerliga partierna, inte sträckte sig längre än till dess man skulle börja genomföra efterkrigsprogrammet. Jag tror att själva uttalandet också bekräftar vad jag anförde i går, att jag inte anser denna regering maktig en konstruktiv politik — ja, jag anser att denna regering utgör ett hinder för förverkligandet av efterkrigsprogrammet. Och även om krisen inte har blivit akut ännu, är det väl uppenbart att den måste bli akut inom en ganska nära framtid.

Så skulle jag vilja säga ett par ord till herr socialministern. Han meddelade att Paulson sedan 34 år tillbaka är polis. Han hade betraktat honom som en polis, och han talade om för oss, att denne Paulson tidigare hade haft i uppdrag att bli kommunist. Detta uppdrag hade han fått av sina högre chefer, och det gick ut på att han skulle gå in i den kommunistiska rörelsen för att utöva spioneriarbete, sådant där föraktligt arbete, som den av herr socialministern omtalade ochranaagenten Azev utförde mot ryska bolsjevikpartiet. Jag tror att i detta erkännande om vad man skulle vilja att denne Paulson skulle ha gjort ligger en ganska god karakteristik på hur långt utför det egentligen har gått. Ty att skicka in polisagenter för att spionera på arbetar-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

rörelsen är någonting av det som jag anser höra samman med lagröta. Socialministern anförde vidare — och det var så vitt jag förstod själva huvudlinjen i hans svar — att det var inte så gott att gardera sig för att inte en och annan skum figur skulle kunna utnyttja sin position för att utföra olaglig verksamhet. Socialministern anförde bland annat Lenin och det svenska kommunistpartiets strävanden att hålla sig fritt från provokatörer och förrädare som exempel därpå. Jag tycker att exemplet var ganska malplacerat. Men när han säger att så och så många — jag tror han sade 53 kommunister eller kommunist sympatisörer — dömts för spioneri, skulle jag, även om det är mera en formell invändning — vilja säga, att jag känner ingen kommunist, som har dömts för spioneri. Jag känner däremot till att det finns några människor, som ha dömts för annan verksamhet, exempelvis i den s. k. sabotageprocessen, som man på sin tid öppnade mot folk, som beskylldes för att ha sprängt eller försökt spränga tyska fartyg. Men socialministern underströk också, att det ju var möjligt, att även dessa människor äro sådana personer, som kommunistiska partiet inte vill stå i ansvar för utan som smugit sig in där — han använde inte detta uttryck, men det var väl egentligen vad han ville göra gällande. Ja, herr socialministern har själv beträffande fallet Paulson vittnat om att man från myndigheternas sida försöker skicka in folk i den kommunistiska rörelsen för att utföra spioneri arbete i den kommunistiska rörelsen, för att uppträda som provokatörer. Jag tror att de exempel, där man tror sig ha att göra med kommunister, som skulle ha utfört sådant föraktligt arbete mot sitt fosterland, böra bedömas ur synpunkten: är det kanske paulsoner som ha utfört detta? Men det är ju klart, att socialministern har rätt däri, att här kunna smyga sig in skumma figurer i själva den administrativa apparaten och att han inte kan göras ansvarig därför. Och om herr socialministern lyssnade till mitt anförande, så skulle han ha funnit, att det inte var det väsentliga för mig, att man här har avslöjat en enda figur Paulson utan det väsentliga var, att det skall ha gått så långt i detta land, att man anser Paulsons verksamhet nästan som en organisk del av den inre säkerhetspolisens arbete. Jag återopade i detta sammanhang bland annat Stockholms stadskollegium och borgarrådets beslut om att inte längre föreslå några medel för att finansiera denna politiska polis och anförde att orsaken därtill är just detta, att man anser att denna polis går Gestapos ärenden.

Men socialministern kan inte komma ifrån alla de olika exempel på polisens verksamhet, som många gånger ha påtalats och belysts. Om honom själv kan jag gärna säga, att jag gärna tror vad man sagt, att socialministern har ett gott hjärta. Vi ha några gånger fått vända oss till socialministern för att han i sista ögonblicket skulle ingripa för att rädda politiska flyktingar, som eljest av hans underordnade myndigheter skulle ha utlämnats, och då har socialministern ingripit. Det finns emellertid också tillfällen, när vi förgäves ha försökt att få ett ingripande till stånd för att hindra utlämning av flyktingar. Socialministern är väl medveten om sådana ting som att man har igångsatt jätterazzior mot kommunistiska partiet i klart politiskt syfte. Socialministern är vidare fullständigt på det klara med denna övervakning, detta spionage och detta upprättande av ett slags förbrytarregister på människor, som ha en annan åsikt än socialministern, nämligen på kommunistiska arbetare. Han har vetat om deporteringar under kriget av kommunistiska stats-tjänare, han har haft reda på sådana fall som fallet Anthoni och många andra. Han har inte varit främmande för att vi i pressen upprepade gånger ha tagit itu med och avslöjat sådana fall. Det är detta jag avser, när jag säger, att här har ju skett en utveckling, som socialministern inte kan ha varit ovetande om och som man därför måste ställa honom till ansvar för. Nu undrar

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

jag om inte saken ligger så till som anfördes av herr Olovson i Västerås — det var väl avsett som ett slags försvar, men kanske socialministern ber Gud bevara sig för sina vänner. Herr Olovson sade, om jag har fått ett riktigt referat av hans yttrande, att 1940 och åren därefter skulle det ha varit hoppfullt för någon i detta land, och förmodligen menar han också socialministern, att försöka sätta en bomb under sådan figurer som Paulson. Han framhöll också att det är regeringens närmaste omgivning, som bör observeras och som bör bli föremål för en sådan undersökning, kontroll och uppreisning, som här ifrågasatts. Det är mycket hårda domar, som på detta sätt fällas av en av socialministerns trognaste vänner och beundrare, men jag tror att det är ganska karakteristiskt för läget. Låt oss alltså säga, att socialministern visste i det väsentliga, hur det stod till, men han ingrep inte, om det nu var för att han inte vågade, såsom herr Olovson förutsatte, eller på grund av någon annan orsak. Alltnog, han ingrep inte. Hade han ingripit tidigare och föranstaltat en sådan här utredning, då skulle mycket ha kunnat vara annorlunda i dag.

Herr socialministern erkänner också, att den Hasselrotska utredningen, som visserligen klarlade, att det finns en del nazister inom polisen, ändå inte ledde till något resultat. Och varför ledde den inte till något resultat? Jo, sade herr socialministern, det finns inte bara socialdemokrater i regeringen, utan det finns även andra, och därmed ville socialministern, såvitt jag förstår, endast säga, att det är på grund av detta samlingsregerande, som socialdemokraterna i regeringen inte ingripit mot nazistiska element, mot folk som komprometterar och bekämpar demokratien. Nu lovar socialministern, att det skall bli uppreisning på dessa områden och att man skall ta konsekvenserna av denna uppreisning. Jag vill säga att jag noterade detta socialministerns uttalande med det största intresse.

Jag skulle också vilja säga några ord om justitieministerns anförande. Utöver vad jag sade i den 3-minutersreplik, som jag hade tillfälle att ge i går, tror jag att ett par ytterligare tillrättalägganden kunna vara på sin plats. Jag bestred aldrig i mitt anförande i går, att de personer, som jag angav i mitt exempel på folk som hade dömts, hade dömts för spioneri. Jag använde kanske inte just det uttrycket, utan jag nöjde mig med att säga, att de fått respektive 4½ och 10 års straffarbete för gärningar, vars kontenta jag återgav. Jag trodde inte det var nödvändigt att säga detta. Jag är övertygad om att justitieministern har den uppfattningen när han i sin förklaring säger, att domarna handlat efter lagen. Men jag tror att själva kärnfrågorna härvidlag äro dels att lagen är orimlig såsom den är avfattad, dels att uppfattningen av denna lag blir beroende av vederbörandes allmänna politiska inställning. Jag skulle eljest inte kunna förstå — för att ta ett exempel, som anfördes av min partikamrat Linderot i går i första kammaren — hur det skulle vara möjligt att avkunna sådana domar som att exempelvis döma en människa till 8 månaders straffarbete för att hon gjort sig känd för kommunistiska åsikter och umgåtts med ledande kommunister och för att vid hemliga samtal med en socialdemokrat dryftat förhållanden inom det socialdemokratiska partiet, som inte voro kända utåt. Man brukar tala om statsbärande partier, men här tycker jag verkligen att man har nått en klimax, när det till och med anses vara brottsligt att med en socialdemokrat på vad man kallar hemliga sammanträden, när man sitter och pratar tillsammans, tala om förhållanden inom socialdemokratien. Låt oss gärna med justitieministern återigen utgå ifrån att dessa domare dömt efter sin övertygelse om vad som är brottsligt och vad lagen kan användas till. Men när lagen kan användas på detta sätt, då måste det ju vara någonting galet med den, och det är just detta som vi velat understryka.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr försvarsministern har i sitt försvar för de tidigare mycket diskuterade kryssarbygggena anfört, att dessa kryssare efter kriget kunna säljas med god förtjänst till utlandet, om det skulle befinnas vara lämpligt att göra detta. Ja, jag vet inte om detta egentligen är någon polemik mot mig att anföra detta. Ty vad var det jag sade? Jo, jag sade att jag tror att den fundamentala förutsättningen för ett totalt försvar är ett folk i vapen och att det allra viktigaste skulle vara att åtminstone våra värnpliktiga hade handvapen. Därmed har jag inte bestritt, att man kan behöva krigsfartyg, och jag har heller inte bestritt att dessa kryssare under vissa betingelser kunna fylla en del uppgifter. Men nog tror jag — det vill jag understryka ännu en gång — att det är en dålig planering ur försvarssynpunkt, att ett litet land skall inrikta sig på en högsjöflotta och på ett bombflyg med s. k. självständiga uppgifter i stället för att först fylla de rent elementära försvarspolitiska uppgifterna.

I anledning av vad finansministern förklarade i går vill jag säga, att enligt min mening höll han ett klokt anförande. Finansministern förklarade i början av sitt anförande, att han ville ge uttryck för socialdemokraternas mening. Jag fattar detta så, att han därmed åsyftar socialdemokraterna inom regeringen. Hans anförande var så mycket mer tillfredsställande, som de socialdemokratiska och kommunistiska partierna därigenom i väsentliga frågor, då det gäller att bedöma den ekonomiska politiken, hamnat på samma linje. Den mening, som finansministern uttalade i går om att en lönehöjning inte behöver driva upp priserna, har jag tidigare deklarerat. Även vad han förklarade beträffande möjligheterna att nu genomföra en modifiering av lönerna utan de tidigare befarade inflatoriska verkningarna därav, har jag förut hävdat. Jag fäste mig alldeles särskilt vid att finansministern i går förkastade den s. k. prissänkningssvågen för att nu åstadkomma en förbättring av reallönerna. Så sent som för endast 3—4 månader sedan var ju prissänkningssvågen generallinjen för socialdemokratien. Landsorganisationens ledare gjorde uttalanden, där de förklarade, att den löneförbättring, som kan vinnas, skall vinnas inte genom att penninglönerna höjas utan genom prissänkning. Nu har således finansministern gått över på den ståndpunkt, som vi kommunister tidigare haft och fortfarande ha. För min personliga del får jag uppriktigt säga ifrån att jag inte tror på möjligheterna att inom överskådlig framtid åstadkomma någon väsentlig prissänkning. Denna uppfattning har således finansministern nu godtagit. Han menar därför att om Sveriges arbetare skola kunna få en förbättring av sina reallöner, måste penninglönerna nu höjas.

Ja, jag skulle ytterligare kunna punkt för punkt bevisa, hur de tidigare motsättningarna mellan socialdemokrater och kommunister i dessa frågor nu ha utjämnats i hög grad. Jag skall emellertid avstå därifrån.

Herr Vougt förklarade, att det varit sådana stridigheter mellan kommunister och socialdemokrater att detta omöjliggjort för socialdemokraterna att tänka på ett verkligt samarbete med kommunisterna och därigenom reflektera på kommunisternas anspråk att få bli representerade med ordinarie representanter i de ständiga utskotten. Jag vill inom parentes ha uttalat, beträffande de ständiga utskotten, att om socialdemokraterna hade antagit vår linje, hade detta inte på något sätt berört socialdemokraternas ställning. Såvitt jag kunnat finna av vallistorna till de ständiga utskotten, ha inte socialdemokraterna i något utskott inom hela riksdagen invalt majoriteten av ledamöterna. De ha i stället nöjt sig med hälften och låtit de borgerliga partierna tillsammans få den andra hälften ledamöter. Socialdemokrater och kommunister ha i denna kammare 130 ledamöter. De borgerliga partierna ha endast 100 ledamöter. Det hade då inte alls varit orimligt, om socialdemokraterna hade be-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

rett kommunisterna tillfälle att åtminstone i något fall få ett av de mandat, som socialdemokraterna nu frikostigt skänkt till de borgerliga partierna. Som en förklaring till detta handlingssätt ville herr Vougt hänvisa till att socialdemokraterna misstrott kommunisterna. Jag vill då fråga herr Vougt, om han tror på högern. Det är alldeles självfallet, att man kan hysa misstro mot varandra inom politiken. Det är också ganska tydligt att högern misstror socialdemokraterna och socialdemokraterna högern i många fall. Jag kan emellertid inte förstå, att själva misstroendet som sådant skulle vara det verkliga skälet mot att åstadkomma ett, som vi anse, praktiskt arrangemang för att lösa frågor, där kommunisterna och socialdemokraterna äro överens och sträva åt samma håll.

Herr andre vice talmannen Carlström frågade hur kommunisterna skulle vilja ordna hjälpen åt de svenska bönderna. Jag vill svara honom med att hänvisa till att vi i fjol inlämnade en motion i jordbruksfrågan, där vi utvecklade ett mycket utförligt program hur vi anse att jordbrukspolitiken borde uppläggas i detta land för att åstadkomma den enligt vår mening bästa lösningen. Detta får således bli mitt svar på herr Carlströms fråga. Han åsyftade dock förmodligen också hur vi kommunister skulle lösa problemet i den nu aktuella situationen, då jordbrukarna säga sig ha erhållit mindre inkomster än vad som beräknades, när den tidigare uppgörelsen ägde rum. Jag vill i detta sammanhang ytterligare upplysa herr Carlström om att vi kommunister icke voro anhängare av den tidigare uppgörelsen. Vi ansågo nämligen att den icke var skälig för de mindre jordbrukarna. Uppgörelsen gav överkompensation till de större jordbrukarna. På grund därav intogo vi en kritisk hållning gentemot uppgörelsen. Vi anse emellertid fortfarande att i den mån som det sakligt kan påvisas, att vissa jordbrukargrupper kommit i en oförmånlig ställning genom denna uppgörelse, bör man åstadkomma en justering.

Herr Svensson i Grönvik förklarade i går, att en eventuell löneökning åt arbetarna skulle ske på böndernas bekostnad. Jag vill gentemot detta påståendet säga, att herr Svensson har rätt endast under förutsättning, att han kallar den svenska högfinansen och de svenska industriföretagarna för bönder. Om man genomför en lönejustering uppåt utan att detta något nämnvärt påverkar prisnivån, hur skola då bönderna kunna beröras av en dylik lönehöjning? Metallindustriarbetarnas förslag till nytt avtal beräknas kosta ungefär 45 miljoner kronor mer om året än det nu uppsagda avtalet. Denna summa kan betalas inom de nettovinster, som metallindustriens företagare själva redovisa. Dessa röra sig, om jag minns rätt, om omkring 75 miljoner kronor. Detta visar sålunda, att metallarbetarnas lönekrav kunna betalas utan att utdelningen till aktieägarna inom metallindustrien behöver minskas. Jag måste under sådana förhållanden ställa mig den frågan, hur bönderna då kunna anse, att ett tillmötesgående av dessa blygsamma krav från metallindustriarbetarna skall kunna försämra läget för Sveriges bönder. — Herr Svensson yttrade vidare, att Sveriges bönder inte kunde se upp till mig såsom någon ledstjärna för att få hjälp. Gentemot detta påstående av herr Svensson vill jag säga, att jag inte på något sätt begärt detta. Jag framhöll emellertid i mitt anförande ett elementärt faktum, nämligen att den svenska arbetarklassen representerade nära 60 % av folket. Den svenska arbetarrörelsen, d. v. s. socialdemokraterna och kommunisterna, äro således politiska representanter för dessa 60 % av folket. Sveriges bönder utgöra $\frac{1}{3}$ av folket eller 34 % noga räknat. Jag menar därför att om Sveriges bönder verkligen vilja driva en framsynt politik, måste de betänka, att böndernas naturliga bundsförvanter, och de enda som egentligen ha utsikt att stödja böndernas sak, äro att finna i arbetarklassen. Jag tror emellertid inte, att herr Svensson i Grönvik var så enfaldig, att han inte kunde begripa detta. Det förhöll sig nog

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

snarare så, att han ansåg att något skulle han väl ändå slänga åt kommunisterna, ty detta hör liksom till ritualen i en sådan här remissdebatt.

Jag vill slutligen med några ord beröra det anförande, som socialdemokraten herr Lundstedt höll i går, där han tog avstånd från socialismen och prisade det privata initiativet. Herr Lundstedt gjorde också några uttalanden om Sovjetunionens imperialism. Jag har ingen anledning att i detta sammanhang försvara Sovjetunionen, ty jag är övertygad om att detta land försvarar sig självt och gör det mycket bättre än vad jag någonsin kunnat göra. Jag har alltså trott och tror alltså att Sovjetunionen är socialistiskt och inte imperialistiskt inställd. Vad som hittills inträffat har endast bekräftat min tro. Om herr Lundstedt hade rätt endast till $\frac{1}{10}$ av vad han hävdade om Sovjet, skulle han nog få börja lägga sitt ansikte i nya veck, ty då skulle han i Sveriges riksdag 1945 inte så lugnt kunna upprepa ett nazistiskt pladder, som hade jubeldagar för 4—5 år sedan. Samma skulle jag även vilja säga till herr Bagge, som nu varit uppe och skingrat en del farhågor om att högern skulle ha ändrat mening på sitt krav på kommunistförbud. Herr Bagge menade, att högern fortfarande krävde en förbudslagstiftning, som i realiteten skulle rikta sig mot det kommunistiska partiet. Jag har ingenting emot detta. Herr Bagge har som partiledare under många år upprätthållit denna linje, och för varje år har partiet blivit allt mindre. Vid detta val kostade det honom t. o. m. hans egen skalp. Jag har således ingenting emot att högern vidhåller denna reaktionära och verklighetsfrämmande linje ända till dess samtliga högermän försvinna ur den svenska riksdagen.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag medger, att jag skulle kunna avstå från att replikera herr Hagberg i den mån det gäller vår kontrovers. Särskilt i första delen av hans anförande, däri han polemiserade mot en del uttalanden från i går, tyckte jag mig nämligen kunna konstatera, att det i verkligheten innehöll en rad ursäkter för vad han yttrade i går. Jag vet inte, om kammarens ledamöter uppfattade herr Hagbergs yrkande på min avgång såsom villkorligt. Jag kunde emellertid inte observera att det var försett med någon särskild reservation och anknöts till resultatet av det arbete, som den tillsatta kommissionen skulle komma att utföra. Enligt herr Hagbergs uppfattning skulle jag i själva verket ha visat mig mera inkompetent redan därigenom att jag inte kände till Paulsons sinne och handlingar, än om jag känt till dem. Det värsta inkompetensbeviset för en socialminister skulle således ha varit, att han inte haft kännedom om att Paulson var en person, som skulle kunna begå det slags handlingar, för vilka han åtalats.

Jag vill till en början rätta till bl. a. ett missförstånd av herr Hagberg. Paulson har inte varit polis i 34 år. Jag har ej heller förklarat detta. Jag har sagt att Paulson använts i svensk *underrättelsetjänst* under loppet av 34 år med kanske något uppehåll under kortare tid. Formellt har Paulson inte tillhört polisen, utan han har med överkonstapels titel haft tjänst som chef för polisbyrån. Jag skall här inte närmare gå in på skillnaden mellan att formellt vara polis och icke vara det, utan jag nöjer mig med att konstatera, att Paulson använts i polisens underrättelsetjänst.

I fråga om det spioneri som Paulson skulle utföra inom det kommunistiska partiet, så vill jag framhålla, att detta är en mycket gammal historia, som i varje fall inte kan hänföras till den »moderna lagrötan». Jag skulle nämligen tro, att detta spioneri planerades redan tidigt på 1920-talet, långt innan vi fingo tillgång till tvångsmedelslagar och dylikt. Det torde emellertid inte vara alldeles otänkbart, att polisen alltid använt sig av dylika metoder. Det skulle för övrigt inte förvåna mig, om den uttalade meningen, att Paulson skulle vara na-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
zist, har sin grund däri, att han bland nazisterna haft liknande uppdrag som han tidigare haft beträffande kommunisterna. Det *kan* i varje fall förhålla sig på det sättet.

Vad jag förut anfört om svårigheterna att hålla reda på folk, vill jag illustrera med endast ett par exempel. Jag är för övrigt säker på att man på en kort stund skulle kunna samla närmare ett hundratal minst lika komprometterande exempel som fallet Paulson. Jag vill i detta sammanhang något beröra kommunisterna och spioneriet. Herr Hagberg bestrider, att någon kommunist blivit dömd för spioneri. Bestrider herr Hagberg även att den kommunistiska arbetarkommunens ombudsman i Göteborg, herr Rydstedt, tillhört det kommunistiska partiet, eller tror herr Hagberg, att även denne var en av polisen inskickad spion i partiet? I så fall behandlar verkligen polisen sina verktyg synnerligen illa, ty herr Rydstedt blev dömd till tre års straffarbete för spioneriverksamhet, som han utövat. Jag vet visserligen inte hur många av de för spioneri dömda, vilka karakteriserats som kommunister eller kommunist sympatisörer, som verkligen tillhört det kommunistiska partiet. Jag skulle emellertid tro att åtskilliga av dem verkligen tillhört partiet och därigenom inte ens haft vett — vilket partiledningen givetvis skulle ha önskat — att innan de börjat spioneriverksamheten utträda ur partiet. Ett dylikt utträde har emellertid skett i några fall, som vi känna till. Om det emellertid skulle förhålla sig så att inte ens herr Hagberg, vilken ju åtminstone här i riksdagen framträder som det kommunistiska partiets ledande gestalt, kände till att herr Rydstedt tillhörde kommunistpartiet, då måste jag säga, att det kommunistiska partiets ledning håller ännu sämre reda på sina tjänstemän — ty denne man var dock en tjänsteman inom partiet — än vad jag lyckats hålla reda på de tjänstemän, som i ett eller annat avseende lyda under socialdepartementet. Jag tänkte därför, när jag åhörde herr Hagbergs yttrande i denna fråga, att om jag verkligen skall behöva avgå såsom socialminister, borde jag få sällskap med herr Hagberg från de ledande posterna i kommuniströrelsen.

Herr Hagberg berörde vidare vissa flyktingsfrågor. Det är visserligen sant, att jag i vissa fall hindrat utvisning av politiska flyktingar. Jag har emellertid gjort detta utan att jag i verkligheten haft full befogenhet härtill. I själva verket ankommer det nämligen på justitiedepartementet att besluta i dylika frågor. Trots att jag inom mitt departement i stor utsträckning får syssla med flyktingspolitiken, har jag icke befogenhet att internera några flyktingar. I den mån det ankommer på Kungl. Maj:t att fatta beslut om en internering — i fängelse eller någon förläggning — ankommer beslutanderätten på Kungl. Maj:t i justitiedepartementet och inte i socialdepartementet. Precis på samma sätt ankommer det på Kungl. Maj:t i justitiedepartementet att frige personer, som eventuellt ha blivit internerade för någon tid. Det ankommer heller icke på socialdepartementet. Likaledes ligger det utanför min konstitutionella befogenhet att ingripa, om polisen vill avvisa en flykting eller förpassa en flykting. Jag har emellertid icke låtit hindra mig av att jag saknat de formella befogenheterna, vilket äldre kammarledamöter kanske erinra sig från denna kammars protokoll, eftersom jag har fått anmärkning från konstitutionsutskottet, då jag tillät mig ingripa för att rädda en flykting, som en landsfiskal i Umeå ville avvisa. Jag har bara velat nämna detta om denna sak.

Vad den Hasselrotska utredningen beträffar, gjorde jag i går en antydning, som har missuppfattats av herr Hagberg i Luleå. Jag sade icke, att det inte bara finns socialdemokrater i regeringen, varav skulle följa att eftersom det även finns borgerliga ledamöter i regeringen berodde det därpå, att den Hasselrotska utredningens förslag om övergångsstat aldrig kom att föreläggas

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

riksdagen, utan vad jag sade var, att jag icke var ensam i regeringen, varför det alltså kunde tänkas, att det icke berodde på mig, om ett sådant lagförslag icke blev framlagt. Jag hoppas, att mina kolleger i regeringen icke ta illa upp, om jag upplyser om att jag yrkade och yrkade ganska energiskt inom regeringen på att förslaget om sådan övergångsstat skulle genomföras, på det att jag skulle kunna avlägsna från aktiv tjänstgöring i polisen — jag kan icke beröva dem deras lön — nazistiska och om så skulle vara även kommunistiska element, alltså sådana personer som tillhöra de s. k. ytterlighetspartierna. Jag lyckades emellertid icke vinna majoritet inom regeringen för denna min mening. Jag vill emellertid samtidigt säga, att majoriteten gick icke efter partilinjer, utan det fanns delade meningar inom åtminstone ett par av grupperna i regeringen. Minoriteten fick emellertid vika. Eftersom min antydning blivit missuppfattad tycker jag det är lika bra att helt enkelt tala om hur förhållandet i detta avseende egentligen låg till.

Ja, herr talman, jag skall icke ge mig in på vissa andra ting, som herr Hagbergs anförande nu skulle kunna föranleda. Den uppmjukning i hela uppläggningsen av hans anförande i dag, som jag ansett mig kunna konstatera, är på så sätt glädjande att jag verkligen i går, när jag hörde herr Hagberg, frågade mig, om icke den rätt lilla valseger, som kommunisterna vunno i fjol, börjat stiga herr Hagberg åt huvudet. Det tyckte jag var synd, ty han har i själva verket ett ganska bra huvud.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag skall lika litet nu som i går diskutera utrikespolitik med herr Hagberg i Luleå. Jag tycker han emellertid försökte komma för lätt ifrån grundvalen för sin ståndpunkt. När han här försöker förklara sitt uttalande år 1940 med hänvisning till den finska krisen och försöker komma undan samma uttalande år 1941 med en fråga, om jag ansåg det vara en lycka, att det tysk-ryska kriget kom till stånd, är det ju ett sätt att sno sig, som knappast är värdigt ens en kommunist. Ett faktum var ju, att kommunisternas ståndpunkt helt och hållet bestämdes av det förhållandet, att det rådde en pakt mellan Sovjetunionen och Tyskland. Det var bestämmande för deras ståndpunkt 1940, och det var bestämmande för deras ståndpunkt 1941. Det tog sig uttryck icke blott däri, att man ansåg det vara till Sveriges väl, att ett gott förhållande existerade mellan Östersjöns båda stormakter, utan influerade på hela bedömandet av det krig, som hade utbrutit. Herr Hagberg i Luleå vet mycket väl, att det från kommunistiskt håll förklarades, att det krig, som västmakterna förde, ingalunda var ett krig för demokratin utan ett rent imperialistiskt krig. Han vet lika väl, att man från kommunistiskt håll med glädje konstaterade, att västmakternas försök att genom att avstänga tillförseln slå ned Tyskland hade stäckts av det faktum, att det rådde ett sådant förhållande mellan Tyskland och Sovjetryssland, att Tyskland kunde erhålla leveranser av alla slag från Sovjetryssland. Detta var den kommunistiska synen på kriget ända till dess det låt mig gärna säga ur Sveriges synpunkt olyckliga kriget mellan Sovjetryssland och Tyskland bröt ut, ty det är ju för var och en uppenbart, att Sveriges läge blev mera ansträngt genom att på detta sätt kriget också blossade upp på den andra sidan av oss.

Det var emellertid uppenbart, att kommunisterna bestämdes helt och hållet i sin uppfattning av det faktum, att Ryssland icke blott stod utanför västmakternas krig utan dessutom hade en pakt med Tyskland. Sedan är det ju en annan sak, att man försökte göra den situationen till den bästa för Sverige. Jag har icke yttrat mig om detta. Jag tänker icke yttra mig om det. När emellertid kommunisterna ha haft en sådan utgångspunkt för sitt politiska ståndpunktstagande och sedan, när situationen ändrades, svängde över — man kan

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

mycket lätt, om man följer företeelserna, konstatera precis när omsvängningen ägde rum — och började tala om västmakternas strid för demokratin o. s. v., då menar jag, att man har varit så osjälvständig i sitt utrikespolitiska ståndpunktstagande, att man icke passar som rådgivare för andra. Detta var det enda, som jag i går ville konstatera. Jag tror, att mina kompletteringar i dag ytterligare stryka under att herr Hagberg i Luleå kan icke med något berättigande spela den roll av undervisare, som han här försökt åta sig.

Beträffande logiken i hans yttrande om samlingsregeringen, så talade jag icke om logik. Jag tog endast det faktum, att han på 20 minuters tid hann gå från ett yrkande på regeringens totala avgång till att kräva två ministrars huvuden, som ett uttryck för den kompromisslusta för kommunisternas del, som herr Hagberg hade tillkännagivit. Man kan kompromissa även med logik, där-om råder intet tvivel.

För övrigt har jag ingen anledning att här taga upp de försök, som herr Hagberg i Luleå gjorde att få mig fast för olika ståndpunkter. Jag har visst här i livet haft olika ståndpunkter, på grund av att den uppfattning, som man har i ett läge, icke alltid håller i ett förändrat läge. Det ha vi ju bland annat fått lära oss litet var i vårt betraktande av försvarsfrågan i Sverige.

Herr Hagberg gjorde sig emellertid skyldig till en glömska eller ett misstag, vad man nu vill kalla det. Han trodde nämligen, att jag på partikongressen 1940 hade förordat, att denna samlingsregering skulle permanentas och sitta oavbrutet in i det oändliga. Jag förklarade tvärtom på partikongressen, att jag trodde icke alls, att vi ännu voro mogna för en samlingsregering av en längre varaktighet, men jag menade ändå, att i själva tanken låg något ur demokratisk synpunkt viktigt. Min synpunkt var den, att om utvecklingen skulle fortsätta, som den har gjort under låt mig säga det senaste årtiondet, där förskjutningar skett särskilt på den borgerliga sidan i uppfattningen av till exempel den sociala omvårdnaden, ännu mera i fråga om den politiska demokratin och efter den sista valrörelsens erfarenheter även i fråga om den ekonomiska politiken, så kan man komma i ett läge, där motsättningarna ha i så hög grad utjämnats, att det icke längre finns någon naturlig plattform för den gamla parlamentarismen med en opposition och en majoritetsregering. Ja, man kan ha kommit därhän, att själva underlaget för oppositionen har så krympt samman, att till sist stora delar av det folk, som tillhör oppositionen, finna att de icke egentligen ha någon reell uppgift att fylla i det politiska livet. Det var med hänsyn till ett sådant läge, som jag frågade mig, då jag som demokrat menar att man skall tillvarata alla krafter i det samhälleliga arbetet, om ändå icke det riktigaste vore, att man kopplade in även minoritetsgrupperna i arbetet redan i regeringen. Jag tror att den, som verkligen gör sig möda att tänka igenom denna för demokratin ganska viktiga sak, skall nog komma att ge mig rätt i många avseenden.

Vilka grupper som kunna komma att inkorporeras vill jag för närvarande icke uttala mig om. Den utveckling, som jag hänsyftade på, är icke fullbordad. Jag skulle kunna tänka mig att en dag ha vi kommit så långt, att t. o. m. kommunisternas heta längtan att få delta i regeringen kan tillfredsställas.

Herr **Voug**t erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag begärde ordet för att beröra en detalj i herr Hagbergs i Luleå anförande, men den detaljen är på sätt och vis ganska viktig. Det förefaller mig, som om han i sitt resonemang om utskottens sammansättning icke är riktigt på det klara med hur utskotten i år sammansatts. Han synes vilja göra gällande, att från socialdemokraternas sida något slags förmån lämnats de borgerliga, som man icke velat lämna åt kommunisterna. Det förhåller sig

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

emellertid på det sättet, att utskotten äro allt igenom proportionellt sammansatta. De ständiga utskotten bestå av ledamöter från bägge kamrarna. Vi ha ju numera icke någon majoritet i andra kammaren, men vi disponera en sådan i första kammaren. När resonemanget om utskottens sammansättning började, föreslogs från vår sida med hänsyn till önskvärldheten av att folk skulle få sysselsättning, att vi skulle låta majoriteten i princip vila i andra kammaren. Från den principen ha sedan av personliga skäl gjorts vissa undantag, vilket gör, att i tre av de sju utskott som det är fråga om den socialdemokratiska majoriteten i stället ligger på förstakammar sidan, men utskottens sammansättning är alltigenom proportionell såväl beträffande förhållandet mellan oss och de borgerliga partierna som beträffande kommunisterna.

Nu synes herr Hagberg i Luleå ha tänkt sig, att vi i stället skulle ha slutit ett valförbund inom riksdagen med kommunisterna i andra kammaren och tagit ut majoriteten tillsammans med dem. Jag vill då erinra honom om att före föregående års val socialdemokratiska partiet erhöll en hemställan från kommunistiska partiet om valsamverkan. Denna hemställan avvisades enhälligt av den socialdemokratiska partikongressen. Samma skäl som då gällde göra nu varje slags förbund i riksdagen mellan oss och kommunisterna omöjligt.

Herr **Hagberg** i Luleå, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! På dessa tre minuter skulle jag först och främst vilja säga, att från vår sida icke föreligger någon strävan att förändra den formulering som jag gav i går. Vad jag i går sade — och det kan socialministern kontrollera i protokollet — var: »därest icke en verklig uppreisning eller nyorientering ägt rum». Däri låg reservationen. Härtill kommer, att om jag i dag kanske haft ett annat tonfall, är det väl motiverat med att socialministern därefter uttryckligen förklarat, att en grundlig uppreisning skulle äga rum.

Sedan konstaterar jag blott, att man använde folk för spionerande på arbetarrörelsen — i detta fall det kommunistiska partiet — redan år 1922, innan vi kommo så långt utför. När man ännu gör det borde det ju av socialministern, som själv kommit ur arbetarrörelsen och företräder en del av densamma, betraktas såsom en angelägen sak att göra slut på ett sådant förhållande. Polisen skall bekämpa men icke själv bedriva spioneri.

Sedan erinrade socialministern om att det verkligen fanns en kommunistisk spion, nämligen ombudsmannen Rydstedt i Göteborg. Jag hade glömt, att Rydstedt formellt dömts för spioneri. Något närmare känner jag emellertid icke till själva saken, därför att över denna liksom många andra mål har offentlighetens ljus icke fallit; men han var dock blott en av uppgivna 53. Slutligen vill jag medge, att det var en skillnad i den relation som jag gav och den som herr Möller gav om hur det stod till med viljan inom regeringen att rensa upp.

Härefter yttrade

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag måste erkänna, att mina kunskaper om det speciella partispioneriet säkerligen äro mindre än — jag vågar icke säga herr Hagbergs i Luleå — men åtminstone somliga kommunisters. Jag vill upplysa om att den socialdemokratiska partistyrelsen ansett sig *en* enda gång böra avvisa en framställning från en socialdemokratisk förening här i Stockholm att bevilja en person inträde, och detta berodde därpå, att vi misstänkte, att det var en person som å det kommunistiska partiets vägnar skulle söka inträde hos oss och spionera på det socialdemokratiska partiet. Personens namn var Per Meurling.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr **Hagberg** i Luleå, som nu på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag hade tänkt använda denna replik till att bemöta statsministern, men som tiden icke tillåter mig att ingå på något närmare bemötande, vill jag blott helt enkelt rekommendera statsministern att se en film som handlar om den amerikanske Moskvaambassadören Davis' uppdrag i Moskva. Den ger på ett populärt och på ett även för en svensk minister begripligt sätt något om anledningarna och bakgrunden till det andra världskriget och kanske förklarar en hel del som man icke kan förklara på några korta minuter. När statsministern sade, att det kan till och med komma att gå därhän att kommunisterna komma in i regeringen, är det en mycket upplysande åsiktsförskjutning som tydligen håller på att arbeta sig fram. Den bör vara en adress till socialministern att göra slut på polisens fortsatta registrering av kommunisterna på ett särskilt slags förbrytarlista.

Vidare yttrade:

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! De replikskiften, som senast ägt rum, kunna vara ett lämpligt mellanspel mellan statsministerns anförande, om de stora framtida linjerna, och de reflexioner, som jag kan göra om dagens läge.

Både statsministern och finansministern tillkännagåvo i gårdagens debatt, att de icke voro fullt tillfredsställda med mitt yttrande här i kammaren. Jag var tyvärr i går eftermiddag i första kammaren, där jag blev så gripen av professor Myrdals rätt så långa utläggningar och förkunnelser om egendomsutjämnande åtgärder av olika slag att jag försummade debatten i andra kammaren och blott helt kort fick höra statsministern tala. Jag fick dock den uppfattningen, att statsministern ansett, att jag icke visat mig tillräckligt aktningsfull mot samlingsregeringen. Av den anledningen skall jag be att få något återkomma till vad jag sade i går. Jag framhöll, att sammanhållningen inom vårt folk under kriget varit storartad, och jag tillade, innan jag slutade, att även om en viss förskjutning skett i den allmänna opinionen måste man dock säga, att denna sammanhållning ännu var tillfredsställande. Jag sade nog också, att de fördelar som man väntade av freden diskonterats i förtid av många, och jag slutade med att erinra om den nuvarande regeringens tillkomst och de viktiga uppgifter som då ansågos höra till dess främsta. Jag vill också säga till hans excellens statsministern, att jag betraktade bildandet av en samlingsregering såsom det starkaste beviset för enigheten inom vårt folk, och jag skulle kunna ytterligare tillägga, att jag ville i samlingsregeringens tillkomst se ett bevis för att vår demokrati i en situation som kräver krafttag också visat sig handlingsduglig. Jag sökte, om än kortfattat, skildra vad samlingsregeringen närmast haft att bevaka. Den var tillkommen, yttrade jag, för att förena nationens alla krafter mot hotet från det pågåendet kriget vare sig farorna kommo i form av militära aktioner, handelspolitiska hot mot vår försörjning eller påfrestningar på produktionen och vårt ekonomiska liv. Och så slutade jag med att säga, att svikt i sammanhållningen i så pass livsviktiga frågor, då undanryckes grunden för samlingsregeringens tillvaro. Jag skulle tro, att det var denna sista del av mitt anförande som föranledde statsministern att anslå den allvarliga ton, som han använde. Jag kan dock icke finna annat än att min reflexion var fullt berättigad. För min del betraktar jag vårt läge såsom långt ifrån ljust, och jag befarar, att innan vi kommit tillbaka till normala tider kunna vi få genomleva mycket allvarliga påfrestningar i flera hänseenden, och då kan sammanhållning och enighet vara en oskattbar tillgång.

Om jag alltså, å ena sidan, icke anser det såsom önskvärt att torpedera det på-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

gående samarbetet, måste jag, å andra sidan, säga, att när man läst finansministerns tal i Kumla och på en del andra platser, när man hört hans deklARATION här i kammaren vid höstriktdagens början, och när man följt diskussionen ute i landet, icke minst i pressen, då undrar man nog, om icke sammanhållningen kan bli utsatt för vissa påfrestningar och om icke det finns skäl till ett sådant omdöme som att grunden för samlingsregeringen kan undanryckas. Professor Myrdal, som av regeringen för närvarande placerats på den utomordentligt viktiga posten som ordförande i efterkrigsplaneringskommissionen, bidrog icke heller till att lugna sinnena, eftersom han, såsom jag nämnde, återgav ett flertal uppslag vilkas fullföljande skulle medföra långt gående ingripanden i samhällslivet. Jag har svårt att tänka mig, att den hårda tid som vi måste arbeta oss igenom under strävanden att bevara och förmera vårt folks arbetsmöjligheter kan vara särskilt lämpligt för långt gående socialistiska experiment. I det fallet delar jag fullständigt den uppfattning som en medlem av regeringen tillkännagav i första kammaren, när han erinrade om vad det nuvarande samhället förmått åstadkomma av förbättrad levnadsstandard för vårt folk, och när han konstaterade att man i tider som dessa bör akta sig för att spolia väsentliga samhälleliga värden. Och varför skall jag icke dessutom erinra om professor Lundstedt, när han säger, att vi kunna försätta oss i ett sådant läge, att vi få välja mellan frihet och statsbyråkrati?

Finansministern började sitt stora anförande i går kväll med att framhålla, att jag anmält missnöje med statsverkspropositionens utformning. Han ville, att vi — om jag minns rätt — skulle göra det tankeexperimentet att han förflyttade sig från statsrådsbänken och upp på riksdagsbänken, när han framförde sina synpunkter gentemot vad jag sagt. Jag tror, att det i alla fall var onödigt finkänsligt. Det föreföll för övrigt, som om han missuppfattat mig åtminstone på en punkt. Han ifrågasatte, om jag icke använt ett sådant uttryck som att regeringen var villrådlig, och han antog i det fallet, att det var en felsägning från min sida. Jag kunde omöjligen ha använt detta ord om regeringen utan möjligen om finansministern. Jag tror nog, att finansministern uppfattade mig rätt, ty jag använde ordet regering, men jag ville icke förutsätta, att regeringen uttryckt sig så pass försiktigt på grund av villrådighet, utan jag sade, att den hade gjort detta med full avsikt, då den förmodligen icke just nu ville få i gång en politiskt diskussion om vissa ekonomiska spörsmål utan ville vinna tid. Vad jag däremot ifrågasatte var, om detta försiktiga uttryckssätt under angivna förhållanden är enbart lyckligt. Det föreföll, som om finansministern själv erkände, att yttrandena om den ekonomiska politiken voro alltför kortfattade. Han sade också, att han hade för avsikt att på ett mera utförligt sätt belysa denna politik i debatten. Det gjorde också finansministern, men jag är icke alls övertygad om att hans inlägg vid detta tillfälle gav full täckning åt vad jag betraktar såsom det väsentligaste i hans uttalanden i statsverkspropositionen, där det uttryckligen utsagts, att regeringen står fast vid de riktlinjer för vår ekonomiska politik som förra årets riksdag uppdrog. Ännu mera betänksam blev jag efter det yttrande som för en liten stund sedan fölls av herr Hagberg i Luleå, vilken efter att ha sagt någon vänlighet till finansministern lämnade beskedet, att denne övergivit prissänkningsslinjen. Därutöver sade herr Hagberg att finansministern nu godtagit en helt annan linje, som företrädes av kommunisterna och som icke ifrågasätter någon prissänkning utan endast löneökning. Då jag anser detta spörsmål mycket allvarligt får jag ställa den frågan till finansministern, om herr Hagberg i Luleå verkligen tydde finansministerns uttalande på ett riktigt sätt.

Jag skall, herr talman, i övrigt icke uppehålla mig med att bemöta en del av vad finansministern yttrade i går kväll. Jag tror, att kammarens tåla-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

mod knappast skulle räcka så länge. I stället hänvisar jag till vad priskontrollnämndens ordförande, herr Bergvall, yttrade på förmiddagen. Han gav oss en hel del synpunkter som han säkerligen fått på grund av den erfarenhet han förvärvat just i detta ämne och som vi ha all anledning att beakta.

Jag vill icke heller dölja, att det berörde mig ganska illa, när finansministern tog så lätt på frågan om inflationsfaran. Han rent av ifrågasatte, om man icke många gånger talade om inflationsfaran mera som ett skrämskott. Jag har svårt att tänka mig, att detta kan vara finansministerns allvarliga mening. I så fall skulle det väl, såsom herr Bergvall sade tidigare, vara herr finansministerns sociala sinne som förledde honom till detta och inte hans intellektuella. Jag har svårt att komma ifrån att dessa uttalanden gjorts så långtgående för att i någon mån tillfredsställa grupperna på yttersta vänsterkanten. Men jag är inte alldeles säker på att finansministern i längden får någon tacksamhet därför.

Marginalen mellan den löneförbättring, som finansministern ansåg vara möjlig med de priser som redan finnas inom vissa företag, är nog i de flesta fall ganska smal. Då jag konstaterar detta faktum, har jag dock icke sagt, att jag rekommenderade den obönhörliga prisstoppslinjen i alla situationer. Jag har ju själv varit med om den löneförbättring som gavs de lägre statstjänarna. När finansministern frågar vad man skulle ha emot löneökningar i ett företag, där det verkligen finns plats för sådana inom den nuvarande vinstmarginalen, ber jag att få ställa denna motfråga till honom: tror verkligen herr finansministern, att det är möjligt, att löneökningar kunna begränsas till enstaka, särskilt bärkraftiga företag t. ex. inom en viss yrkesgrupp eller verkstadsgrupp? Komma icke människor som arbeta inom andra företag att fordra löneökning oavsett företagets möjligheter att utan prisförhöjning bära denna? Sker detta, då ha vi prisvågen i gång — en prisvåg av sådan styrka och storleksordning, att den slår sönder prisstoppet. Vi vilja väl icke komma i en sådan rörelse som finansministern kanske icke ens med de allra bästa föresatser skulle kunna hindra? Det skulle, herr talman, vara tragiskt, om vi i ett land som levat vid sidan av kriget och haft så många goda förutsättningar att reda sig bra, skulle förlora kontrollen över utvecklingen och glida mot kaos. Jag är alldeles övertygad om att ingen av oss vill vara med därom. Därför är det också för att bevara den svenska företagsamhetens möjligheter att genomleva denna hårda tid samt bereda arbetstillfällen och försörjningsmöjligheter för vårt folk som vi i eget intresse måste visa både hänsyn och återhållsamhet.

Till herr Hagberg i Luleå skulle jag vilja säga några ord. Han erinrade om den förskjutning som ägt rum vid valet, om de framgångar som kommunisterna haft och de motgångar som andra partier, exempelvis högern, fått lida. Tillåt mig säga, herr Hagberg, att jag betraktar kommunisternas frammarsch som ett symptom på det sjukdomstillstånd som tydligen är utbredd över Europa. Jag vill också, herr talman, tillägga, att detta i alldeles särskild grad bör göra oss uppmärksamma på den fara för infektion utifrån som hotar vårt land.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag skall icke uppta tiden mer än med några korta repliker, men jag anser mig böra göra det just med anledning av det anförande, som här har hållits av herr Bergvall och som, vilket jag gärna skall erkänna, har fört diskussionen ett stycke vidare och liksom pressat samman området för meningsskiljaktigheterna.

Det är uppenbart, att man i denna diskussion, när man hör olika talare yttra sig, måste ta hänsyn till i vilken riktning de vända sig. Det är klart, att om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

man utgår från föreställningen, att här finns på olika håll och kanske särskilt på arbetsgivarsidan den uppfattningen, att regeringen har fastslagit ett behårt lönestopp såsom förutsättning för prisstoppet, så har man anledning påvisa de faktorer, som kunna leda till modifikationer av denna uppfattning. Om man å andra sidan går ut ifrån, att här härskar en föreställning icke minst på arbetarsidan om att det icke blott är önskvärt utan också möjligt att åstadkomma mycket väsentliga lönehöjningar, så har man all anledning att framhåva de svårigheter, som äro förbundna med något sådant. Denna fördelning av rollerna kommer man icke ifrån.

När herr Bagge här i debatten säger som sin mening, att det i närvarande läge icke finns möjligheter till löneökningar annat än i begränsad omfattning, så är det klart, att jag icke har ringaste anledning att icke instämma med honom. De löneökningar, som jag kan tänka mig i detta läge, äro av begränsad omfattning. När herr Bergvall talar om att det viktiga i detta läge är att icke blott tala om möjligheterna utan också om de svårigheter, som äro förbundna just i nuvarande läge med tanken på löneförbättringar, och när han egentligen riktar det som den väsentliga invändningen mot vad jag har yttrat, att jag icke skulle ha understrukt dessa svårigheter, så är jag återigen fullt villig att göra detta. Om det finns folk, som tror att här finnas ganska väsentliga möjligheter till lönehöjningar utan att detta skulle påverka priserna, så får jag säga, att då är det anledning att göra de kompletteringar, som herr Bergvall efterlyste. Vad man emellertid kommer fram till är, att ingen enskild kan i detta läge avgöra vad som på det och det särskilda området kan vara möjligt.

De svårigheter, som man har påpekat, äro av mycket olika slag. En svårighet, som herr Bergvall framförde, som jag visste att han skulle framföra och som är alldeles riktig, är att om man försöker taga ut det, som kallas för utrymmet för en löneökning upp till priset, så har man därigenom uttömt låt mig säga den riskmarginal, som finns, och om det under sådana förhållanden inträder oväntade eller kanske väntade svårigheter genom kostnadsökningar på andra punkter, så är det klart, att då har man icke längre denna riskmarginal, utan då inträder risk för en prisstegring, som icke hade varit nödvändig, om lönerna hade hållits lägre. Det är klart, att ett sådant läge kan inträda vilket löneläge man än har, men det är tydligt, att ju större utrymmet är för en lönehöjning eller eventuellt en prissänkning, desto större riskmarginal har man för sådana oväntade kostnadsökningar.

Var man i ett givet läge skall stanna kan ingen generellt och i förväg säga. Därför är det min mening — samma mening som har uttalats från så många andra håll — att det måste bli föremål för parternas överläggningar och därför vill man i det allra längsta värja sig mot att staten skulle träda till och fastställa lönerna och säga, att detta är den riktiga lönen, detta så mycket mer som man, om man skulle gå den vägen, icke blott skulle säga, att detta är den riktiga lönen, utan också skulle säga, att detta är den riktiga vinstmarginalen, d. v. s. kapitalet bör ha den och den avkastningen, vilket antagligen är lika svårt som att säga, att det och det är den riktiga lönen.

Om emellertid faran för prisstegring skulle inträda, det var då som jag menade, att man skulle kunna tillgripa andra medel. Jag noterar med tillfredsställelse herr Bergvalls instämmande i denna tanke, då han sade, att han för sin del icke i ett sådant läge skulle vägra att resonera om att försöka hindra prisstegring genom en sänkning av kostnaderna, även om det skulle ske på subventionsvägen. Han sade också med all rätt, att det säkerligen i ett sådant läge icke var min mening, att sådana subventioner skulle komma från det ena företaget till det andra. Det var icke heller min mening, även om

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vi gått den vägen i enstaka fall under kriget. Något sådant vore icke möjligt med våra nuvarande ekonomiska former, så mycket är säkert, utan det finge säkerligen komma på samma sätt som subventionerna till jordbruket eller konsumenterna kommit, när det gällt att hålla nere jordbrukspriserna.

Även från herr Bergvalls sida och från andra håll har man med full rätt sagt, att om man skall taga ut det som finns att taga ut i lönehöjningar utan att detta leder till prishöjningar, måste löneökningarna bli olika på olika områden, inom olika företag och inom olika näringsgrenar. Ja, att det förekommer olikheter mellan olika företag är så uppenbart, att jag hela tiden har utgått ifrån, att när man resonerar om att taga ut det som kan finnas att taga ut i löneökningar, får det bedömas på samma sätt som det alltid bedömes vid förhandlingar mellan fackföreningarna och arbetsgivarna. Det kan aldrig vara tal om att taga ut vad varje företag för sig kan betala, utan det måste bli fråga om ett genomsnitt, som man överhuvud taget finner vara rimligt eller möjligt att komma fram till under förutsättning att det icke skall ske några alldeles omvälvande rubbningar genom nedläggandet av företag o. dyl. Den av mig framförda tanken kan sålunda icke innebära, att de arbetare, som arbeta i de bäst ställda företagen, skulle få högre löner än de andra. Det kunna de få som bekant i olika företag på grund av ackordsbestämmelser och sådant, men det sker icke på grundval av de grundläggande timlönerna.

Såvitt jag förstår är det i själva verket ingen, som med bestämdhet har vänt sig emot den linje, som här har skisserats, ty det förefaller icke, som om någon i denna debatt har vägrat att ta i betraktande möjligheten av vissa lönehöjningar. Vad man har sagt är egentligen endast, att de icke få bli sådana, att de rubba prisstoppet. Man har emellertid också gjort en annan invändning än den jag sist berörde, nämligen att de näringsgrenar, som kunna medge de största löneökningarna, kanske icke äro de näringsgrenar, där arbetarna redan förut befinna sig i det sämsta läget. Det är alldeles riktigt. Det leder emellertid endast till att hela denna diskussion om löneökningar i detta sammanhang icke kan innebära en diskussion om hur man överhuvud taget skall kunna utjämna lönerna på den öppna arbetsmarknaden. Det blir ett annat problem, som får tas upp från andra utgångspunkter. En av de utgångspunkter, som man har använt, är att man säger att i fråga om dessa sämre ställda grupperns löner kan man finna sig i att höja lönerna i stället för att sänka priserna. Så har ju redan skett när det gäller jordbrukets arbetare och det är möjligt att det i nuvarande läge kan ske när det gäller textilarbetarna. Men denna linje, som sålunda innebär att man icke med nödvändighet vill skaffa fram de relativt små prissänkningar, som skulle vara möjliga, utan föredrar löneökningar, strider inte alls mot den linje, som hela tiden förordats av mig, nämligen att när det blir fråga om den verkliga förbättring i försörjningsförhållandena, som vi hoppas kommer efter kriget, så skall man kunna taga ut denna genom lägre priser. Jag tror att herr Hagberg i Luleå, som nu för en stund sedan åter var inne på dessa saker, ger en oriktig framställning av läget, då han underlåter att göra denna skillnad mellan prissänkningar, som kunna företagas, när kriget är slut och försörjningsläget förbättras, och de mycket små justeringar av priserna, som det nu kan vara tal om. Det är endast sådana mycket små prisjusteringar, som vi diskutera, när det nu är fråga om att vi i stället skulle taga ut dem i form av lönehöjningar.

Med detta har jag egentligen bara velat komma fram till att skillnaden mellan de olika ståndpunkterna är en gradskillnad. Jag tror att jag kan konstatera, att ingen, vare sig i denna kammare eller i första kammaren, har gått på den linjen, att lönehöjningar överhuvud taget inte skulle få förekomma. Man har bara olika mening om, hur stora de få vara, och på den punkten har jag inte för

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

min del vågat uttala något bestämt omdöme. Men jag tror att jag kan försäkra herr Skoglund i Doverstorp, att de lönehöjningar på den öppna arbetsmarknaden, vilka äro lika stora som de löneökningar, som herr Skoglund i höstas var med om att bevilja statens anställda, komma att vara ytterligt tunnsådda, om det överhuvud taget kommer att finnas några alls av den storleksordningen.

Jag skulle vidare vilja säga några ord till herr Skoglund i Doverstorp med anledning av att han tog upp vad jag yttrade om att man ibland brukar använda inflationen som ett skrämselmedel. Jag tog därvid två exempel. Dels nämnde jag, hurusom man i England drev bort en arbetarregering med det argumentet, att dess slösande med statsmedel till de arbetslösa skulle fördärva pundets värde. Dels erinrade jag om vad som skedde här i landet under de första krigsåren, då man drev en kraftig agitation mot de väldiga statsutgifterna och de stora budgetunderskotten såsom utgörande inflationsframkallande faktorer. Och eftersom jag inte kan inse, att det ligger något faktiskt till grund för sådana påståenden, så menade jag, att dessa exempel visa, att även faran för inflation kan missbrukas för att skrämma folk. Vad jag ville säga var, att man skall akta sig för att, så fort överhuvud taget ordet inflation nämnes, förlora balansen. Att inflationen är något ont, behöver väl ingen misstänka att inte jag för min del känner till, eftersom den stora utgångspunkten för aktionen 1942 att stabilisera priser och löner var, att jag ville förhindra en inflation. På samma sätt har under hela kriget utgångspunkten varit, att man skulle se till att de nödvändiga prishöjningarna inte blevo större än som kunde anses motiverat av kostnadsökningarna.

Och lägg märke till: även under denna första del av kriget fingo vi följa en i viss utsträckning, låt mig säga, subjektiv politik, när vi i medvetande om att priserna måste stiga på grund av vissa objektiva faktorer och att en stegring av inkomsterna skulle bidra både till att konservera och påskynda denna process, hade att ta ställning till frågan om, hur mycket man skulle låta lönerna stiga, d. v. s. hurudan kompensationen skulle bli. Ingen kan väl komma ifrån, att när vi först talade om en kompensation av 75 procent och sedan om 50 procent, så var det fråga om sådana där bedömningar, där det inte med bestämdhet kan sägas, att det ena eller det andra var det riktiga. Vi fingo använda kompensationsgraden såsom ett verktyg för att hindra prisstegringen att bli för stor, på samma sätt som det nu är nödvändigt att begagna lönepolitiken — eller lönestoppspolitik, om man föredrar det uttrycket — för att förebygga att prisstegringen åter kommer i gång.

När herr Skoglund i Doverstorp till sist inte heller ville låta bli att uttala en varning mot att man i ett läge, som kan karakteriseras såsom en svår tid, kommer fram med förslag, vilkas realiserande skulle leda till stora omvälvningar i samhället, något för vilket inte tiden vore lämpad, så skall jag inte alls förneka att det är den ena sidan av sanningen. Men det finns också en annan sida, nämligen att det ofta just är under svåra tider, som de största förändringarna i samhällenas historia ha tvingat sig fram.

Herr andre vice talmannen **Carlström**: Herr talman! Jag riktade i går ett par frågor till regeringen, och på den ena fick jag redan då indirekt svar från statsministern. Jag hade emellertid råkat få hålla mitt anförande vid lunchtiden, då man ju inte kan begära att vare sig på statsrådsbanken eller i kammaren i övrigt ledamöterna skola hålla sig kvar hela tiden, och det var kanske detta som gjorde, att herr Wigforss inte tycks ha någon närmare kännedom om vad jag då sporde om i fråga om pris- och lönestoppet.

Då finansministern i går eftermiddag höll det anförande, för vilket han av herr Hagberg i Luleå i dag fått det betyget att det var »ett bra anförande»,

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

så måste jag nog säga att jag för min del kände mig en smula betänksam. Efter vad som skedde här under höstriktsdagen har man väl inte kunnat undgå att få den uppfattningen, att vi äro på glid mot ett upphävande av lönestoppet i större eller mindre omfattning. Och när det nu från finansministerns sida deklarerar, att det bör kunna gå för sig att höja lönerna på vissa områden utan att därigenom prisstoppet behöver raseras, så är detta visserligen något, som jag i varje fall inte kan bedöma, men jag skulle tro att det är riktigt vad som framgick av priskontrollnämndens ordförandes anförande här i dag, nämligen att det inte blir så lätt att klara den saken.

Finansministern sade vidare, att han inte var så rädd för inflation. Jag måste för min del säga, att jag fortfarande är rädd för den inflation, som kommer, om man i någon vidare mån släpper lös utvecklingen på löne-marknadens område. Jag kan inte komma ifrån, att det inte hjälper, hur man än resonerar, ty det måste i alla fall bli på det sättet att höjda löner i sin tur medföra höjda priser. Det är lätt att inse, om man har i minne vad som hände under förra världskriget.

När finansministern talade om att han inte fruktade någon inflation, så tog han också som ett exempel utvecklingen i Amerika. Trots att folk där haft gott om pengar, har man inte varit så rädd för att låta lönerna stiga, ty det har visat sig att folk inte köpa upp allt vad de förtjäna, utan spara en del av sina pengar i tanke att eventuellt få mer för dem under normala förhållanden. Men när det gäller de sämst ställda grupperna, kan det väl knappast bli fråga om att man inte skulle behöva använda pengarna för inköp, utan skulle kunna spara en del av dem. Skulle så vara fallet, skulle ju inte talet om det besvärliga läget för de sämst ställda grupperna ha så stort fog för sig.

Jag måste nog säga, att vad som här anförts från finansministerns sida i fråga om möjligheterna att uppehålla prisstoppet, vid det förhållandet att löneutvecklingen släppes lös, inte har kunnat övertyga mig om att detta skall lyckas. Och när finansministern framhåller, att det endast kan bli fråga om mycket små justeringar av lönerna, så vill jag säga, att vi få väl under de kommande månaderna se, i vad mån hans profetia i det fallet går i uppfyllelse.

Jag begärde emellertid nu närmast ordet för att rikta en liten erinran till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet.

Då herr Svensson i Ljungskile här i går framhöll, att det borde kunna vidtagas större besparingar i fråga om utgifterna för beredskapen, så pekade herr Sköld på att herr Svensson själv vid denna riksdag motionerat om att de, som drabbas av olycksfall under militärtjänstgöring, skulle få bättre möjligheter att erhålla ersättning, och menade att man skulle inte å ena sidan kräva en minskning av försvarsutgifterna och å andra sidan komma med förslag om nya sådana utgifter. För min del har jag främst, då det gäller försvarskostnaderna, riktat min kritik mot de ordinarie kostnaderna på längre sikt och mindre mot utgifterna för beredskapen, och jag har hela tiden sagt, att så länge kriget varar, måste vi vara beredda att offra allt som kräves för att hålla vårt försvar på den nivå, som är önskvärd. Men jag måste nog ändå säga, att när försvarsministern här i fjärde huvudtiteln under rubriken »Åtgärder för nedbringande av beredskapskostnaderna» framhåller, att »bestämmelser ha successivt utfärdats för att förebygga att överflödigt eller med hänsyn till tjänstens art överkvalificerad personal hålles i tjänst», så kan man ha sina funderingar om, huruvida dessa bestämmelser verkligen kommit i tillämpning.

Jag har här i min hand ett brev från en läroverksadjunkt i Norrland, som jag skall be att i huvudsak få föredraga. Det heter där: »I dagarna har jag återkommit till mitt civila arbete efter tre månaders tjänstgöring som biträde

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vid en viss stab. För detta arbete ägde jag ingen annan förutbildning än den skrivmaskinsfärdighet jag uppnått under rekryten 1928 som 'studentskrivare'. Å andra sidan är arbetet ej mer krävande än att jag kunde klara det passabelt efter 14 dagar. I allmänhet så t. ex. vid försvarsstaben i Stockholm bestridas dessa tjänster med fullt utbildad, fast anställd kvinnlig personal. Hur mycket betalar staten i lön till dylik? Ja, låt oss säga högst 280 kronor per månad. Hur mycket betalar staten mig? Statlig lön som extra adjunkt (med B-avdrag) vid samrealskolan och kommunala gymnasiet i Kiruna (obs. hela beloppet statligt) 780 kronor per månad, terminslön 1: 50 per dag, hemortslön (som utgår utan behovsprövning) 1 kr. per dag, statens utgifter för mat, klädslitage m. m. (brukar beräknas till 10 kr. per man och dag, då ovannämnda belopp 1: 50 och 1 kr. ingå) 7: 80 per dag. Summa 1 080 kr. 1 080 — 280 gör 800 kr. per månad, summa för de tre månader det gäller 2 400 kr. i onödig utgift för icke kompetent kraft. Medan det arbete, för vilket jag erhållit utbildning och i vilket jag anser mig kunna göra skäl för lönen, har måst skötas av vikarie, som i stället för mig bl. a. fått ta hand om en så viktig del av undervisningen som historia i studentklassen.

Är detta demokratiskt? Ja, möjligen med tanke på den s. k. rättvis principen. Mina åtta beredskapsmånader hittills, hela tiden i liknande befattningar som ovannämnda, äro givetvis i minsta laget. Men rättvis principen får väl ej drivas enbart för sin egen skull?»

Vidare konstaterar han att »vid varje förband snart sagt finnas statstjänstemän, tillhörande besiktningsgrupp 4, uppe i den begynnande medelåldern, vilka användas i okvalificerade befattningar men vilka staten nödgas ersätta efter deras civila prestationer, alltså med, som i detta fall, majorslön eller därutöver».

Man kan fråga sig, även om man måste utgå ifrån att rättvis principen kanske kräver att även dylika statsanställda uttagas, om det inte ändå här är fråga om ett slöseri med statens medel, som inte kan anses riktigt. Om man sparade på att inkalla personal av detta slag, tror jag att man skulle kunna få pengar över till bättre ersättning åt dem, som drabbas av olycksfall, utan att man för den skull behövde öka utgifterna för beredskapen.

Jag kanske borde, med det exempel som lämnats från statsrådsbanken, i främsta rummet ha svarat herr Hagberg i Luleå, eftersom det är han som synes spela första fiolen i denna remissdebatt, men jag har inte känt mig föränlåten att göra det. Jag vill emellertid nu säga, att om herr Hagberg vill föra även jordbrukets talan, så är jag naturligtvis tacksam för detta. Men då jag inte riktigt kan tro på att man från kommunistiskt håll, i varje fall med herr Hagbergs uppfattning, skall lyckas därmed, så är det därför att jag har den erfarenheten, att när löneskruben sättes i gång, komma alltid vi jordbrukare sist. Det skall också, när normala förhållanden inträda, bli intressant att bevittna, vilken ställning som herr Hagberg i Luleå då intager till jordbruket, enkannerligen till det mindre jordbruket.

Vad det betyder att man på skilda områden bara är mån om att höja lönerna kanske får sin allra starkaste belysning, då det gäller byggnadskostnaderna. Men herr Hagberg kanske har något förslag om, hur man i alla fall skall kunna nedbringa dem? Jag för min del måste nämligen bestämt deklarerat, att inte ens med nuvarande priser på jordbruksprodukterna är det på ett bondejordbruk eller mindre jordbruk möjligt att klara upp reparations- och byggnadskostnader, om gällande avtal skola tillämpas. Hur förhållandena härvidlag skola kunna ändras till det bättre är en ganska allvarlig fråga, som både herr Hagberg och vi alla andra böra noggrant överväga.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Jag begärde närmast ordet för att göra några reflexioner med anledning av finansministerns i går hållna anförande.

Jag fick av detta anförande den uppfattningen, att pris- och lönestoppet var ett verktyg, som finansministern var mycket obenägen att använda i det ena avseendet, nämligen när det gällde lönerna, medan han när det gällde priserna mycket bestämt motsatte sig några förändringar. Jag skall emellertid gärna medge, att det efter finansministerns anförande i dag verkar, som om detta verktyg kanske skulle komma att användas i bägge dessa avseenden.

Vad lönerna beträffar, är det väl, såsom herr Skoglund påpekade, omöjligt att reglera dem uppåt bara inom de företag, som ha mycket goda vinster — att det finns sådana företag, har ju professor Lundberg visat — och sträcker man sig till de andra företagen, blir följden såvitt jag förstår att lönehöjningarna, om de inte skola verka stagnerande på hela näringslivet som sådant, tvinga fram prisändringar, och dessa prisändringar måste, såvitt jag begriper, inverka på alla områden av samhället. Det är till denna utveckling, som jag för min personliga del ställer mig tveksam, och det var sambandet härvidlag, som jag avsåg, när jag i mitt anförande i går framhöll, att därest lönejusteringar äga rum, så få de inte bara ske inom ramen för nuvarande prisläge, ty då blir det producenterna ensamma, som få betala de ökade produktionskostnader, som de höjda lönerna framdriva.

När det gäller den lönerörelse, som sedan en längre tid pågått inom ett av jordbrukarorganisationernas områden, nämligen Slakteriförbundet, har man emellertid gjort gällande, att en jämförelse mellan Kooperativa förbundet och de andra företagen visar, att lönerna skulle kunna ökas något utan att priserna behöva höjas.

Finansministern säger nu i dag, att det är svårt för staten att bestämma lönerna och avgöra om den eller den lönen är den riktiga. Ja, det medger jag gärna, men staten har ju inte dragit sig för att bestämma priserna, i synnerhet när det gäller livsmedel, och därvidlag har man till utgångspunkt haft produktionskostnaderna. Om nu produktionskostnaderna stiga, kan jag inte förstå annat än att med det system, som vi sålunda tidigare tillämpat, måste även priserna ovillkorligen höjas, och det är beträffande ett sådant tillvägagångssätt, som vi för vår del velat uttala vår tveksamhet.

Finansministern gjorde i går det uttalandet, att så länge som företag arvinsten inhöstades — jag minns inte om han använde just det uttrycket — av företagen själva, då hörde man inte av jordbrukarna, men när det blir fråga om att den skall delas mellan företagen och arbetarna, då komma jordbrukarna i rörelse. Men det är ju, såsom redan påpekats av en annan talare här i dag, ofta på det sättet, att jordbrukarna på grund av försämring av skörden genom otjänliga väderleksförhållanden äro medvetna om att deras inkomster komma att bli lägre än flertalet andra gruppers men att de ändå av ren lojalitet avstå från att göra någon framställning om ändring, utan förhoppningsfullt invänta den tidpunkt, när en omräkning och då, såsom de hoppas, en uppräknings av priserna skall äga rum med ledning av det skördeutfall, som uppkommit efter augustiuppskattningen. Om då jordbrukarna se, att grupper, som ha det väsentligt bättre ställt än de, göra framställningar om och kanske också genomdriva löneökningar, är det klart att jordbrukarna i lika mån som dessa andra anse sig ha rätt att även göra sådana framställningar. Jag tror inte att vi skola underskatta exemplet makt härvidlag. Det är klart att man också kan beteckna det hela med ett fult ord och tala om den kungliga svenska avundsjukan, men då får man inte glömma att det är en sjuka, som vi väl alla mer eller mindre äro behäftade med.

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Under debatten här har emellertid även från annat håll framförts kritik av jordbrukarnas inställning, detta rent av i hotfulla ordalag. Det var närmast en representant på upplandsbänken, som i går enligt vad jag tyckte tog mycket stora ord i sin mun. Han varnade först jordbruket för att använda sina organisationer i monopolbildande riktning, och sedan sade han att det kan gå under tider, när det är avspärrning, men det kommer också andra tider och då . . . ja, där hade vi hotet.

Jag skulle vilja ge denna representant på upplandsbänken det vördsamma rådet att han skaffade sig möjlighet att bättre bedöma dessa frågor genom att göra så som en annan socialdemokratisk riksdagsman, nämligen Fabian Månsson, en gång i tiden gjorde. Fabian Månsson var till en början mycket hård i sina domar över jordbruket och jordbrukarna, och han blev därför flera gånger erbjuden att själv få sköta ett jordbruk. Till sist accepterade han också ett sådant anbud. Han fick sitt jordbruk på alldeles ovanligt fördelaktiga villkor — han skulle inte betala något arrende alls — men när han haft det ett par år, slutade han därmed, och efter den erfarenheten var hans tonfall helt annat, när han talade om jordbrukarna. Jag skulle vilja råda herr Lundberg att skaffa sig en dylik erfarenhet. Jag är alldeles övertygad om att han då med sin intelligens och rättrådighet skulle komma att sänka tonen, när han talade om jordbruket, något som ju vore lyckligt ur alla synpunkter.

Till sist skulle jag bara vilja säga till herr Hagberg i Luleå, att han behöver inte vara rädd för att inte vi jordbrukare känna vår begränsning. Vi bortse ju inte — det vet herr Hagberg — från den möjlighet till ett samarbete till båda parternas förmån, som ligger i en samverkan mellan arbetare och bönder, och de erfarenheter, som vi ha på den punkten, äro inte heller genomgående dåliga. Därför tycker jag inte att man såsom ett hot skall komma med det resonemanget, att vi jordbrukare böra komma ihåg att vi bara utgöra en tredjedel av folket här i landet, ty det göra vi ändå. Jag skulle tro, att om man bedömer dessa saker fullt objektivt, så behöva vi alla varandra, och jag vet inte, vilken grupp som i så fall skulle vara förmer än den andra.

Herr Hammarlund: Herr talman! Det är i anledning av en del uttalanden här, särskilt av finansministern samt herrar Hagberg i Luleå och Lundberg, som jag skall be att få säga några ord.

Man har här fört ungefär följande resonemang: vad kan det röra jordbrukarna, om arbetarna lyckas taga ut mera arbetslöner, därest vi kunna hålla den nuvarande prisnivån?

Nu har väl inte herr Lundbergs arroganta yttrande därvidlag något uttryck för socialdemokratisk politik. Det får väl mera betraktas såsom en efterdyning efter valet eller kanske rättare sagt som ett tramp i klaveret. Jag måste emellertid ställa mig den frågan: hur skola löneökningar kunna ske, utan att allting kommer i rullning? Blir inte följden till sist fördyrade industriprodukter? Många jordbrukare med mig äro rädda för detta.

Nu säger man kanske att denna fördyring spelar ingen roll med hänsyn till jordbrukets inkomstläge, ty den kommer ju att uppföras på omkostnads-kontot. Men jordbrukets omkostnader ha redan stigit i pris utan motsvarande höjningar av inkomsterna. Jag hade någon gång i julas ett telefonsamtal med en god vän, som bor i ett annat härad, och jag frågade honom då, hur han hade det nu för tiden. »Ja», sade han, »det är inte något vidare. Vi här i vårt härad ha fått sämre skörd än tidigare, men samtidigt också lägre priser och högre utgifter.» Och så talade han bl. a. om att hans ryktare numera hade 540 kronor mera per år än tidigare. Han missunnade visst inte ryktarna den-

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

na högre betalning, men han undrade, varifrån han skulle ta pengarna därtill.

Detta lilla exempel kan vara en tankeställare för herr Hagberg i Luleå, som oupphörligt talar om att de stora jordbrukarna skära guld med täljknivar, under det att de mindre jordbrukarna ha det så svårt. Det kan många gånger vara omvänt; en liten jordbrukare kan ha det bättre än en stor.

Nu fingo ju vi jordbrukare lägre priser på grund av det övertaxerade skördeutfallet per den $\frac{1}{8}$, medan torkan sedermera till stor del förstörde grödan och vi därigenom fingo mycket mindre att sälja än vad vi i vanliga fall skulle ha haft. Men en överenskommelse skall naturligtvis hållas — det är jag den förste att erkänna — och vi jordbrukare skola givetvis försöka göra det för vår del, även om det kommer att bli svårt för hundratusentals jordbrukare, såväl stora som små. Därför reagera vi emot att lönearbetarna för sin del vilja springa ifrån överenskommelsen om pris- och lönestoppspolitik.

Kanske någon då säger, att även om jordbrukarna ha lidit en viss orätt genom överskattningen av skördeutfallet, så kommer ju detta att rättas till någon gång i framtiden, i varje fall vid nästa omräkning av priserna på jordbrukets produkter. Detta är naturligtvis riktigt, men det är dock en del förkluster, som inte kunna undgås. Det är ju så att medan gräset växer, dör kon, d. v. s. småbrukaren har i detta fall redan slaktat sin ko, och det är i allmänhet så hos småbrukarna, att när man tar in djuren från betet på hösten, försäljer man de slaktdjur, som man kan avvara, och sedan blir det troligtvis inte några flera slaktdjur på hela året. På så sätt komma i varje fall småbrukarna att lida en mycket stor orätt, även om priserna på jordbrukets produkter skulle uppräknas någon gång framdeles.

Men det är inte bara sådana saker, som kan förarga en jordbrukare. Ett par dagar innan jag reste hit till Stockholm, träffade jag i den lilla staden i min hemtrakt en framstående föreningsman, som tidigare hade varit slaktare och då drivit en ganska stor rörelse. Han sade till mig: »Jag börjar visst bli så gammal, att jag inte riktigt förstår saker och ting. Eller är det inte märkvärdigt, att en kohud, som för femtio år sedan, när jag började min slakterirörelse kostade 30 kronor, i nuvarande stund också kostar 30 kronor?» Jag fäste mig inte så mycket vid detta, men strax efteråt gick jag in i en butik för att höra efter priset på ett par arbetsselar. Man upplyste mig då om att ett par arbetsselar numera kostade 300 kronor. Jag tänkte då på de första arbetsselar, som jag köpte för 35 år sedan, när jag tog emot min gård, och som kostade 100 kronor, trots att då liksom nu en kohud kostade 30 kronor.

Jag tycker att detta vore väl ändå något för direktör Bergvall att titta på. Jag har en gång förut i en remissdebatt pekat på de höga priserna på arbetsselar, men det ledde inte till något resultat. Man avspisade det hela med det argumentet, att de hudar, som vi måste importera hit till landet, äro så kolossalt dyra, och därför måste man slå ut kostnaderna för dem på saker, som tillverkas av svenska hudar. Men jag tycker ändå inte att man behöver slå ut kostnaderna för de dyra amerikanska hudarna på tillverkningen av seltyg, vilka ju i vanliga fall göras av svenska hudar och av de sämsta partierna på dessa.

Det är inte att undra på att jordbrukarna bli bittra, när priskontrollen skall ha sådana verkningar.

Det var visst herr Andersson i Malmö, som nämnde att det kanske behövs en allmän översyn av industriföretagen. Somliga ge större vinst, andra mindre, och herr Andersson trodde att detta berodde på att alla inte voro lika väl-skötta. Men det kan ju också vara så, att somliga företag lättare gått igenom skärselden i priskontrollnämnden. Hur kan man i annat fall förklara, att en industri i staden i min hemtrakt kunnat utdela inte mindre än 32 000 kronor

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

i julklappar till personalen? Det kan inte vara på grund av att detta företag skötes bättre än andra företag, ty det finns nog de, som äro lika välskötta men där inkomsterna bli mindre. Det verkar, som om i svensk prispolitik den tendensen skulle få göra sig alltför bred, att det spelar inte någon roll vad varan kostar i sista hand, om man bara kunnat hålla priset nere i första ledet, hos producenten. Kan det därför inte vara så, att jordbrukarna få för litet för sina hudar och att lädret är för dyrt, med andra ord att mellanhandsvinsten är tilltagen i överkant?

En ny man här i kammaren, herr Dahlgren, talade i går kväll mycket varmt om de ekonomiska svårigheterna i de små hemmen i Göteborg. Vi jordbrukare förstå detta, herr Dahlgren, ty vi kunna rulla upp samma interiörer från tiotusentals jordbrukarhem, och vi bara önska att dessa svårigheter skulle på något sätt kunna avhjälpas. Men jag tror inte att de bli avhjälpda genom att man ökar lönerna för en del arbetare och därigenom försämrar förhållandena för andra grupper. Vi ha för vår del ingenting emot löneökningar, om man kan företaga dem utan att höja prisnivån, men vi tvivla på att så kan ske. Det är inte, såsom herr Hagberg i Luleå trodde, den kungliga svenska avundsjukan, som gör att vi äro försiktiga härvidlag, utan det är självbevarelse-driften. Kommunisterna ha ju här i två dagar pratat om statistik, men det är ens sorts statistik, som de glömt att få antecknad till remissdebattens protokoll, nämligen den statistik som visar att folket ute på landsbygden har en medelinkomst av 2 500 kronor per år, medan de, som nu önska högre löner, redan ha betydligt större inkomster.

Herr Svensson i Grönvik har redan sagt vad som egentligen behöver sägas i anledning av herr Lundbergs anförande, och jag behöver därför inte uppehålla mig så mycket därvid. Men jag skulle i varje fall vilja till herr Lundberg säga, att när han påstår att det är gnäll och svartmålning från jordbrukarnas sida, som är orsaken till flykten från landsbygden, så måste jag gratulera herr Lundberg till denna upptäckt. Kloka män och kvinnor ha förut utan resultat undrat över vad som är skulden till denna flykt, men nu löste herr Lundberg problemet i en enda sats. Tror verkligen inte herr Lundberg, att jordbrukarnas barn själva ha någon reflexionsförmåga? Tror inte herr Lundberg, att t. ex. min äldste son, som går hemma och arbetar på gården och har en lön av 100 kronor per månad och allting fritt, inte spetsar öronen, när han hör talas om att på ett flygfält bara 1 km från min gård finns bl. a. en snickare, som har 200 kronor i veckan, grovarbetare, som haft ända upp till 3:60 i timmen, en täckdikare, som inte vågade arbeta hela dagen, därför att han redan hade kommit upp till en dagsinkomst av 90 kronor? Jag bara frågar, herr Lundberg.

Nu vill jag förutskicka, att de uppgifter, som jag här sist lämnat, inte betyda att jag skulle instämma med dem, som tala om slöseriet med statsmedel inom försvaret, ty försvarsmyndigheterna ha naturligtvis vid byggandet av flygfältet i fråga tagit det lägsta anbudet, och det är entreprenören, som svarar för utgifterna för arbetet. Jag skulle inte ha nämnt ett ljud om denna sak, som inte herr Lundberg riktigt hade tiggat och bett om en parallell som denna med de löner, som kunna förekomma på arbetsidan.

Jag har noggrant följt diskussionen angående pris- och lönestoppet, såväl i pressen som i debatten här, och jag måste konstatera, att ingen bonderepresentant har gnällt eller svartmålats. Det är herrarna på den motsatta sidan, som ha gjort detta, ända sedan herr Wigforss i valrörelsen gav sitt obetänksamma löfte till arbetarna om en höstriksdag. Herr Lundberg menade ju: Ni bönder, ni skall bara vänta till efter kriget!

Ja, detta resonemang tar jag mycket lätt. Sveriges bönder behövas helt

Vid remiss av statsverkspropositionen m. m. (Forts.)
säkert i detta samhälle även efter kriget likaså väl som det behöves arbetare och tjänstemän i detta samhälle. Vår Herre ställer nog om så att icke träden växa upp i himlen.

Vi bruka säga, att trots att vi blivit handikappade på grund av överreklemerad skörd och på grund av lägre priser vilja vi hjälpa till att draga lastet under förutsättning att andra grupper i samhället också vilja bidra. Om så icke är förhållandet neka vi dock att röra linorna framför detta lass. Jag vill ha sagt detta så att det icke uppstår något missförstånd på denna punkt sedermera, då vi skola gå från »sounds to things».

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Ifrågavarande propositioner hänvisades till statsutskottet, varjämte propositionerna nr 1 och 2 i nedan angivna delar remitterades till följande utskott, nämligen

propositionen nr 1:

i vad propositionen rörde pensionsväsendet (tolfte huvudtiteln, dock med undantag av anslagen under avdelningen C. Allmänna indragsstaten) samt riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnad för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet; och

såvitt propositionen avsåg jordbruksärenden, till jordbruksutskottet; samt

propositionen nr 2, i vad den angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas åtskilliga i anledning av propositionerna inom kammaren avgivna yttranden.

§ 3.

Föredrogs var för sig följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 27 av herr *Persson* i Stockholm m. fl.

till statsutskottet motionerna:

nr 28 av herrar *Forsberg* och *Sundström* i Vikmanshyttan;

nr 29 av herr *Lövgren* m. fl.;

nr 30 av herr *Pettersson* i Ersbacken;

nr 31 av herr *Hansson* i Skediga; och

nr 32 av herr *Brandt* m. fl.;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 33 av fru *Nordgren*;

nr 34 av fröken *Andersson* m. fl.;

nr 35 av herr *Jonsson* i Skutskär m. fl.;

nr 36 av herr *Hall* m. fl.; samt

nr 37 av fru *Rönn-Christiansson* och herr *Hagberg* i Luleå;

till bankoutskottet motionerna:

nr 38 och 39 av herr *Lindahl* m. fl.; samt

nr 40 av herr *Hansson* i Skediga;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 41 av fru *Nordgren*;

nr 42 av herr *Hansson* i Skediga;

nr 43 av herr *Rylander* m. fl.;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 44 av herr *Persson* i Svensköp; och

nr 45 av herr *Vigelsbo m. fl.*; samt

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 46 av fru *Nordgren*;

nr 47 av herr *Sköldin m. fl.*;

nr 48 av herr *Wallentheim m. fl.*;

nr 49 av herr *Nilsson* i Stockholm *m. fl.*; och

nr 50 av herr *Severin* i Gävle *m. fl.*

§ 4.

Föredrogs den av herr *Svensson* i Alingsås vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, angående omprövning av donationsstiftelsen Östads barnhus' framtida verksamhet m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Vid nu skedd föredragning av Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner:

nr 13, med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 5 mars 1943 (nr 78) om jämkning av arrendeavtal i vissa fall, m. m.; och

nr 14, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1943 (nr 453) med vissa bestämmelser om mätning av ved och annat virke, m. m.,

hänvisades propositionerna, såvitt angick anslagsfrågorna, till jordbruksutskottet och i övrigt till behandling av lagutskott.

§ 6.

Föredrogos var efter annan av följande på bordet liggande motioner; och remitterades därvid

Till konstitutionsutskottet motionen nr 51 av herr *von Friesen*;

till statsutskottet motionerna:

nr 52 av herr *Stjärne m. fl.*;

nr 53 av herrar *Karlsson* i Stuvsta och *Persson* i Stockholm;

nr 54 av herr *Persson* i Växjö *m. fl.*;

nr 55 och 56 av herr *Larsson* i Östersund *m. fl.*;

nr 57 av herrar *Hagård* och *Sveningsson*;

nr 58 av herr *Sveningsson m. fl.*; samt

nr 59 av herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 60 av herr *Liedberg m. fl.*; och

nr 61 av herr *Sundström* i Vikmanshyttan;

till bankoutskottet motionerna:

nr 62 av herrar *Gustafsson* i Bogla och *Jönsson* i Lund;

nr 63 av herr *Pettersson* i Hällbacken;

nr 64 av herrar *Svensson* i Alingsås och *Forsberg*;

nr 65 av herrar *Dickson* och *Fagerholm*;

nr 66 av herr *Karlsson* i Grängesberg; och

nr 67 av herr *Hedlund* i Östersund *m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 68 av herrar *Gustafsson* i Bogla och *Norén*; samt

nr 69 av herr *Gustafsson* i Bogla *m. fl.*;

till tillfälligt utskott motionen nr 70 av herr *Utbult m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 71 av herr *Nilsson* i Göteborg *m. fl.*;

nr 72 av herr *Hedlund* i Östersund; och

nr 73 av herr *Pettersson* i Degerfors;

till bankoutskottet motionen nr 74 av herrar *Lundqvist* och *Nilsson* i Göteborg;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 75 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*;

nr 76 av herr *Jonsson* i Skedsbygd *m. fl.*; och

nr 77 av herr *von Friesen*;

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 78 av herrar *Viklund* och *Akerström*; och

nr 79 av herr *Gustafsson* i Bogla; samt

till statsutskottet motionen nr 80 av herr *Mårtensson m. fl.*

§ 7.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta att för behandling av sådana ärenden, som tillhöra tillfälligt utskott, tillsätta tre tillfälliga utskott, vart och ett bestående av tio ledamöter och tio suppleanter, samt att val till dessa utskott måtte företagas onsdagen den 31 innevarande januari.

Denna hemställan bifölles.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herrar *Wallentheim* och *Eriksson* i Sandby, nr 81, angående omarbetning av kommunallagarnas bestämmelser om gottgörelse till vissa ledamöter av kommunala nämnder och styrelser;

fröken *Öberg* och herr *Sundberg*, nr 82, om rätt för sjuka personer att utan personlig inställelse utöva rösträtt vid allmänna val;

herr *Allard m. fl.*;

nr 83, angående utredning om skoindustriens framtida organisation m. m.; och

nr 84, angående uppförande å ordinarie stat hos skolöverstyrelsen av ett gymnastikråd och två gymnastikkonsulenter;

herr *Larsson* i Julita *m. fl.*, nr 85, angående vissa försöksanordningar på folkskoleväsendets område;

herr *Wallentheim m. fl.*, nr 86, angående utredning rörande omläggning av tjänstgöringstiden för vissa lärare;

herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*, nr 87, angående utredning om ändring av gällande bestämmelser om statsbidrag till lindring i mindre bemedlade patienters på landsbygden sjukvårdskostnader;

herr *Sandberg m. fl.*, nr 88, om ändrade grunder för statsbidrag till byg-
gande av enskild väg m. m.;

herr *Nilson* i Spånstad *m. fl.*, nr 89, om rätt till fria hemresor för vissa värn-
pliktiga vid beviljad tjänstledighet eller permission;

herr *Severin* i Gävle *m. fl.*, nr 90, angående utredning om löneförhållandena
vid telegrafverkets i kontraktregi drivna växelstationer;

fru *Linderot* och fru *Rönn-Christiansson*, nr 91, om viss ändring i gällande
föreskrifter om prisrabatter till vissa matvaror;

herr *Akerström m. fl.*, nr 92, angående utredning om möjligheten att till-
godose avlägsna bygder med för undervisning i folkskolan utbildade fullt kom-
petenta lärarkrafter;

herr *Orgård*, nr 93, om anslag till anordnande av s. k. vandringsutställningar;

herr *Hansson* i Skediga *m. fl.*, nr 94, om ändrade grunder för bidrag och lån
av statsmedel för anordnande av allmänna samlingslokaler;

herr *Orgård*, nr 95, om grunderna för statens bidrag till anordnande av fort-
sättningsskolor vid folkhögskolorna;

herr *Hagård m. fl.*, nr 96, angående utredning om viss utbildning och be-
fordringsmöjlighet för sjukvårdsbiträden vid statens sjukhus;

herr *Swedberg m. fl.*, nr 97, om anslag till upptagande av en film i åtbörds-
språket;

herrar *Skoglund* i Umeå och *Jonsson* i Järvsand, nr 98, angående utredning
om möjligheterna av att bereda skogsarbetarna en längre och jämnare syssel-
sättning;

herr *Holmberg m. fl.*, nr 99, om ändrade grunder för statsbidrag till anord-
nande av skolbarnsbespisning;

herr *Jonsson* i Haverö *m. fl.*, nr 100, angående utredning av frågan om slo-
pande av domkapitel såsom instans för handläggning av ärenden rörande folk-
skoleväsendet;

herr *Fagerholm*, nr 101, om rätt till visst avdrag vid inkomsttaxering för
förvärvsarbetande gift kvinna med minderåriga barn;

herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, nr 102 angående utredning om överförande av
nöjesskatten till en statens kulturfond;

herr *Johnsson* i Kastanjegården, nr 103, om tillämpning av allmänna tjänste-
och familjepensionsreglementena på arméns och marinens till övergångsstat fri-
villigt överförda beställningshavare;

herr *Paulsen*, nr 104, om viss rätt till pension för förre föreståndaren vid
kronohäktet i Ystad J. W. Tersmeden;

herr *Norup m. fl.*:

nr 105, angående vissa ändringar i arrendelagstiftningen; och

nr 106, angående lagstiftning om rätt i vissa fall för innehavare av en jord-
brukets å ofri mark belägna förädlingsindustri att inlösa under nyttjanderätt
upplåtit område;

herr *Fagerholm*:

nr 107, om viss begränsning av försäkringsinrättnings regressrätt gentemot
arbetsledare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete; och

nr 108, angående förhandlingsrätt för arbetstagarförening med avseende
å till denna anslutna pensionärer;

herrar *Hansson* i Skediga och *Boman* i Stafsund, nr 109, angående utredning
av frågan om överförande i samhällets ägo av för städernas bebyggelse nödvän-
dig tomtmark;

herr *Hansson* i Skediga *m. fl.*, nr 110, angående lagstiftning om rätt för
vissa arrendatorer att friköpa av dem brukade gårdar;

herr *Landgren*, nr 111, om vissa ändringar i lantarbetstidslagen;

herr *Jonsson* i Haverö *m. fl.*, nr 112, angående viss ändring i gällande tilllämpningsföreskrifter till lag om arbetslöshetsnämnd;

herr *Brandt m. fl.*, nr 113, angående utredning om ökad offentlig redovisningsskyldighet beträffande driftsföretags ekonomiska förhållanden;

herr *Norup m. fl.*, nr 114, om anslag till stödjande av verksamheten vid Balsgårds växtförädlingsanstalt;

herr *Persson* i Svensköpp, nr 115, om anslag till bidrag till byggnadsarbeten vid lantmanna- och lanthushållsskolor samt vid jordbrukets yrkesskolor;

herr *Lundbom m. fl.*, nr 116, om ändrad lönegradsplacering för egnahemsassistent;

herr *Hæggbloom m. fl.*:

nr 117, om höjning av anslaget till bidrag till särskilda utbildningskurser vid den lägre lantbruksundervisningen; och

nr 118, om höjning av anslaget till diverse åtgärder på husdjursskötselns avelsområde m. m.

herr *Andersson* i Gisselås *m. fl.*, nr 119, om höjning av anslaget till befrämjande i allmänhet av nötboskapsaveln;

herr *Vigelsbo m. fl.*, nr 120, om avskrivning av viss statens fordran hos Störängsbäckens torrlägningsföretag; och

herr *Larsson* i Karlstad *m. fl.*, nr 121, om höjning av utgående arvoden till överkontrollassistenter.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.55 em.

In fidem
Sune Norrman.

Fredagen den 19 januari.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Föredrogs var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till konstitutionsutskottet motionerna:

nr 81 av herrar *Wallentheim* och *Eriksson* i Sandby; samt

nr 82 av fröken *Öberg* och herr *Sundberg*;

till tillfälligt utskott motionen nr 83 av herr *Allard m. fl.*;

till statsutskottet motionerna:

nr 84 av herr *Allard m. fl.*;

nr 85 av herr *Larsson* i Julita *m. fl.*;

nr 86 av herr *Wallentheim m. fl.*;

nr 87 av herr *Ericsson* i Sörsjön *m. fl.*;

nr 88 av herr *Sandberg m. fl.*;

nr 89 av herr *Nilson* i Spånstad *m. fl.*;

nr 90 av herr *Severin* i Gävle *m. fl.*;

nr 91 av fru *Linderot* och fru *Rönn-Christiansson*;

nr 92 av herr *Akerström m. fl.*;

nr 93 av herr *Orgård*;

nr 94 av herr *Hansson* i Skediga *m. fl.*;

nr 95 av herr *Orgård*;

nr 96 av herr *Hagård m. fl.*;

nr 97 av herr *Swedberg m. fl.*;

nr 98 av herrar *Skoglund* i Umeå och *Jonsson* i Järvsand;

nr 99 av herr *Holmberg m. fl.*; och

nr 100 av herr *Jonsson* i Haverö *m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 101 av herr *Fagerholm*; och

nr 102 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 103 av herr *Johnsson* i Kastanjegården; och

nr 104 av herr *Paulsen*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 105 och 106 av herr *Norup m. fl.*; och

nr 107 och 108 av herr *Fagerholm*;

till tillfälligt utskott motionen nr 109 av herrar *Hansson* i Skediga och *Boman* i Stafsund;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 110 av herr *Hansson* i Skediga *m. fl.*;

nr 111 av herr *Landgren*;
nr 112 av herr *Jonsson* i Haverö *m. fl.*; och
nr 113 av herr *Brandt m. fl.*; samt
till jordbruksutskottet motionerna:
nr 114 av herr *Norup m. fl.*;
nr 115 av herr *Persson* i Svensköp;
nr 116 av herr *Lundbom m. fl.*;
nr 117 och 118 av herr *Hæggblo m. fl.*;
nr 119 av herr *Andersson* i Gisselås *m. fl.*;
nr 120 av herr *Vigelsbo m. fl.*; och
nr 121 av herr *Larsson* i Karlstad *m. fl.*

§ 2.

Föredrogs riksdagens kanslideputerades memorial, nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Vad kanslideputerade anmält och hemställt godkändes.

§ 3.

Justerades protokollsutdrag.

§ 4.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herrar *Håstad* och *Löfgren*, nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till avlöningsstat för krigsarkivet;

herr *Svedman*, nr 123, om ändrad lönegradsplacering för stiftssekreteraren vid domkapitlet i Visby och stiftsjägmästaren vid stiftsnämnden därstädes;

herr *Mårtensson m. fl.*, nr 124, angående utredning om utbyggnad och effektivisering av skolskjutsverksamheten *m. m.*;

herr *Hagård m. fl.*, nr 125, om inrättande av en befattning såsom biträdande länsarkitekt vid länsarkitektkontoret i Vänersborg;

herrar *Olsson* i Mellerud och *Fast*, nr 126, om ökning av antalet provinsialläkardistrikt, *m. m.*;

fru *Gustafson m. fl.*:

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till avlöningsstat för skolöverstyrelsen; och

nr 128, om uppförande i personalförteckningen för kommerskollegium av en statens instruktör i hemslöjd, *m. m.*;

herrar *Birke* och *Hagård*, nr 129, om anslag till stipendier åt elever vid godkända sjuksköterskeskolor;

herrar *Hansson* i Skegrie och *Johnsson* i Skoglösa, nr 130, om ändrade grunder för statsbidrag till lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader;

herr andre vice talmannen *Carlström m. fl.*, nr 131, angående revision av gällande bestämmelser om allmänna avdrag vid inkomsttaxering *m. m.*;

herr *von Seth*, nr 132, om nedsättning av automobilskatten för elbilar;

fru *Eriksson m. fl.*, nr 133, angående rätt för å ålderdomshem intagna understödstagare, som åtnjuta folkpension, att själva disponera över viss del av pensionen;

herr *Staxäng m. fl.*, nr 134, angående åtgärder för tillgodoseende av jordbrukets behov av yrkesmän;

herr *Andersson* i Tungelsta *m. fl.*, nr 135, angående utredning om befolknings- och näringsförhållandena inom olika delar av Sverige.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.07 fm.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 20 januari.

Kl. 11 fm.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde undertecknad, jämlikt herr talmannens förordnande, vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollet för den 15 innevarande januari.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 122 av herrar *Håstad* och *Löfgren*;

nr 123 av herr *Svedman*;

nr 124 av herr *Mårtensson m. fl.*;

nr 125 av herr *Hagård m. fl.*;

nr 126 av herrar *Olsson* i Mellerud och *Fast*;

nr 127 och 128 av fru *Gustafson m. fl.*;

nr 129 av herrar *Birke* och *Hagård*; samt

nr 130 av herrar *Hansson* i Skegrie och *Johnsson* i Skoglösa;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 131 av herr andre vice talmannen *Carlström m. fl.*; och

nr 132 av herr *von Seth*;

till behandling av lagutskott motionen nr 133 av fru *Eriksson m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionen nr 134 av herr *Staxäng m. fl.*; samt

till tillfälligt utskott motionen nr 135 av herr *Andersson* i Tungelsta *m. fl.*

§ 3.

Justerades protokollsutdrag.

§ 4.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Lundberg*:

nr 136, angående restitution till expeditiionsvakten Carl Eriksson av vissa hyres- och värmeavgifter för tjänstebostad, m. m.; och

nr 137, angående inrättande av en extra ordinarie arkivbiträdesbefattning vid Svenska ortnamnsarkivet;

herr *Hallén m. fl.*, nr 138, angående uppflyttning i högre lönegrad av vissa befattningar vid statens arkiv, bibliotek och muséer;

herr *Jacobson* i Vilhelmina *m. fl.*, nr 139, om höjning av anslaget till förbättring av bygdevägar och ödebygdsvägar;

herrar *Viklund* och *Akerström*, nr 140, angående ändrade grunder för statsbidrag till skolbyggnader;

herr *Hallén*, nr 141, om rätt för vissa ämneslärare vid kommunala flickskolan i Karlstad att för placering i löneklass tillgodoräkna föregående tjänstgöring;

herr *Karlsson* i Grängesberg, nr 142, angående expeditiionsvaktens hos försäkringsrådet placering i lönegrad;

fru *Rönn-Christiansson* och fru *Linderot*, nr 143, angående inrättande av väntehem åt ensamstående blivande mödrar;

herr *Gavelin m. fl.*, nr 144, angående ändring av bestämmelserna i § 46 kommunalskattelagen om avdrag av periodiskt understöd;

herr *Hallén*, nr 145, angående resekostnadsersättning och tjänstgöringstraktamente åt vissa hos 1945 års riksdag anställda tjänstemän;

herr *Lövgren*:

nr 146, om årligt understöd av f. d. telefonisten Helny Amanda Hynylä; och

nr 147, angående pension åt f. d. maskinisten Karl Georg Johansson;

herr *Lindberg*, nr 148, angående rätt för lantbruksinspektoren vid statens alkoholistanstalt å Venngarn Karl Arvid Gustafsson att för erhållande av pension tillgodoräkna viss tjänstgöring;

herr *Fagerholm*, nr 149, angående förstärkning av förhandlingsrätten för stats- och kommunalanställda tjänstemän;

herrar *Nilson* i Spånstad och *Pettersson* i Dahl, nr 150, angående viss ändring av bestämmelserna i 2 § lagen om vägnämnder och länsvägnämnder m. m.;

herr *Werner m. fl.*, nr 151, angående viss förhöjning av normalpriserna på brännved m. m.;

herr *Jonsson* i Malmgrava *m. fl.*, nr 152, angående ökat anslag till bidrag till uppförande av siloanläggningar;

herr *Lundberg*, nr 153, angående gårdskarlarnas vid lantbrukshögskolan placering i lönegrad;

herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, nr 154, angående ökat anslag till ersättning åt egnahemsombuden;

herr *Edberg*, nr 155, angående elektrifiering av avlägset liggande skogsbygder; och

fru *Rönn-Christiansson m. fl.*, nr 156, angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga.

Dessa motioner bordlades.

§ 5.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr *Hedlund* i Rådomb, som anförde: Herr talman! Allmänt erkännes att vårt kommunala skattesystem trots det utjämningsförfarande som äger rum

Interpellation. (Forts.)

och under senare åren vidtagna åtgärder med skatteutjämning verkan, t. ex. vägväsendets förstatligande, icke ens tillnärmelsevis innebär en så rättvis fördelning av skattebördan mellan de skatteskyldiga inom olika kommuner som man rimligen kan fordra. Frågan om en effektivare kommunal skatteutjämning synes tilldraga sig ökad uppmärksamhet från skattebetalarna i skattetyngda kommuner. Allteftersom den uppfattningen mer och mer vinner insteg att befolkningen i vårt land kan sägas utgöra medlemmar i ett stort hushåll, där var och en i mån av förmåga i sin ort bidrager till den gemensamma försörjningen, framstår det som omotiverat och orättvist att storleken av bidragen till det allmänna skola i hög grad vara beroende av inom vilken kommun vederbörande utför sin dagliga gärning. Så mycket mer påtagliga förefalla dessa orättvisor som det ofta förhåller sig på det sättet att kommuner med gles bebyggelse och låg inkomstnivå, trots höga skatter — accentuerade genom de med dyrortsgraderingen förbundna lägre skattefria avdragen — icke förmå giva kommuninvånarna på långt när samma förmåner som en del kommuner med väsentligt lägre skatt. Det är under sådana förhållanden förklarligt om man på många håll med otålighet avvaktar framläggandet för riksdagen av förslag om ytterligare skatteutjämning. I första hand koncentreras intresset till de förslag i ämnet, som 1943 gjordes av kommunalskatteberedningen. Författnings-texten till förslagen giva vid handen att beredningen räknat med att vissa förslag skulle kunna realiseras redan fr. o. m. 1 januari 1945. Då riksdagen emellertid ännu icke beretts tillfälle taga ställning till förslagen vore det önskvärt att få veta när frågan om effektivare kommunal skatteutjämning kan väntas bli förelagd riksdagen. I anledning härav tillåter jag mig hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få rikta följande fråga:

Äro förslag om åtgärder som innebära en utjämning av den kommunala skattebördan avsedda att framläggas för årets riksdag?

Denna anhållan bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härafter kl. 11.08 fm.

In fidem

Gunnar Britth.

Måndagen den 22 januari.

Kl. 11 fm.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde, jämlikt herr talmannens förordnande, undertecknad vid protokollet.

§ 1.

Justerades protokollet för den 16 innevarande januari.

§ 2.

Herr statsrådet *Danielson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 16, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 11 juli 1919 (nr 406) angående försäljning av pilsnerdricka;
nr 20, angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond;
och

nr 21, angående ändringar i bestämmelserna rörande rekreationsresor mot nedsatt avgift för viss personal i övre Norrland.

Dessa propositioner bordlades.

§ 3.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till statsutskottet motionerna:

nr 136 och 137 av herr *Lundberg*;

nr 138 av herr *Hallén m. fl.*;

nr 139 av herr *Jacobson* i Vilhelmina *m. fl.*;

nr 140 av herrar *Viklund* och *Åkerström*;

nr 141 av herr *Hallén*;

nr 142 av herr *Karlsson* i Grängesberg; samt

nr 143 av fru *Rönn-Christiansson* och fru *Linderot*;

till bevillningsutskottet motionen nr 144 av herr *Gavelin m. fl.*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 145 av herr *Hallén*;

nr 146 och 147 av herr *Lövgren*; samt

nr 148 av herr *Lindberg*;

till behandling av lagutskott motionen nr 149 av herr *Fagerholm*;

till jordbuksutskottet motionen nr 150 av herrar *Nilson* i Spånstad och *Pettersson* i Dahl;

till statsutskottet motionen nr 151 av herr *Werner m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 152 av herr *Jonsson* i Malmgrava m. fl.;

nr 153 av herr *Lundberg*;

nr 154 av herr *Pettersson* i Dahl m. fl.; samt

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 155 av herr *Edberg*; och

nr 156 av fru *Rönn-Christiansson* m. fl.

§ 4.

Föredrogs den av herr *Hedlund* i Rådombildningen vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, angående frågan om en effektivare kommunal skatteutjämning.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation.

Herr *Nilsson* i Göingegården, som anförde: Herr talman! I anledning av motioner såväl vid 1942 som 1943 års riksdagar tillkallades först i mitten av november 1943 särskilda sakkunniga att utreda och framlägga förslag om jordbrukets inkomsttaxering. De sakkunniga antogo sedermera benämningen 1943 års jordbrukstaxeringssakkunniga. Utredningen skulle framför allt syfta till en omläggning av inkomstuppskattningen vid taxering av inkomst av jordbruksfastighet från nu gällande kontantprincip till en redovisning efter bokföringsmässiga grunder. De sakkunniga ha också fått i uppdrag att utreda frågorna om rätt till avdrag för utav nu rådande konjunkturförhållanden föranledda överpris och merkostnader vid ny-, till- eller ombyggnad resp. nyuppsättning av levande och döda inventarier i förvärvskällan inkomst av jordbruksfastighet, liksom om rätten till avdrag för värdeminskning å till jordbruk och skogsbruk med binärningar hörande driftbyggnader. För jordbrukarnas del är det av den största betydelse att sagda utredning om möjligt snarast bringas till sitt slut och att förslag om ändrade grunder för taxeringen av inkomst av jordbruksfastighet framläggas. Givet är att utredningen måste bli såväl synnerligen omfattande som tidsödande. Emellertid torde utredningen vara av så brådskande natur, att jag anser mig böra framhålla önskvärdheten av att den om möjligt påskyndas framför allt med hänsyn till att nu gällande beskattningsregler hindra jordbrukets och skogsbrukets rationalisering och icke äro ägnade att verka i konjunkturutjämnande syfte. Beträffande överprisavdraget gäller också, att ett uttalande därom eller lösning av problemet om avdragsrätten kan ha verkan redan med nuvarande lagstiftning. Detta är så mycket mer angeläget som ifrågavarande avdragsrätt har sin största, ja, hela sin betydelse just nu under rådande krigskonjunkturer och icke sedan dessa upphört.

Med hänvisning till ovannämnda får jag till statsrådet och chefen för finansdepartementet framställa följande frågor:

1) Anser herr statsrådet det möjligt att utbryta frågan om överprisavdrag för jordbruket och skogsbruket för snabbare behandling än övriga till de sakkunniga hänskjutna problem och att — i den mån nu gällande regler icke kunna tolkas på sådant sätt att avdragsrätt härför redan nu föreligger — provisoriskt införa regler härom i avvaktan på utredningens resultat och därav föranledda författningsändringar?

Interpellation. (Forts.)

2) Anser herr statsrådet sig genom sina direktiv till de sakkunniga ha lämnat dessa i uppdrag att utreda förvärvskällan inkomst av jordbruksfastighets samtliga skatte- och taxeringsproblem, så att nuvarande ojämnheter i lagstiftningen härvidlag undanröjas, och att skattemässiga åtgärder i konjunkturutjämning syfte snarast möjligt vidtagas?

Denna anhållan bordlades.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Malmberg* i Stockholm, nr 157, angående utredning av försvarsväsendets tillstånd och behov med hänsyn tagen till förhållandena efter det pågående totala kriget;

herr *Sefve*, nr 158, angående anslag till Folkuniversitetets nämnd;

herrar *Sefve* och *Kyling*, nr 159, angående utökning av antalet e. o. adjunktsbefattningar vid de statliga läroverken;

herr *Johansson* i Stockholm, nr 160, om vissa åtgärder till främjande av tekniskt-vetenskaplig forskning;

fru *Humla m. fl.*, nr 161, angående anslag till Svenska slöjdföreningen för anordnande av en utbildningskurs för bosättningskonsulenter m. m.;

herr *Lövgren m. fl.*, nr 162, om inrättande av en musikkår av typ II vid Lv 7 i Luleå;

fröken *Andersson m. fl.*, nr 163, om anslag till en kurs för utbildning av lärare för hörselsvaga barn;

fröken *Andersson*:

nr 164, angående förbättrad löneställning för sociala kuratorn vid centralfängelset i Växjö; och

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om inrättande av en kamrerarbefattning hos skolöverstyrelsen;

fröken *Andersson m. fl.*, nr 166, om inrättande av en befattning som biblioteksassistent vid riksarkivet;

herr *Johanson* i Norrköping *m. fl.*, nr 167, om ändring av bestämmelserna i kungörelsen om statsbidrag till anordnande av pensionärshem;

herrar *Jacobson* i Vilhemina och *Skoglund* i Umeå, nr 168, om ändrade grunder för statsbidrag till uppförande av folkskolebyggnader;

herr *Håstad*, nr 169, angående ombildning av förste assistentbefattningen vid rasbiologiska institutet till en aktuarietjänst;

herr *Lövgren m. fl.*, nr 170, om vissa åtgärder för utbyggande av en metallurgisk storindustri i Norrbotten;

herr *Werner m. fl.*, nr 171, angående utbyggande av den industriella kvävegödningsstillverkningen m. m.;

herr *Hagberg* i Luleå *m. fl.*, nr 172, om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet;

herr *Jacobson* i Vilhelmina, nr 173, angående vissa ändringar i taxeringsförordningen m. m.;

herr *Olsson* i Mellerud:

nr 174, om årligt understöd åt f. d. småskollärarynnan Sara Maria Magnusson; och

nr 175, om avskaffande av krigsdomstolarna i fredstid;

herr *Adolfsson m. fl.*, nr 176, om viss ändring av lagen om barn utom äktenskap m. m.;

herr *Birke*, nr 177, om införande av högertrafik i Sverige;

herrar *Staxäng* och *Nilsson* i Göingegården, nr 178, om förhöjt anslag till till Nötboskapsavelsns befrämjande: Understöd åt kontrollföreningsverksamhet;

herr *Hedlund* i Rådom *m. fl.*, nr 179, om inrättande av en statlig fond för lån till anskaffande av jordbruksinventarier m. m.;

fru *Boman* och herr *Staxäng*, nr 180, om förhöjt anslag till bidrag till ladugårdsförbättringar;

herr *Johanson* i Norrköping *m. fl.*, nr 181, angående revision av gällande jaktlag och jaktstadga;

herr *Johansson* i Öckerö *m. fl.*, nr 182, angående utredning av fiskerinäringens efterkrigsproblem;

herr *Johnsson* i Skoglösa *m. fl.*, nr 183, om inrättande av viss statlig lånefond för driftskredit åt jordbrukare och jordbruksarbetare;

herrar *Staxäng* och *Johansson* i Öckerö, nr 184, om jämställdhet i mönstringshänseende av vissa fiskefartyg med handelsfartyg i utrikesfart;

herrar *Sefve* och *Persson* i Falla, nr 185, om utbildning av yrkesskollärare;

herr *Karlsson* i Grängesberg *m. fl.*, nr 186, om utredning rörande behovet av och formerna för en av statsmakterna understödd arbetsfysiologisk forskning; och

herr *Johansson* i Stockholm *m. fl.*, nr 187, angående fredsplanering för försvarets arbetsplatser.

Dessa motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.12 fm.

In fidem
Gunnar Britth.